

Masterscriptie

Het recht van antwoord in de 21ste eeuw

Hoe kan een nieuw wettelijk kader omtrent het recht van antwoord er uitzien vanuit mensenrechtelijk perspectief en rekening houdend met de ontwikkelingen van de digitale communicatie?

Faculteit Rechten UHasselt

2^e Master 2019-2020

Ann-Sofie De Hulsters (1437619)

PROMOTOR: Prof. dr. T. WUYTS

SAMENVATTING

In deze masterscriptie wordt een uitvoerig onderzoek gevoerd naar het recht van antwoord in de 21ste eeuw. De doelstelling van dit onderzoek is te achterhalen hoe een wettelijk kader omtrent het recht van antwoord er uit kan zien vanuit mensenrechtelijk perspectief en rekening houdend met de digitale ontwikkelingen.

Het recht van antwoord biedt de betrokken persoon de mogelijkheid om zijn eer en goede naam te herstellen indien deze zijn geschaad door bepaalde berichtgeving. De huidige wetgeving omtrent het recht van antwoord geldt strikt gezien enkel voor de drukpers en de audiovisuele media. Nochtans zijn de online media de dag van vandaag niet weg te denken wanneer het gaat over de verspreiding van informatie. De bestaande wetgeving wordt in sommige gevallen reeds toegepast op deze media. Dit is echter niet altijd even eenvoudig gelet op het feit dat de regels verschillen naargelang het betrokken medium en bepaalde voorwaarden moeilijk toepasbaar zijn in een online context. Sommige rechtscolleges zijn echter van oordeel dat de bestaande wetgeving niet kan worden toegepast op nieuwe communicatietechnieken. De wettelijke lacune zorgt bijgevolg voor heel wat rechtsonzekerheid bij de burger, de media en de rechtscolleges die immers niet weten of en onder welke voorwaarden een online recht van antwoord kan worden uitgeoefend. Bovendien heeft dit een negatieve impact op het vertrouwen in de pers en de journalistiek.

Het resultaat van dit onderzoek is op een opbouwende wijze bereikt. Vooreerst is een antwoord geboden op de vraag wat het recht van antwoord inhoudt door het juridisch begrip te kaderen binnen ons huidige rechtssysteem en het mensenrechtelijke kader. Het recht van antwoord biedt de betrokken persoon de mogelijkheid om zijn stem te laten horen. Bovendien moeten burgers van dit recht kunnen genieten ongeacht het soort betrokken medium, overeenkomstig de vrijheid van meningsuiting.

Een volgende stap in het onderzoek is een weergave van de bestaande wetgeving en een analyse van de interpretatie door de rechtspraak en rechtsleer. Hieruit blijkt dat de bestaande wetgeving geen adequate en afdoende bescherming biedt voor de burger die een online recht van antwoord wenst uit te oefenen. Wel kan de betrokken persoon naar de Raad voor de Journalistiek stappen, die een belangrijke rol speelt als onafhankelijke instelling in het kader van zelfregulering voor de journalistieke beroepsethiek.

De Raad van Europa en de Europese Unie hebben reeds aanbevelingen gedaan voor een wetgevend kader omtrent het (online) recht van antwoord. Deze masterscriptie geeft deze richtsnoeren weer vermits deze een houvast vormen voor de lidstaten, die hun nationale wetgeving hieraan dienen aan te passen. Ook in België zijn reeds wetsvoorstellen en een informatieverslag van de Senaat omtrent het online recht van antwoord opgesteld. A.d.h.v. een evaluatie van deze instrumenten, is een eigen voorstel voor een wetgevend kader aangaande het online recht van antwoord geformuleerd. Mediumspecifieke kenmerken en het evolutief karakter van de online media zijn daarbij in aanmerking genomen. De bepalingen van de aanbeveling zorgen ervoor dat de burger op een daadwerkelijke wijze toegang krijgt tot het online recht van antwoord en dat dit recht op een effectieve wijze kan worden uitgeoefend.

DANKWOORD

Deze masterscriptie werd tot stand gebracht in het kader van mijn 2^e master in de rechten aan de Universiteit te Hasselt. Van september 2019 t.e.m. mei 2020 deed ik een uitvoerig onderzoek naar het recht van antwoord in de 21ste eeuw. Deze materie was voor mezelf tot voor kort nog onbekend. Het is dan ook mijn leergierigheid die mij heeft getriggerd om dit onderwerp te kiezen en verder uit te diepen.

Graag zou ik verschillende mensen willen bedanken zonder wie ik dit sluitstuk van mijn opleiding niet tot een goed einde had kunnen brengen.

Vooreerst wens ik mijn promotor, Prof. dr. WUYTS, uitgebreid te bedanken voor zijn constructieve feedback en wijze raad. Dankzij zijn ondersteuning en aanwijzingen wist ik steeds mijn onderzoek gericht bij te sturen. Ik wil hem dan ook bedanken voor de aangename begeleiding tijdens de afgelopen periode en waardeer de energie en de tijd die hij hiervoor steeds wist vrij te maken.

Vervolgens zou ik graag de ombudsman/secretaris-generaal van de Raad voor de Journalistiek, de heer P. KNAPEN, willen bedanken voor het overleg dat ik met hem mocht voeren. Dankzij dit gesprek kreeg ik een heldere visie omtrent de zelfregulerende rol van de Raad binnen de thematiek van mijn onderzoek. Zijn ervaring vormt dan ook een bijzondere bijdrage voor deze masterscriptie.

Daarnaast wens ik mijn ouders, grootouders, broer, zus en familie te bedanken. Gedurende de moeilijke momenten van dit onderzoek, wisten zij mij immers steeds te motiveren en te stimuleren. Hun onvoorwaardelijke steun heeft mij doorheen deze leerrijke, maar soms moeizame periode geholpen.

Ook wens ik mijn vriendinnen te bedanken, die voor de nodige ontspanning wisten te zorgen. Op die manier kon ik telkens opnieuw met opgeladen batterijen mijn onderzoek voortzetten. Tot slot zou ik graag mijn vriend willen bedanken, zonder wiens luisterend oor en aanmoedigende woorden ik deze masterscriptie niet tot een goed einde had kunnen brengen.

Ik hoop dat het lezen van deze masterscriptie even boeiend en leerrijk wordt ervaren als het schrijven ervan.

Ann-Sofie De Hulsters,

Sint-Truiden, 15 mei 2020

INHOUDSOPGAVE

LIJST VAN AFKORTINGEN	I
LIJST VAN BIJLAGEN.....	III
INLEIDING	1
DEEL I. GRONDSLAGEN VAN HET RECHT VAN ANTWOORD.....	5
HOOFDSTUK I. BEGRIPSOMSCHRIJVING	7
AFDELING I. RECHT VAN ANTWOORD, RECHT TOT ANTWOORD OF RECHT OP ANTWOORD ...	7
AFDELING II. DEFINITE VAN HET RECHT VAN ANTWOORD.....	8
AFDELING III. LINK MET GRONDWETTELIJKE PERSVRIJHEID EN VRIJE MENINGSUITING	9
AFDELING IV. RECHT VAN ANTWOORD ALS AANVULLEND RECHT	10
AFDELING V. RECHT VAN ANTWOORD ALS PERSOONLIJKHEIDSRECHT.....	11
HOOFDSTUK II. MENSENRECHTELIJKE VRIJHEID VAN MENINGSUITING	15
AFDELING I. ALGEMEEN.....	15
AFDELING II. DRAAGWIJDTE	15
§1. Ongeacht de inhoud of aard.....	15
§2. Ongeacht het medium of kanaal.....	16
§3. Verschillende fasen van het communicatieproces.....	17
AFDELING III. BEPERKINGEN.....	17
§1. Legaliteitsbeginsel.....	18
§2. Legitimiteit.....	19
§3. Noodzakelijk in een democratische samenleving	20
AFDELING IV. RECHT VAN ANTWOORD ALS BESCHERMINGSMAATREGEL.....	22
TUSSENTIJDSE CONCLUSIE.....	25
DEEL II. HET RECHT VAN ANTWOORD DE LEGE LATA.....	27
INLEIDING.....	27
HOOFDSTUK I. DOEL.....	29
AFDELING I. GESCHREVEN PERS.....	29
AFDELING II. AUDIOVISUELE PERS	29
AFDELING III. ONLINE PERS	29
HOOFDSTUK II. TOEPASSINGSGEBIED	31
AFDELING I. GESCHREVEN PERS.....	31
§1. Periodiek geschrift.....	31
§2. Soort tekst.....	32
AFDELING II. AUDIOVISUELE PERS	32
§1. Periodiciteit	32
§2. Audiovisuele media	32

AFDELING III. ONLINE PERS	33
HOOFDSTUK III. TITULARIS	37
AFDELING I. GESCHREVEN PERS	37
§1. Categorieën van personen	37
§2. Uitdrukkelijke of impliciete vermelding	38
§3. Persoonlijk belang	39
AFDELING II. AUDIOVISUELE PERS	40
§1. Categorieën van personen	40
§2. Onjuiste feiten of aantasting van de eer	41
§3. Persoonlijk belang	41
AFDELING III. ONLINE PERS	42
HOOFDSTUK IV. VEREISTEN ANTWOORDTEKST	43
AFDELING I. GESCHREVEN PERS	43
§1. Inhoudelijke voorwaarden	43
A. Onmiddellijk verband	43
B. Niet beledigend, in strijd met de wet of goede zeden	44
C. Derden niet zonder noodzaak betrekken	44
D. Dezelfde taal	46
§2. Omvang	46
AFDELING II. AUDIOVISUELE PERS	47
§1. Inhoudelijke voorwaarden	47
A. Onmiddellijk verband	47
B. Niet beledigend, in strijd met de wet of goede zeden	47
C. Geen derden zonder noodzaak betrekken	48
D. Dezelfde taal	48
§2. Omvang	48
AFDELING III. ONLINE PERS	48
HOOFDSTUK V. VORDERING	51
AFDELING I. GESCHREVEN PERS	51
§1. Termijn	51
§2. Wijze van uitoefening	52
§3. Inhoud	52
§4. Geadresseerde	52
AFDELING II. AUDIOVISUELE PERS	53
§1. Termijn	53
§2. Wijze van uitoefening	53
§3. Inhoud	54
§4. Geadresseerde	55
AFDELING III. ONLINE PERS	55

HOOFDSTUK VI. UITVOERING.....	57
AFDELING I. GESCHREVEN PERS.....	57
§1. Termijn.....	57
§2. Vorm.....	57
§3. Kosteloos.....	58
§4. Weigering.....	59
AFDELING II. AUDIOVISUELE PERS.....	59
§1. Termijn.....	59
§2. Vorm.....	60
§3. Kosteloos.....	61
§4. Weigering, tegenvoorstel of spontane rechtzetting.....	61
A. Weigering.....	61
B. Tegenvoorstel.....	62
C. Spontane rechtzetting.....	63
AFDELING III. ONLINE PERS.....	63
HOOFDSTUK VII. PROCEDURE EN SANCTIES.....	65
AFDELING I. GESCHREVEN PERS.....	65
§1. Strafbaar feit.....	65
§2. Sanctie.....	65
§3. Bevoegde rechter.....	66
§4. Klacht of rechtstreekse dagvaarding.....	67
AFDELING II. AUDIOVISUELE PERS.....	68
§1. Procedure.....	68
§2. Sanctie.....	69
§3. Bijzondere verplichting.....	70
AFDELING III. ONLINE MEDIA.....	70
HOOFDSTUK VIII. ROL VAN DE RAAD VOOR DE JOURNALISTIEK.....	71
AFDELING I. ALGEMEEN.....	71
AFDELING II. REGELS INZAKE DE BEROEPSETHIEK.....	72
§1. Algemeen.....	72
§2. Wederhoor.....	72
§3. Wederwoord en rechtzetting.....	73
§4. Concrete voorbeelden online.....	74
AFDELING III. PROCEDURE.....	75
AFDELING IV. CIJFERS.....	77
AFDELING V. VOORDELEN.....	77
TUSSENTIJDSE CONCLUSIE.....	79

DEEL III. HET RECHT VAN ANTWOORD DE LEGE FERENDA	81
INLEIDING	81
HOOFDSTUK I. INTERNATIONALE EN EUROPESE AANBEVELINGEN	83
AFDELING I. RAAD VAN EUROPA	83
§1. Algemeen.....	83
§2. Minimumbeginselen	84
§3. Online recht op weerwoord	87
AFDELING II. EUROPESE UNIE	88
§1. Algemeen.....	88
§2. Indicatieve richtsnoeren	89
§3. Verslag Europese Commissie 2011	91
HOOFDSTUK II. WETSVOORSTELLEN EN AANBEVELINGEN IN BELGIË	93
AFDELING I. ALGEMEEN	93
§1. Doel	94
§2. Toepassingsgebied	95
§3. Titularis	95
§4. Vereisten antwoordtekst	96
A. Inhoudelijke voorwaarden	96
B. Omvang.....	97
§5. Vordering.....	98
A. Termijn.....	98
B. Wijze van uitoefening	99
C. Inhoud	99
D. Geadresseerde	99
§6. Uitvoering	100
A. Termijn.....	100
B. Vorm.....	101
C. Kosteloos.....	102
D. Weigering, tegenvoorstel en spontane rechtzetting.....	102
§7. Procedure en sancties	103
§8. Bijzonder	105
TUSSENTIJDSE CONCLUSIE.....	107
CONCLUSIE	109
BIBLIOGRAFIE	113
BIJLAGEN	123

LIJST VAN AFKORTINGEN

a.d.h.v.	Aan de hand van
Antwoordrechtwet	Wet van 23 juni 1961 betreffende het recht tot antwoord
bv.	Bijvoorbeeld
BW	Burgerlijk Wetboek van 21 maart 1804
Corr.	Correctionele rechtbank
e.a.	En andere
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
EVRM	Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden
Ger.W.	Gerechtigd Wetboek van 10 oktober 1967
Gw.	Gecoördineerde Grondwet van 17 februari 1994
Journalistieke Code	Code van de Raad voor de Journalistiek (2019)
m.a.w.	Met andere woorden
o.a.	Onder andere
REA	Rechtbank van Eerste Aanleg
Sw.	Strafwetboek van 8 juni 1867
Vlaams Mediadecreet	Decreet betreffende radio-omroep en televisie van 27 maart 2009
WV-VDB	Wetsvoorstel betreffende het recht van antwoord en het recht van informatie van 3 december 1999 (Wetsvoorstel-Vandenberghe)
WV-DF	Wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 23 juni betreffende het recht tot antwoord van 28 mei 2009 (Wetsvoorstel-Defraigne)

LIJST VAN BIJLAGEN

BIJLAGE I. Samenvattend schema Antwoordrechtwet en Vlaams Mediadecreet voor een geschreven en audiovisueel recht van antwoord.....123

BIJLAGE II. Samenvattend schema minimumbeginselen van 2004 van de Raad van Europa en richtsnoeren van 2006 van de Europese Unie voor een (online) recht van antwoord.....125

BIJLAGE III. Samenvattend schema Wetsvoorstel-Vandenbergh, Wetsvoorstel-Defraigne en informatieverslag van de Senaat voor een (online) recht van antwoord.....127

BIJLAGE IV. Samenvattend schema aanbeveling wetgevend kader voor een online recht van antwoord.....129

INLEIDING

1. De ontwikkeling van nieuwe communicatietechnieken heeft een enorme impact op onze maatschappij. Zo kan informatie tegenwoordig niet enkel via geschreven berichtgeving en audiovisuele media worden verspreid, maar eveneens via online communicatietechnieken zoals het internet. Dit zorgt ervoor dat informatie op een snelle en universele manier wereldwijd kan worden verspreid.

Nieuwsmedia kunnen de dag van vandaag naast hun geschreven artikels en dagbladen ook via een online forum nieuwsberichten verspreiden. Naast deze nieuwswebsites spelen bloggers en sociale media evenzeer een grote rol bij de verspreiding van informatie. Gelet op de groei van deze communicatietechnieken, hebben de online media alsmear een grotere invloed op de verspreiding en ontvangst van berichtgeving. Overeenkomstig de vrijheid van meningsuiting, zoals gewaarborgd in artikel 10 van het Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden¹ (hierna EVRM), is iedereen dan ook vrij om zijn mening bekend te maken en te verspreiden (zie *Infra*, nr. 23). Bovendien heeft iedere burger het recht om informatie te ontvangen (zie *Infra*, nr. 28).

2. Het is echter mogelijk dat bepaalde berichtgeving iemands eer en goede naam (artikel 8 EVRM) schendt doordat deze berichtgeving foutieve of onvolledige informatie bevat. Zo werden de rechtmatige belangen van (voormalig) Vlaams Belang politicus Bart Debie en zijn vrouw geschaad op de nieuwswebsite van Apache (zie *Infra*, nr. 62). De vraag die dan rijst is wat de betrokken persoon hiertegen kan ondernemen en welke beschermingsmaatregelen er bestaan om zijn eer en goede naam te herstellen. Het recht van antwoord biedt hier een antwoord op, aangezien dit recht de betrokken persoon de mogelijkheid biedt zijn stem te laten horen en zijn versie van de feiten weer te geven (zie *Infra*, nr. 11).

Het recht van antwoord werd zowel voor de geschreven pers, als voor de audiovisuele media opgenomen in wetgeving. Zo werd dit recht voor de geschreven pers ingevoerd door de Wet van 23 juni 1961 betreffende het recht tot antwoord² (hierna Antwoordrechtwet). Voor de audiovisuele media vormt het Decreet betreffende radio-omroep en televisie van 27 maart 2009³ (hierna Vlaams Mediadecreet) de wettelijke grondslag. De nieuwe ontwikkelingen zoals hierboven uiteengezet (zie *Supra*, nr. 1) hebben een grote impact op het recht. De realiteit wijst op een kloof tussen de praktijk en de wetgeving, aangezien tot op de dag van vandaag geen regelgeving bestaat aangaande het recht van antwoord in de online media.

¹ Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden van 4 november 1950, BS 19 augustus 1955, 5029.

² Wet betreffende het recht tot antwoord van 23 juni 1961, BS 8 juli 1961, 5573; E. BREWAEYS, *Recht van antwoord* in *APR*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2005, 3 (hierna E. BREWAEYS, *Recht van antwoord*).

³ Decreet betreffende radio-omroep en televisie van 27 maart 2009, BS 30 april 2009, 34470.

3. In bepaalde gevallen (zie *Infra*, nrs. 62-63) wordt de bestaande wetgeving echter wel reeds toegepast op de online media, al is dit niet steeds eenvoudig. Sommige bepalingen zijn immers mediaspecifiek en dus moeilijk toepasbaar in het kader van de online media. Bovendien verschillen de bestaande regelingen van het recht van antwoord op bepaalde punten van elkaar naargelang het betrokken medium, zonder dat dit altijd te verantwoorden valt (zie *Infra*, nr. 177).

Een andere strekking in de rechtspraak (zie *Infra*, nrs. 62-63) interpreteert de bestaande wetgeving echter op een strikte manier, waardoor deze niet van toepassing is op de online media. Zo verklaarde de correctionele rechter te Brussel⁴ de vordering voor een recht van antwoord als reactie op een online berichtgeving onontvankelijk, omdat *"le législateur de 1961 ne pouvait imaginer d'autre forme écrit périodique que celui imprimé sur papier ... Attendu en conséquence que la loi du 23 juin 1961 ne s'applique pas au cas d'espèce, la communication visée ne répondant pas au prescrit de l'article 1 de la loi"*.

4. Bovenstaande opmerkingen (zie *Supra*, nr. 3) creëren verwarring en zorgen voor rechtsonzekerheid bij de burgers, de media en de rechtscolleges. Het is immers niet altijd even duidelijk of en hoe een online recht van antwoord kan worden uitgeoefend. De huidige wetgeving biedt immers geen volledige en adequate bescherming voor online berichtgeving (zie *Infra*, nr. 180). Uit bovenstaande (zie *Supra*, nr. 3) blijkt eveneens dat geen eensgezindheid bestaat binnen de rechtscolleges aangaande de al dan niet toepasselijkheid van de bestaande wetgeving op de online media.

De bedoeling van deze masterscriptie is dan ook om deze onduidelijkheid en rechtsonzekerheid bij de burgers, de media en de rechtscolleges weg te nemen door te onderzoeken of burgers van een online recht van antwoord moeten kunnen genieten en hoe een wettelijk kader hieromtrent er uit kan zien. De centrale onderzoeksvraag van deze masterscriptie luidt dan ook: *"Hoe kan een nieuw wettelijk kader omtrent het recht van antwoord er uitzien vanuit mensenrechtelijk perspectief en rekening houdend met de ontwikkelingen van de digitale communicatie?"*

De uitkomst van dit onderzoek is theoretisch relevant, omdat het recht van antwoord wordt gedefinieerd en omschreven. Het juridisch begrip krijgt hierdoor een duidelijke plaats binnen ons huidige rechtssysteem. Daarnaast geniet dit onderzoek eveneens praktische relevantie, aangezien het bijdraagt aan de dagelijkse rechtspraktijk. Zowel voor de rechtscolleges, de burgers en de media is het belangrijk of en onder welke voorwaarden een online recht van antwoord kan worden uitgeoefend. Dit zorgt immers voor meer rechtszekerheid. Daarnaast zorgt een wetgevend kader voor versterking van de rechten van de burgers. Het zorgt ook voor een toename van het vertrouwen in de journalisten en de pers, hetgeen de dag van vandaag bijzonder laag is.

⁴ Corr. Brussel 14 november 2007, *JT* 2008, 198.

5. Vermits de doelstelling van deze masterscriptie is om specifiek het online recht van antwoord te onderzoeken, wordt het recht op vergetelheid hier niet behandeld. Ook het recht van mededeling, zoals opgenomen in het Vlaams Mediadecreet, wordt niet besproken. Bovendien wordt ook niet verder ingegaan op de bevoegdheidskwestie inzake het recht van antwoord. De omvang van deze masterscriptie laat dit immers niet toe.

6. Om de centrale onderzoeksvraag te beantwoorden, is het belangrijk om eerst de grondslagen van het recht van antwoord uiteen te zetten. In een eerste deel wordt het begrip "het recht van antwoord" verduidelijkt en gekaderd binnen het huidige rechtssysteem. In hoofdstuk I wordt een definitie en omschrijving gegeven van dit juridisch begrip. Vermits de verdragsbepalingen van het EVRM directe werking hebben in ons intern rechtssysteem (zie *Infra*, nr. 22), is het vervolgens noodzakelijk om na te gaan of conform het mensenrechtelijk kader, burgers van een online recht van antwoord moeten kunnen genieten. Het onderzoek beperkt zich tot de vrijheid van meningsuiting (artikel 10 EVRM), vermits het recht van antwoord hier een uitvloeisel van vormt (zie *Infra*, nr. 12). Dit biedt immers een antwoord op de vraag of burgers eveneens van dit recht moeten kunnen genieten in een online context.

Nadat het recht van antwoord een duidelijke plaats heeft gekregen binnen ons rechtssysteem, wordt het huidig wettelijk kader omtrent het recht van antwoord uiteen gezet in deel II. Vooraleer het recht van antwoord kan worden uitgeoefend, moet immers voldaan zijn aan enkele voorwaarden. Daarbij wordt weergegeven hoe deze bepalingen door de rechtspraak en rechtsleer worden ingevuld. Daarnaast wordt onderzocht hoe de bestaande wetgeving al dan niet in bepaalde gevallen reeds wordt geïnterpreteerd in het licht van de online media en wat de gevolgen hiervan zijn. Hierdoor wordt duidelijk of de bestaande wetgeving al dan niet een voldoende grondslag biedt voor het online recht van antwoord. Tot slot wordt de rol van de Raad voor de Journalistiek besproken, vermits zij als onafhankelijke instelling optreedt in het kader van zelfregulering binnen de journalistieke beroepsethiek. Hun visie en ervaring met betrekking tot de online media levert een belangrijke bijdrage voor deze masterscriptie.

Tot slot wordt in het laatste deel van dit onderzoek nagegaan of conform de internationale en Europese aanbevelingen een online recht van antwoord wettelijk moet zijn verankerd en hoe dit wettelijk kader vorm moet krijgen. Daarna worden de bestaande Belgische wetsvoorstellen⁵ en het informatieverlag van de Senaat⁶ aan deze hogere rechtsnormen getoetst. Bovendien is het belangrijk om bij de evaluatie rekening te houden met de lacunes van het huidige wettelijke kader en de voorgaande vaststellingen. De uitkomst van deze analyse en de conclusies van de voorgaande delen dragen bij tot een eigen aanbeveling voor een wetgevend kader voor een online recht van antwoord.

⁵ Wetsvoorstel betreffende het recht van antwoord en het recht van informatie, *Parl.St.* Kamer 1999-2000, nr. 2-234/1; Wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 23 juni 1961 betreffende het recht tot antwoord, *Parl.St.* Senaat BZ 2009-2010, nr. 4-1347/1.

⁶ Informatieverlag betreffende het recht van antwoord op het internet, *Parl.St.* Senaat 2018-19, nr. 6-465.

DEEL I. GRONDSLAGEN VAN HET RECHT VAN ANTWOORD

INLEIDING

7. Vermits “het recht van antwoord” in deze masterscriptie centraal staat, is het belangrijk dit juridisch begrip te verduidelijken alvorens het wettelijke kader uiteen te zetten. Op die manier krijgt deze term een duidelijke plaats binnen het huidige rechtssysteem. Dit is van belang voor de finaliteit van deze masterscriptie, namelijk een voorstel voor een nieuw wettelijk kader omtrent een online recht van antwoord.

Het eerste hoofdstuk kadert het recht van antwoord binnen het huidige interne rechtssysteem. A.d.h.v. een definitie, een omschrijving en een omkadering wordt duidelijkheid gecreëerd omtrent dit begrip. Vervolgens wordt ook het mensenrechtelijk kader uiteen gezet in het tweede hoofdstuk. Deze masterscriptie beperkt zich tot de vrijheid van meningsuiting, zoals gewaarborgd in artikel 10 EVRM, omdat het recht van antwoord hier een uitvloeisel van vormt (zie *Infra*, nr. 12). Het is essentieel te achterhalen of dit recht eveneens bescherming geniet in de huidige digitale samenleving.

HOOFDSTUK I. BEGRIPSOMSCHRIJVING

AFDELING I. RECHT VAN ANTWOORD, RECHT TOT ANTWOORD OF RECHT OP ANTWOORD

8. De benamingen "recht van antwoord", "recht tot antwoord" en "recht op antwoord" worden in de wet, de rechtspraak en de rechtsleer door elkaar gebruikt. Zo vermeldt de titel van de Antwoordrechtwet⁷ de benaming "recht tot antwoord". Artikel 1, tweede lid Antwoordrechtwet spreekt vervolgens over "recht van antwoord", terwijl in artikel 2, tweede lid Antwoordrechtwet dan weer wordt teruggesproken naar de term "recht tot antwoord". In de rechtspraak wordt eveneens gebruik gemaakt van verschillende benamingen. De correctionele rechtbank te Genk gebruikte in haar arrest van 21 december 2010⁸ de benaming "recht van antwoord". Overigens gebruiken rechtsgeleerden⁹ deze benamingen ook door elkaar.

De termen "recht van antwoord" en "recht van weerwoord/wederwoord" worden ook door elkaar gebruikt vermits "antwoord" en "weerwoord/wederwoord" synoniemen zijn. In de meeste gevallen wordt gekozen voor de benaming "recht van antwoord". Zo gebruikte het Arbitragehof deze benaming in haar arrest van 28 mei 1991.¹⁰ De decreetgever verkoos deze term eveneens in het opschrift van het Decreet van 18 juli 2003 en in enkele van haar bepalingen.¹¹

9. Welke terminologie is nu de meest correcte? VAN HAVER verwijst naar het "recht van antwoord", aangezien "recht van" een bevoegdheid uitdrukt.¹² "Recht op" heeft vervolgens betrekking op een specifieke situatie, zoals bv. recht op schadevergoeding. Verder is de benaming "recht tot" eerder ongebruikelijk.¹³

Mijn persoonlijke voorkeur gaat naar de benaming "recht van antwoord". De titularis van dit recht heeft immers de bevoegdheid om dit recht af te dwingen, zonder hiervoor naar de rechtbank te moeten stappen (zie *Infra*, nr. 19). Het Arbitragehof koos overigens ook voor deze terminologie in het bovenstaande arrest¹⁴ (zie *Supra*, nr. 8), waar zij het recht van antwoord eveneens omschrijft als een "bevoegdheid" waarover de betrokken persoon beschikt. Mijns inziens kan deze benaming bijgevolg ook gebruikt worden voor dit recht in een online context.

⁷ Wet betreffende het recht tot antwoord van 23 juni 1961, *BS* 8 juli 1961, 5573.

⁸ Corr. Gent 21 december 2010, *AM* 2011/2, 259.

⁹ Zie o.a. A. VANDEPLAS, "Betreffende het recht van antwoord", *RW* 1983-84, 1342; H. BERKMOES, "Het recht van antwoord" in X, *Postal memorialis. Lexicon strafrecht, strafvordering en bijzondere wetten*, Mechelen, Kluwer, 12-35 (hierna H. BERKMOES, "Het recht van antwoord"); W. CALEWAERT, "Het recht tot antwoord", *RW* 1961-62, 241-262.

¹⁰ Arbitragehof 28 mei 1991, *RW* 1991-92, nr. 14/91, 497.

¹¹ Decreet houdende wijziging van sommige bepalingen van de decreten betreffende de radio-omroep en de televisie, gecoördineerd op 25 januari 1995, wat de invoering betreft van het recht op informatie via radio en televisie en houdende instelling van een recht van antwoord en een recht van mededeling ten aanzien van radio en televisie van 18 juli 2003, *BS* 3 september 2003, 43049; E. BREWAEYS, *Recht van antwoord*, *supra* noot 2, 2.

¹² J. VAN HAVER, *Correcte rechtstaal: kleine gids voor goed taalgebruik in recht en bestuur*, Brussel, Swinnen, 1987, 117.

¹³ E. BREWAEYS, *Recht van antwoord*, *supra* noot 2, 2.

¹⁴ Arbitragehof 28 mei 1991, *RW* 1991-92, nr. 14/91, 497.

AFDELING II. DEFINITE VAN HET RECHT VAN ANTWOORD

10. Over het recht van antwoord bestaan reeds verschillende definities. CALEWAERT¹⁵ definieert dit recht als “*de bevoegdheid die is toegekend aan bepaalde in een periodiek geschrift genoemde of aangeduide personen om, in gegeven omstandigheden en binnen bepaalde perken zijn verklaringen, protest of rechtvaardiging in datzelfde periodiek geschrift te doen opnemen*”.

Volgens LEMMENS¹⁶ is het “*een subjectief recht waardoor al wie wordt genoemd of impliciet wordt aangewezen in de media onder bepaalde voorwaarden kan vragen dat kosteloos een antwoord wordt ingelast*”. Het recht van antwoord kan eveneens aanzien worden als een vorm van alerte rechtsbescherming tegenover de media.¹⁷ Vervolgens kan het recht van antwoord ook beschouwd worden als een bijkomend middel om op rechtstreekse, snelle en kosteloze wijze herstel te verkrijgen.¹⁸

Mijn persoonlijke voorkeur gaat naar de definitie van LEMMENS, aangezien hij het recht van antwoord omschrijft als een subjectief recht. Het recht van antwoord behoort namelijk toe aan iedere persoon omwille van het enkele feit dat iemand persoon is. Het uitgangspunt van dit recht is immers dat iedere persoon die impliciet of expliciet wordt aangewezen in de media, zijn versie van de feiten kan weergeven om zijn eer en goede naam te herstellen. Niettemin past de definitie van CALEWAERT bij mijn persoonlijke voorkeur voor de benaming “recht van antwoord”, aangezien het gaat om een bevoegdheid die de titularis heeft.

11. Ondanks bovenstaande uiteenlopende definities (zie *Supra*, nr. 10), komen deze begripsomschrijvingen op hetzelfde neer. Ze streven allen dezelfde doelstelling na, met name de mogelijkheid creëren voor de burger om zich tegen misbruiken van de pers met gelijke wapens te verweren.¹⁹ Zoals velen misschien denken, heeft het recht van antwoord niet het oogmerk om de waarheid te achterhalen. Het geeft de betrokken persoon daarentegen de gelegenheid om zijn stem te laten horen. Op die manier kan hij zijn versie van de zaken weergeven.²⁰

In het kader van een online recht van antwoord is het eveneens de bedoeling om de betrokken persoon de mogelijkheid te bieden zijn versie van de situatie uiteen te zetten. Vandaar kunnen bovenstaande definities ook dienen als omschrijving voor een online recht van antwoord.

¹⁵ W. CALEWAERT, “Het recht tot antwoord”, *RW* 1961-62, 245.

¹⁶ K. LEMMENS, *La presse et la protection juridique de l'individu*, Brussel, Larcier, 2003, 169.

¹⁷ D. VOORHOOF en P. VALCKE, *Handboek mediarecht*, Brussel, Larcier, 2014, 246 (hierna D. VOORHOOF en P. VALCKE, *Handboek mediarecht*).

¹⁸ S. HOEBEKE en B. MOUFFE, *Le droit de la presse*, Limal, Anthemis, 2012, 813.

¹⁹ Corr. Brussel 14 juli 2003, onuitg.

²⁰ E. BREWAEYS, *Recht van antwoord*, *supra* noot 2, 6.

AFDELING III. LINK MET GRONDWETTELIJKE PERSVRIJHEID EN VRIJE MENINGSUITING

12. Het recht van antwoord kan automatisch worden gelinkt aan de vrijheid van meningsuiting en de persvrijheid, zoals gewaarborgd in artikel 19 en 25 van de Grondwet²¹ (hierna Gw.). Dit recht wordt immers beschouwd als een aanvulling op deze grondwettelijk gewaarborgde vrijheden, gelet op de rechtbescherming die het biedt.²²

Zo oordeelde de correctionele rechter te Gent²³ dat het formuleren van een antwoord geen beperking van de persvrijheid of van de vrije meningsuiting uitmaakt. Integendeel, het vormt een verrijking aangezien op die manier de hoeveelheid informatie toeneemt. Bovendien worden de bronnen van informatie hierdoor gediversifieerd en wordt de controverse aangewakkerd. Vandaar wordt het recht van antwoord gezien als een rechtmatig uitvloeisel van de persvrijheid. De correctionele rechter te Gent is van mening dat het recht op antwoord moet worden beschouwd als een fundamenteel recht dat noodzakelijk is als tegengewicht voor de macht van de pers. Bovendien oordeelde de rechter *in casu* dat het antwoord enkel kan worden geweigerd indien hiervoor ernstige redenen aanwezig zijn.²⁴

13. De persvrijheid (artikel 19 en 25 Gw.) geeft iedereen de vrijheid om bepaalde opvattingen publiek te maken, op voorwaarde dat de individuele en sociale vrijheden van anderen niet worden geraakt. Om dit te beletten zijn beschermingsmaatregelen ontwikkeld. Wanneer iemand zijn persvrijheid te buiten gaat, kan deze een strafrechtelijke sanctie²⁵ oplopen. Bovendien kan een schadevergoeding op basis van artikel 1382 Burgerlijk Wetboek²⁶ (hierna BW) worden geëist indien een misbruik schade heeft veroorzaakt. Het recht van antwoord behoort ook tot deze beschermingsmaatregelen. Iedere burger of organisatie heeft immers het recht om te antwoorden op informatie die de media over hen in het openbaar verspreiden.²⁷

Ook het voormalige Arbitragehof²⁸ linkt het recht van antwoord met de persvrijheid. Volgens haar is het recht van antwoord *“een rechtsinstituut ter bescherming van de persoon dat een noodzakelijk gevolg is van de persvrijheid en de vrijheid van meningsuiting. Het is de aan iedere natuurlijke persoon of rechtspersoon verleende bevoegdheid om te reageren tegen aantastingen van zijn eer en zijn goede naam door enig medium, alsmede om over hem verspreide onthullingen recht te zetten”*.

14. Via het recht van antwoord worden de persvrijheid en de eerbied voor persoonlijkheidsrechten aldus op een adequate manier met elkaar verzoend. De media hebben de vrijheid om bepaalde informatie te verspreiden krachtens de persvrijheid, maar dit kan op zijn beurt de eer en de goede naam van personen raken. Vandaar biedt het recht van antwoord een rechtsbescherming voor de betrokken personen tegen de media.

²¹ Gecoördineerde Grondwet van 17 februari 1994, BS 17 februari 1994, 4054.

²² D. VOORHOOF en P. VALCKE, *Handboek mediarecht*, supra noot 17, 246.

²³ Corr. Gent 21 december 2010, AM 2011/2, 259.

²⁴ Zie ook D. VOORHOOF, “Knack veroordeeld voor weigering van recht van antwoord”, *Juristenkrant* 2011, nr. 226, 2.

²⁵ Zie artikel 383, 383bis, 443-452 en 460ter van het Strafwetboek van 8 juni 1867, BS 9 juni 1867, 3133.

²⁶ Burgerlijk Wetboek van 21 maart 1804, BS 3 september 1807.

²⁷ E. BREWAEYS, *Recht van antwoord*, supra noot 2, 8.

²⁸ Arbitragehof 28 mei 1991, RW 1991-92, nr. 14/91, 497.

Via dit recht kunnen deze personen immers snel en doeltreffend reageren op bepaalde informatie die de media over hen verspreiden. Op die manier is een volledige weergave van de feiten mogelijk of kan bepaalde informatie worden betwist.²⁹

Ook een persoon die wordt genoemd in de online media moet mijns inziens van deze rechtsbescherming kunnen genieten. Bepaalde berichtgeving in de online media kan namelijk eveneens een aantasting vormen van de eer en goede naam. Bijgevolg moet deze persoon ook de mogelijkheid krijgen om een antwoord te formuleren op deze online berichtgeving.

AFDELING IV. RECHT VAN ANTWOORD ALS AANVULLEND RECHT

15. Artikel 1 van de Antwoordrechtwet bepaalt dat het recht van antwoord bestaat onverminderd andere rechtsmiddelen. De doelstelling van het recht van antwoord is immers niet om schadeherstel te bekomen. Het is daarentegen een suppletief, bijkomend recht voor de betrokken persoon die wordt genoemd in berichtgeving.³⁰

De betrokken persoon die een beroep doet op het recht van antwoord, kan dus eveneens een vordering instellen op grond van artikel 1382 BW om een schadevergoeding te bekomen. Bijgevolg heeft de betrokken persoon een middel om zijn antwoord te laten publiceren en daarenboven kan hij via andere procedures strafrechtelijke of civielrechtelijke vervolgingen nastreven. Bovendien is het geen verplichting om eerst een recht van antwoord uit te oefenen alvorens een beroep te doen op artikel 1382 BW. Het recht van antwoord kan steeds worden uitgeoefend, onverminderd andere actiemogelijkheden.³¹

Uit de vaststelling dat de titularis geen gebruik heeft gemaakt van zijn recht van antwoord, mag bij de beoordeling van de burgerlijke aansprakelijkheid niet worden afgeleid dat de betrokken persoon geen schade heeft geleden.³² Daarnaast staat het niet vast dat de berichtgeving foutief was wanneer de rechter de publicatie van een wederwoord beveelt.³³

16. Het recht van antwoord is zeker een volwaardig rechtsmiddel om o.a. feitelijke informatie recht te zetten. Toch kan het weerwoord soms langdradig zijn of eigenwijs overkomen. Bovendien is de antwoordtekst in bepaalde gevallen slecht geformuleerd of naast de kwestie. Het komt tevens voor dat de betrokken journalist onder de antwoordtekst een commentaar schrijft die nog scherper is dan de oorspronkelijke berichtgeving. Vermits het recht van antwoord vaak zijn doel mist, is het bijgevolg gunstig dat andere actiemogelijkheden blijven bestaan.³⁴

²⁹ G. BAETEMAN, J. GERLO, E. GULDIX, A. WYLLEMAN, V. DE SAEDELEER en K. JACOBS, "Overzicht van rechtspraak – Personen- en familierecht 1988-1994", *TPR* 1994, nr. 54, 2100.

³⁰ E. BREWAEYS, *Recht van antwoord*, *supra* noot 2, 10.

³¹ E. BREWAEYS, *Recht van antwoord*, *supra* noot 2, 10.

³² Rb. Brussel 29 december 1990, *JLMB* 1991, 673.

³³ Rb. Brussel 22 november 1994, *RGAR* 1995, 12451; E. BREWAEYS, *Recht van antwoord*, *supra* noot 2, 10-11.

³⁴ E. BREWAEYS, *Recht van antwoord*, *supra* noot 2, 10.

Andere actiemogelijkheden dienen overigens mijns inziens ook te bestaan bij een online recht van antwoord. Het doel is immers niet om schadeherstel te bekomen. Integendeel, het uitgangspunt van dit recht is om naast een eventuele schadevergoeding, een volwaardig antwoord te kunnen bieden op bepaalde berichtgeving en zijn eer en goede naam te herstellen (zie *Supra*, nr. 15).

AFDELING V. RECHT VAN ANTWOORD ALS PERSOONLIJKHEIDSRECHT

17. A.d.h.v. persoonlijkheidsrechten wordt iemands persoonlijkheid beschermd ten aanzien van andere burgers. Vanwege het universele karakter van deze rechten, geniet iedere mens van deze bescherming. Zowel de fysieke, psychische als morele elementen van de persoonlijkheid worden beschermd via persoonlijkheidsrechten. Met de persoonlijkheid wordt onder meer bedoeld: de persoonlijke vrijheid (artikel 12 Gw.); de vrijheid van meningsuiting en van vergadering (artikel 19 en 25 Gw.); de onschendbaarheid van de woning (artikel 15 Gw.); enz.³⁵

18. Oorspronkelijk vinden persoonlijkheidsrechten hun grondslag in de grondrechten. De burger moet namelijk zijn persoonlijke ontwikkeling kunnen beschermen tegen inmenging van de overheid. Gelet op de groei van de nieuwe communicatietechnieken, is de belangstelling voor de bescherming van de individuele persoonlijkheid toegenomen. Het is bovendien niet enkel belangrijk om zich te beschermen tegen bemoeienissen van de overheid. Ook bescherming tegen inmenging door andere burgers is tegenwoordig van belang. Via nieuwe technologische ontwikkelingen, zoals de sociale media, is het immers eenvoudiger om zich in te mengen in de persoonlijkheid van iemand anders.³⁶

Persoonlijkheidsrechten zijn niet terug te vinden in een algemene wetgeving, maar wel in verscheidene bronnen.³⁷ De rechtsleer³⁸ heeft als eerst het concept van persoonlijkheidsrechten uitgewerkt, maar de bescherming vindt hoofdzakelijk plaats in de rechtspraak³⁹. Dit belet niet dat persoonlijkheidsrechten ook worden beschermd in andere rechtsbronnen, zoals in o.a. verdragen⁴⁰, in de Grondwet⁴¹, via het strafrecht⁴² of in het privaatrecht⁴³.

³⁵ C. DECLERCK en P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2017, 103-104 (hierna D. DECLERCK EN P. SENAËVE, *Compendium*); F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Intersentia, Mortsel, 2019, 76 (hierna F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*).

³⁶ F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, *supra* noot 35, 52.

³⁷ C. DECLERCK en P. SENAËVE, *Compendium*, *supra* noot 35, 106-107; F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, *supra* noot 35, 69.

³⁸ Zie o.a. F. VAN NESTE, "Het zelfbeschikkingsrecht – een kritische studie", *RW* 1991-92, 689-699; P. DE HERT en R. SAELENS, "Recht op afbeelding", *TPR* 2009, 867-917; S.D. WARREN en L.D. BRANDEIS, "The right to privacy", *Harvard L.Rev.* 1890, 193-220.

³⁹ Zie o.a. C. TROUET, noot onder Cass. 14 december 2001, *TBBR* 2002, 328; E. BREWAEYS, noot onder Brussel 22 oktober 2009, *NJW* 2010, 204; E. BREWAEYS, noot onder Cass. 27 april 2007, *NJW* 2007, 897.

⁴⁰ Zie o.a. EVRM; Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten van 10 december 1966, *BS* 6 juli 1983, 8814; Verdrag inzake de Rechten van het Kind van 20 november 1989, *BS* 17 januari 1992, 805.

⁴¹ Zie o.a. artikel 12, artikel 15 en artikel 23 Gw.

⁴² Zie o.a. artikel 372, artikel 443-452 en artikel 458 Sw.

⁴³ Zie o.a. Wet betreffende het wegnemen en transplanteren van organen van 13 juni 1986, *BS* 14 februari 1987, 2129; Wet betreffende de rechten van de patiënt van 22 augustus 2002, *BS* 26 september 2002, 43719; Antwoordrechtwet.

19. Vervolgens kunnen persoonlijkheidsrechten worden gekwalificeerd als vrijheid/belang of als subjectief recht. Wanneer persoonlijkheidsrechten worden gekwalificeerd als een vrijheid of belang waarover een persoon beschikt, komt de buitencontractuele aansprakelijkheid⁴⁴ ter sprake bij een schending van één van deze rechten.

Persoonlijkheidsrechten kunnen echter ook omschreven worden als subjectieve rechten. Iedere persoon is omwille van het persoon-zijn de titularis van dit recht en heeft zeggenschap over een welbepaald voorwerp. De titularis moet voor de uitoefening van deze rechten niet naar de rechtbank stappen. Bij een schending van het recht door een derde, volgt een specifieke sanctie. De kwalificatie als subjectief recht maakt het voor de titularis eenvoudiger om zijn rechten uit te oefenen, aangezien hij dan geen bewijs moet leveren van alle toepassingsvoorwaarden aangaande de buitencontractuele aansprakelijkheid.⁴⁵

20. Een juiste kwalificatie van persoonlijkheidsrechten is onbestaande vermits het antwoord ergens in het midden ligt. Volgens SWENNEN⁴⁶ worden persoonlijkheidsrechten het best ingedeeld onder "private grondrechten". Een belangenafweging is noodzakelijk voor de uitoefening van deze rechten. De duidelijke omlijning van het beschermde belang en de zeggenschap die het aan de titularis biedt, zijn belangrijke factoren bij deze afweging. Private grondrechten kunnen op die manier uitgroeien tot subjectieve rechten.

SENAEVE en DECLERCK⁴⁷ beschrijven persoonlijkheidsrechten als het "*geheel van subjectieve rechten waarvan elkeen door de enkele omstandigheid van zijn persoon-zijn, titularis is, en die er toe strekken met betrekking tot de fysieke, psychische en morele bestanddelen van zijn persoonlijkheid rechtsbescherming te bieden*". Het is ook mogelijk om te spreken van één algemeen persoonlijkheidsrecht, zonder een opdeling te maken tussen deze verschillende rechten.⁴⁸

Vermits het recht van antwoord wordt beschouwd als een subjectief burgerlijk recht, hoeft de titularis van het recht voor de uitoefening ervan niet vooraf naar de rechter te stappen. Dit is een uitzondering op het verbod van eigenrichting. Pas wanneer de uitgever weigert om het antwoord te publiceren, moet de titularis van het recht naar de rechter stappen. Deze dient op zijn beurt te controleren of de weigering is gerechtvaardigd.⁴⁹ Wanneer de uitgever onterecht heeft geweigerd, legt de rechter de wettelijk voorziene strafsancities⁵⁰ op.

⁴⁴ Artikel 1382 BW.

⁴⁵ C. DECLERCK en P. SENAEVE, *Compendium, supra* noot 35, 103-104.

⁴⁶ F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht, supra* noot 35, 53.

⁴⁷ C. DECLERCK en P. SENAEVE, *Compendium, supra* noot 35, 104.

⁴⁸ C. DECLERCK en P. SENAEVE, *Compendium, supra* noot 35, 104.

⁴⁹ E. BREWAEYS, *Recht van antwoord, supra* noot 2, 7.

⁵⁰ Zie artikel 5 en 15 van de Antwoordrechtwet en artikel 85 Sw.

Mijns inziens kan zowel de zienswijze van SWENNEN, als de zienswijze van SENA EVE en DECLERCK worden gevolgd in dit opzicht. Persoonlijkheidsrechten botsen immers vaak met andere rechten, waardoor een belangenafweging zich aandringt. In het kader van het (online) recht van antwoord botst de bescherming van het privéleven met het recht op vrije meningsuiting. Afhankelijk van de situatie primeert het ene recht boven het andere. Daarbij geniet iedere persoon de bescherming van zijn eer en goede naam. Dit hoeft niet te worden afgedwongen voor de rechtbank aangezien iedereen dit recht geniet door het loutere feit van persoon-zijn. Het recht van antwoord kan dus eveneens worden beschouwd als een subjectief recht ter bescherming van het recht op eerbied voor het privéleven, waaronder de eer en goede naam van een persoon.

21. Overigens houdt het merendeel van de persoonlijkheidsrechten verband met de psychische en morele integriteit van personen. Het grondwettelijk gewaarborgd recht op eerbiediging van het privéleven (artikel 22 Gw.) vormt één van de belangrijkste persoonlijkheidsrechten. Zowel de inhoud van het privéleven als de drager waarop de inhoud zich bevindt, worden beschermd. Meer specifiek wordt het recht op eer en goede naam gewaarborgd via het recht van antwoord.⁵¹ Via dit subjectief burgerlijk recht kan de titularis onder bepaalde voorwaarden een antwoord eisen op een persbericht bij een schending van zijn morele integriteit. Op die manier wordt de eer en goede naam van het individu beschermd, maar ook het belang van de titularis bij een juiste berichtgeving.⁵² Dit geldt mijns inziens eveneens voor een online recht van antwoord. De eer en goede naam van een persoon die in de online media wordt vernoemd, moet eveneens worden beschermd via dit recht.

⁵¹ E. BREWAEYS, *Recht van antwoord*, supra noot 2, 13; F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, supra noot 35, 59-60.

⁵² E. BREWAEYS, *Recht van antwoord*, supra noot 2, 13; C. DECLERCK en P. SENA EVE, *Compendium*, supra noot 35, 171.

HOOFDSTUK II. MENSENRECHTELIJKE VRIJHEID VAN MENINGSUITING

AFDELING I. ALGEMEEN

22. Zoals reeds eerder vermeld (zie *Supra*, nr. 12), kan het recht van antwoord worden gelinkt aan de vrijheid van meningsuiting. Door de groei van de nieuwe communicatietechnieken zoals de online media, kunnen meningen over de hele wereld worden verspreid. De vraag rijst hoe de vrijheid van meningsuiting in het kader van deze nieuwe technologieën moet worden geïnterpreteerd. Hierna wordt deze vraag stapsgewijs beantwoord.

Het recht van vrije meningsuiting wordt o.a. door artikel 10 EVRM beschermd. Het Verdrag kwam reeds zeventig jaar geleden tot stand en het aantal klachten is sindsdien enorm toegenomen. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (hierna EHRM) staat in als rechtscollege om de rechten die opgenomen staan in het EVRM te interpreteren. Haar uitspraken zijn bepalend voor ons rechtssysteem, vermits de verdragsbepalingen directe werking hebben.⁵³ Gelet op het gezaghebbende karakter van het EVRM, wordt hierna dan ook verder ingegaan op het recht van vrije meningsuiting, zoals opgenomen in artikel 10 EVRM.

AFDELING II. DRAAGWIJDTE

§1. Ongeacht de inhoud of aard

23. Luidens artikel 10, eerste lid EVRM heeft ieder de vrijheid een mening te koesteren en de vrijheid om inlichtingen of denkbeelden in ontvangst te nemen of over te brengen, zonder inmenging van de overheid en ongeacht de grenzen. Het toepassingsgebied van dit artikel lijkt zeer algemeen te zijn, omdat het bescherming biedt aan meningen en informatie in de meest brede zin.⁵⁴

24. Artikel 10, eerste lid EVRM maakt geen onderscheid naargelang de inhoud of de aard van de informatie. Zowel meningen, opinies of denkbeelden worden beschermd door artikel 10 EVRM, maar ook informatie, gegevens en inlichtingen. Bijgevolg geniet feitelijke informatie, waarvan de inhoud geen mening of opinie uitdrukt, eveneens bescherming.⁵⁵ De zaak *Open Door and Dublin Well Woman/Ireland*⁵⁶ handelde bv. over een overheidsinmenging die het gevolg was van het doorgeven van bepaalde concrete informatie. Het ging *in casu* over een verbod tot het doorgeven van informatie die betrekking had op de mogelijkheden en modaliteiten van zwangerschapsonderbreking in het buitenland.

⁵³ J. VANDE LANOTTE en Y. HAECK, *Handboek EVRM*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 59.

⁵⁴ D. VOORHOOF, "Artikel 10. Vrijheid van meningsuiting" in J. VANDE LANOTTE en Y. HAECK (eds.), *Handboek EVRM*, II, Antwerpen, Intersentia, 2004, (837) 900 (hierna D. VOORHOOF, "Artikel 10").

⁵⁵ EHRM 8 juli 1986, nr. 9815/82, Lingens/Austria, § 35.

⁵⁶ EHRM 29 oktober 1992, nr. 14235/88, Open Door and Dublin Well Woman/Ireland, §§ 53 en 55.

25. Daarnaast worden alle soorten meningsuitingen en informatie beschermd door artikel 10, eerste lid EVRM. Het belang van de vrijheid van expressie en informatie in een democratische rechtsstaat werd reeds meermaals benadrukt.⁵⁷ Het Hof⁵⁸ heeft namelijk in dit kader meerdere keren de klemtoon gelegd op de rol van de pers. Ook kwetsende, choquerende of verwarrende denkbeelden en informatie genieten bescherming onder artikel 10, eerste lid EVRM, meer specifiek in het kader van de media en de journalistiek.⁵⁹ Op die manier kunnen ideeën in een pluralistische samenleving worden bevorderd, leren mensen verdraagzaam leven en wordt de open geest gestimuleerd. Ieder individu maakt immers deel uit van een samenleving waar maatschappelijke discussie mogelijk moet zijn. Aanzetten tot racisme, haat of geweld is echter ten strengste verboden.⁶⁰ Volgens het Hof⁶¹ heeft de pers dan ook de belangrijke rol van "public watchdog".

26. Voorts wordt de vrijheid van meningsuiting zowel beschermd in het politieke als in het maatschappelijke debat. Dit blijkt immers uit de rechtspraak⁶² van het EHRM. De inhoud of thematiek van meningen of inlichtingen maakt geen verschil om onder de bescherming van artikel 10, eerste lid EVRM te vallen. Het Hof⁶³ heeft in dit verband echter reeds verschillende keren beklemtoond dat het maatschappelijk belang in het kader van de persvrijheid één van de essentiële factoren is bij de beoordeling van artikel 10, eerste lid EVRM. Niettemin betekent dit volgens het Hof⁶⁴ niet dat enkel meningen en informatie met een maatschappelijk belang bescherming genieten: "*The fact, that in a given case, that freedom is exercised other than in the discussion of matter of public interest does not deprive it of the protection of Article 10*".

§2. Ongeacht het medium of kanaal

27. Artikel 10, eerste lid EVRM maakt ook geen onderscheid naargelang het medium of het kanaal op basis waarvan meningen of inlichtingen worden geuit. Het Hof heeft in haar rechtspraak⁶⁵ bevestigd dat niet enkel de inhoud van de informatie of van meningen wordt beschermd, maar ook de vorm waarin deze zijn uitgedrukt: "*that Article 10 protects not only the substance of the ideas and information expressed but also the form in which they are conveyed*". Het is dus duidelijk dat artikel 10, eerste lid EVRM bescherming biedt ongeacht het medium of het kanaal.

⁵⁷ Zie o.a. EHRM 7 december 1976, nr. 5493/72, Handyside/VK, § 49; EHRM 6 mei 2002, nr. 48898/99, Perna/Italië, § 39.

⁵⁸ Zie o.a. EHRM 24 februari 1997, nr. 19983/92, De Haes en Gijssels/Belgium, § 37; EHRM 29 maart 2001, nr. 38432/97, Thoma/Luxemburg, § 45 en EHRM 17 april 2014, nr. 20981/10, Mladina d.d. Ljubljana/Slovenië, § 39.

⁵⁹ Zie o.a. EHRM 26 april 1979, nr. 6538/74, Sunday Times/UK, §§ 64-65; EHRM 8 juli 1986, nr. 9815/82, Lingens/Austria, §§ 41-44; EHRM 26 november 1991, nr. 13585/88, Observer and Guardian/UK, §§ 59-60.

⁶⁰ Zie o.a. EHRM 20 april 1999, nr. 41448/98, H.-J. Witzsch/Germany, § 53; EHRM 23 september 1994, nr. 14890/89, Jersild/Denmark, § 35; EHRM 23 september 1998, nr. 24662/94, Lehideux and Isorni/France, § 53; D. VOORHOOF, "Vrijheid van meningsuiting en persvrijheid" in J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER (eds.), *Belgisch Publiek Recht*, Brugge, die Keure, 2015, (577) 600 (hierna D. VOORHOOF, "Vrijheid van meningsuiting en persvrijheid").

⁶¹ EHRM 6 mei 2003, nr. 48898/99, Perna/Italy, § 39.

⁶² Zie o.a. EHRM 26 april 1979, nr. 6538/74, Sunday Times/UK; § 66; EHRM 2 mei 2000, nr. 26132/95, Bergens Tidende and Others/Norway, § 51; EHRM 15 juni 2000, nr. 25723/94, Erdogdu/Turkey, §§ 61-62.

⁶³ Zie o.a. EHRM 20 mei 1999, nr. 21980/93, Stensaas/Norway, § 59; EHRM 29 maart 2001, nr. 38432/97,, Thoma/Luxembourg, § 47; EHRM 25 juni 2002, nr. 51279/99, Colombani and Others/France, § 56.

⁶⁴ Zie o.a. EHRM 24 februari 1994, nr. 15450/89, Casado Coca/Spain, §§ 33-35; EHRM 23 juni 1994, nr. 15088/89, Jacubowski/Germany, § 25.

⁶⁵ Zie o.a. EHRM 23 mei 1991, nr. 11662/85, Oberschlick/Austria, § 57; EHRM 23 september 1994, nr. 14890/89, Jersild/Denmark, § 31; EHRM 24 februari 1997, nr. 19983/93, De Haes and Gijssels/Belgium, § 48.

Het begrip "doorgeven" is immers een algemeen begrip. Bijgevolg geniet iedere manier om inlichtingen of denkbeelden te uiten of te verspreiden bescherming. Hieruit kan eveneens worden afgeleid dat het recht op vrije meningsuiting van toepassing is op nieuwe communicatietechnieken, zoals de online media.⁶⁶

Het Comité van Ministers van de Raad van Europa heeft overigens bevestigd dat alle rechten opgenomen in het EVRM blijven gelden in het digitale tijdperk en dat deze bescherming blijven genieten.⁶⁷ In de rechtsleer⁶⁸ wordt eveneens bevestigd dat dit recht van toepassing is op nieuwe communicatietechnieken en dat het recht op vrije meningsuiting aldus technologie-neutraal is.

§3. Verschillende fasen van het communicatieproces

28. Het communicatieproces kent verschillende fasen, zoals het verspreiden en ontvangen van informatie. De vraag rijst binnen welke fase artikel 10, eerste lid EVRM bescherming biedt. Zoals reeds vermeld (zie *Supra*, nr. 25), is het in een democratie van belang dat ideeën en meningen kunnen worden verspreid. Daarnaast bezit iedereen het recht op toegang tot informatie aangaande onderwerpen die het algemeen belang raken. Bijgevolg heeft iedereen zowel het recht om informatie te ontvangen als om informatie te verspreiden.⁶⁹

Uit de rechtspraak⁷⁰ van het EHRM blijkt dat zowel de vrijheid van doorgifte van informatie, als de vrijheid van ontvangst ervan wordt beschermd. Het Hof⁷¹ heeft namelijk uitdrukkelijk erkend dat naast het recht op verspreiden van een mening, het publiek recht heeft op ontvangst van informatie: "*the right of the public to receive information*".

AFDELING III. BEPERKINGEN

29. Artikel 10, eerste lid EVRM bevat de zinsnede "*zonder inmenging van overheidswege*". Dit betekent dat de overheid in het kader van de vrije meningsuiting in eerste instantie een onthoudingsplicht heeft. De overheid mag zich niet moeien en moet zich op de achtergrond houden. Vandaag de dag moet de overheid echter actief optreden en heeft zij een zorgplicht.

⁶⁶ D. VOORHOOF, "Artikel 10", *supra* noot 54, (837) 911.

⁶⁷ Raad van Europa (Committee of Ministers), Declaration on human rights and the rule of law in the Information Society, CM (2005) 56 final, 13 mei 2005, www.coe.int/t/dgap/goodgovernance/Activities/Public_participation_internet_governance/Declaration-Information-Society/011_DeclarationFinal%20text_en.asp.

⁶⁸ D. VOORHOOF en L. ASSCHER, *Communicatiegrondrechten – Een onderzoek naar de constitutionele bescherming van het recht op vrije meningsuiting en het communicatiegeheim in de informatiesamenleving*, Amsterdam, Otto Cramwinckel Uitgever, 2002, 122; P.F. DOCQUIR, "Controle des contenus sur Internet et liberté d'expression au sens de la Convention européenne des droits de l'homme", *CDPK* 2002, 173-193.

⁶⁹ Zie o.a. EHRM 27 mei 2004, nr. 57829/00, *Vides Aizsardsības Klubs/Letland*, § 65; EHRM 15 februari 2005, nr. 68416/01, *Steel en Morris/VK*, § 89; EHRM 25 juni 2013, nr. 48135/06, *Youth Initiative for Human Rights/Servië*, § 24.

⁷⁰ Zie o.a. EHRM 27 maart 1996, nr. 17488/90, *Goodwin/UK*, § 39; EHRM 18 juli 2000, nr. 26680/95, *Sener/turkey*, § 46.

⁷¹ Zie o.a. EHRM 26 april 1979, nr. 6538/74, *Sunday Times/UK*, § 65.

Zij moet namelijk de bescherming van de vrije meningsuiting garanderen door erop toe te zien dat deze vrijheid niet overmatig wordt beperkt.⁷² Dit werd tevens benadrukt door het Hof⁷³.

30. Overigens brengt de uitoefening van het recht op vrije meningsuiting plichten en verantwoordelijkheden met zich mee, overeenkomstig artikel 10, tweede lid EVRM. Beperkingen op deze vrijheid zijn aldus mogelijk. Dit betekent bijgevolg dat de vrijheid van meningsuiting geen absoluut recht is.⁷⁴ De overheid heeft hierdoor de mogelijkheid om onder bepaalde voorwaarden restricties op te leggen. Uitspraken die schade aan de samenleving in het algemeen of aan de rechten en belangen van andere personen kunnen toebrengen, kunnen immers worden verboden.

Een beperking op deze vrijheid is echter enkel toegestaan indien is voldaan aan bepaalde voorwaarden (artikel 10, tweede lid EVRM). De restrictie moet namelijk voorzien zijn bij wet, kan enkel indien gesteund op één van de beperkingsgronden zoals opgesomd in artikel 10, tweede lid EVRM en ze moet nodig zijn in een democratische samenleving. Deze mogelijkheid tot beperkingen wordt ook wel "de escapeclausule" genoemd.⁷⁵

Aangezien het basisprincipe inhoudt dat de overheid zich niet mag inmengen met de vrijheid van meningsuiting (artikel 10, eerste lid EVRM), moeten de voorwaarden voor een overheidsinmenging restrictief worden geïnterpreteerd. Dit heeft het Hof⁷⁶ immers bevestigd: "*This freedom is subject to exceptions set out in Article 10 § 2, which must, however, be construed strictly, and the need for any restrictions must be established convincingly*".

§1. Legaliteitsbeginsel

31. Een eerste voorwaarde opdat een overheidsinmenging is gerechtvaardigd, betreft dat de beperking bij wet moet zijn voorzien. Wat de betekenis is van de zinsnede "*bij wet voorzien*", kan niet worden afgeleid uit artikel 10, tweede lid EVRM. Het arrest *Sunday Times*⁷⁷ heeft duidelijkheid gebracht omtrent deze voorwaarde. Volgens dit arrest moet de beperking niet voorzien zijn bij formele wet. Een wet in materiële zin volstaat opdat een beperking is gerechtvaardigd. Dit betekent aldus dat een wettelijke basis ook kan voortvloeien uit een uitvoeringsbesluit, interne reglementeringen of beroepscodes. Het is belangrijk dat de beperking voortvloeit uit een norm van intern recht. Evenwel kan een overheidsinmenging ook plaatsvinden indien deze is gesteund op een internationale verdragsbepaling. Deze norm moet daarenboven voldoende toegankelijk zijn en voldoende precies zijn geformuleerd.⁷⁸

⁷² E. LIEVENS, P. VALCKE en D. STEVENS, "Vrijheid van meningsuiting" in R. DE CORTE (ed.), *Praktijkboek recht en internet*, Brugge, Vanden Broele, 2005, 14 (hierna E. LIEVENS, P. VALCKE EN D. STEVENS, "Vrijheid van meningsuiting").

⁷³ EHRM 16 maart 2000, nr. 23144/93, Özgür Gündem/Turkije, § 43.

⁷⁴ D. VOORHOOF, "Vrijheid van meningsuiting en persvrijheid", *supra* noot 60, (577) 608.

⁷⁵ D. VOORHOOF, "Vrijheid van meningsuiting en persvrijheid", *supra* noot 60, (577) 608.

⁷⁶ EHRM 12 juli 2001, nr. 29032/95, Feldek/Slovakia, § 72; EHRM 6 mei 2002, nr. 48898/99, Perna/Italy, § 39.

⁷⁷ EHRM 26 april 1979, nr. 6538/74, *Sunday Times/UK*, § 47.

⁷⁸ EHRM 26 april 1979, nr. 6538/74, *Sunday Times/UK*, § 49.

32. Het belangrijkste aspect van deze voorwaarde is dat de wet een voldoende basis moet bieden als garantie tegen een willekeurige inmenging van de overheid.⁷⁹ Deze voorwaarde is evenzeer vervuld wanneer in de rechtspraak bepaalde algemene normen van intern recht worden verduidelijkt. Het is aan de rechtcolleges van de lidstaten om de interne normen toe te passen en, indien nodig, te interpreteren.⁸⁰

Het Hof verwacht overigens van personen die professioneel actief zijn in de media dat zij op de hoogte zijn of zich laten adviseren over de bestaande normen. Dit ongeacht of deze regelgeving zeer complex en technisch is. Het Hof heeft dit immers in de zaak *Groppera Radio/Switzerland*⁸¹ als volgt geformuleerd: *"In the instant case the relevant provisions of international telecommunications law were highly technical and complex; furthermore, they were primarily intended for specialists, who knew, from the information given in the Official Collection, how they could be obtained"*. Bovendien moeten professionele actoren op de hoogte zijn van de vigerende rechtspraak.⁸²

§2. Legitimiteit

33. Een tweede voorwaarde opdat de overheidsinmenging is gerechtvaardigd, betreft dat de beperking een legitiem doel moet nastreven (artikel 10, tweede lid EVRM). Dit betekent dat de inmenging een bepaald publiek belang, de rechten van private personen of particulieren moet beschermen. Luidens artikel 10, tweede lid EVRM zijn de volgende doelstellingen legitiem: de openbare veiligheid; de bescherming van de openbare orde en het voorkomen van strafbare feiten; de bescherming van de gezondheid of de goede zeden; de bescherming van de goede naam of de rechten van anderen om de verspreiding van vertrouwelijke mededelingen te voorkomen of om het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht te waarborgen. Deze opsomming is limitatief en moet restrictief worden geïnterpreteerd (artikel 18 EVRM). Aangaande deze toetsingsgrond doen zich weinig problemen voor.⁸³

34. Het legitiem doel "de bescherming van de goede naam of de rechten van anderen" is zeer ruim geformuleerd. Vandaar wordt dit doel vaak gebruikt om beperkingen op de vrijheid van meningsuiting te rechtvaardigen. Zo is de aanranding van de eer of de goede naam van personen in België strafbaar gesteld.⁸⁴ Het gaat dan over misdrijven waarbij een persoon of een gesteld lichaam kwaadwillig in zijn morele integriteit, met name in zijn eer of zijn goede naam, wordt gekwetst en bij hem op moreel en/of materieel vlak schade kan worden aangericht, gelet op de maatschappelijke reactie op de beweerde oneerbare houding.⁸⁵

⁷⁹ EHRM 24 september 1992, nr. 10533/83, Herczegfalvy/Austria, §§ 91 en 94; EHRM 12 juli 2001, nr. 29032/95 Feldek/Slovakia, §§ 55-57.

⁸⁰ EHRM 30 september 1994, nr. 13470/87, Otto-Preminger-Institut/Austria, § 45; EHRM 26 februari 2002, nr. 29271/95, Dichand and Others/Austria, § 30; EHRM 15 juli 2003, nr. 33400/96, Ernst and Others/Belgium, § 96.

⁸¹ EHRM 28 maart 1990, Groppera Radio AG and Others/Switzerland, § 68.

⁸² EHRM 20 november 1989, nr. 10572/83, Markt Intern Verlag GmbH and Klaus Beermann/Germany, § 30.

⁸³ E. LIEVENS, P. VALCKE en D. STEVENS, "Vrijheid van meningsuiting", *supra* noot 72, 23.

⁸⁴ Zie artikelen 443-452 Sw.

⁸⁵ I. DELBROUCK, "Aanranding van de eer of de goede naam van personen" in X, *Postal Memorialis – Lexicon strafrecht, strafvordering en bijzondere wetten*, 2012, (A15/6) A15/14.

Onder "eer" wordt verstaan het beeld dat de betrokkene heeft over zijn eigen persoonlijkheid en moraal en hoe hij zich ziet en situeert in de maatschappij zoals in zijn gezinsleven en in zijn beroepsactiviteit. "De goede naam" gaat over het beeld dat anderen hebben van de betrokken persoon, iemands aanzien en de maatschappelijke waardering.⁸⁶

De aanranding van de eer en de goede naam van een persoon kan op verschillende manieren gebeuren, namelijk door laster en eerroof⁸⁷, door kwaadwillige ruchtbaarmaking⁸⁸, door belediging⁸⁹ en door lasterlijke aangifte⁹⁰. Door de digitalisering en verpreiding van informatie op het internet kan de aanranding van de eer of goede naam van een persoon verregaande gevolgen hebben, aangezien deze informatie wereldwijd kan worden verspreid.⁹¹

35. De bescherming van de eer en goede naam wordt volgens de rechtspraak⁹² van het EHRM beschermd door artikel 8 EVRM, dat het recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven waarborgt. De burger heeft het recht om tegen openbaarmakingen van bepaalde gegevens of elementen van zijn privéleven in te gaan. Wanneer informatie die verband houdt met iemands privéleven in de pers via bv. de radio en televisie wordt verspreid, moet de desbetreffende persoon zich hiertegen kunnen verzetten.⁹³

Vaak is het zo dat het recht van vrije meningsuiting en het recht op privéleven met elkaar botsen indien bepaalde informatie over iemands privéleven publiek wordt gemaakt. Deze twee rechten dienen in dat geval tegen mekaar te worden afgewogen. Naargelang de situatie zal het ene recht boven het andere primeren.⁹⁴

§3. Noodzakelijk in een democratische samenleving

36. Het derde criterium opdat een overheidsinmenging gerechtvaardigd is, betreft de voorwaarde "noodzakelijk in een democratische samenleving" (artikel 10, tweede lid EVRM). Dit is volgens de rechtspraak⁹⁵ van het Hof de belangrijkste voorwaarde, vermits dit criterium doorslaggevend is.⁹⁶ Artikel 10, tweede lid EVRM preciseert niet wat deze voorwaarde concreet inhoudt.

⁸⁶ I. DELBROUCK, "Aanranding van de eer of de goede naam van personen" in X, *Postal Memorialis – Lexicon strafrecht, strafvordering en bijzondere wetten*, 2012, (A15/6) A15/15.

⁸⁷ Zie artikelen 443-445, 447, 450-452 Sw.

⁸⁸ Zie artikelen 449 en 452 Sw.

⁸⁹ Zie artikelen 448, 450-452 Sw.

⁹⁰ Artikel 445 Sw.

⁹¹ E. LIEVENS, P. VALCKE en D. STEVENS, "Vrijheid van meningsuiting", *supra* noot 72, 5-6

⁹² EHRM 15 november 2007, nr. 12556/03, Pfeifer/Oostenrijk, § 33; EHRM 17 april 2014, nr. 41123/10, Dzhugashvili/Rusland, § 20; DECLERCK, C. en SENAËVE, P., *Compendium*, *supra* noot 35, 170.

⁹³ C. DECLERCK, en P. SENAËVE, *Compendium*, *supra* noot 35, 159.

⁹⁴ R. O' FATHAIGH en D. VOORHOOF, "The European Court of Human Rights, Media Freedom and Democracy" in M. PRICE, S. VERHULST en L. MORGAN (eds.), *Routledge Handbook of Media Law*, New York, Routledge, 2013, 107-124; S. SMETS, "Freedom of Expression and the Right to Reputation: Human Rights in Conflict", *American University International Law Review* 2010, 183-236.

⁹⁵ EHRM 26 februari 2002, nr. 29271/95, Dichand and Others/Austria, § 51; EHRM 25 juni 2002, nr. 51279/99, Colombani and Others/France, § 68; EHRM 27 mei 2003, nr. 43425/98, Skalka/Poland, § 34.

⁹⁶ D. VOORHOOF, "De vrijheid van expressie en informatie en de rechtspraak van de ECRM en het EHRM betreffende artikel 10 EVRM (1958-1994)", *Mediaforum* 1994, 117-119.

Desalniettemin heeft de rechtspraak⁹⁷ van het Hof deze voorwaarde toegelicht. Opdat een beperking is gerechtvaardigd, moet een dwingende sociale behoefte aanwezig zijn. Verder moet de inmenging pertinent zijn en de proportionaliteitstoets doorstaan. Het doel dat wordt nagestreeft met de inmenging moet immers in een redelijke verhouding staan met de beperking.

37. Bij de beoordeling van deze voorwaarde kijkt het Hof naar de context waarin de overheidsinmenging zich voordoet. Daarbij is het belangrijk om de zaak in zijn geheel te bekijken, rekening houdend met alle elementen.⁹⁸ Het Hof⁹⁹ houdt aldus in haar eigen woorden rekening met: *“the content of the statement concerned, the context in which it was made and also the particular circumstances of those involved”*.

Uit de rechtspraak¹⁰⁰ blijkt dat het Hof bij deze beoordeling rekening houdt met verscheidene criteria naargelang de situatie, namelijk: de inhoud of de aard van de meningsuiting; het belang van de pers in een democratische samenleving; het onderscheid tussen feitelijke data en waardeoordelen en de betrouwbaarheid of geloofwaardigheid van de gewraakte aantijgingen; de intentie of doelstelling van de gewraakte meningsuiting; de proportionaliteit van de overheidsinmenging en de “margin of appreciation”.

Overigens neemt het Hof een terughoudende houding aan bij de aftoetsing van dit criterium, aangezien staten een beoordelingsmarge hebben om te bepalen of een beperking al dan niet noodzakelijk is in een democratische samenleving. Het Hof¹⁰¹ heeft deze “margin of appreciation” als volgt verwoord: *“The contracting States have a certain margin of appreciation in assessing whether such a need exists, but it goes hand in hand with a European supervision, embracing both the legislation and the decision applying it, even those given by an independent court. The Court is therefore empowered to give the final ruling on whether a “restriction” is reconcilable with the freedom of expression as protected by Article 10”*.

38. In het kader van deze masterscriptie is het criterium “het belang van de pers in een democratische samenleving” interessant om verder uiteen te zetten. Dit onderzoek handelt immers over het recht van antwoord in de context van de online media. Aangezien het Hof reeds herhaaldelijk heeft benadrukt dat de journalistiek een belangrijke meerwaarde vormt voor een democratische rechtsstaat (zie *Supra*, nr. 25), houdt zij dan ook bijzonder rekening met een restrictie op berichtgeving in de media. Het is immers niet de bedoeling dat journalisten afgeschrikt worden om bepaalde informatie of kritiek openbaar te maken door het feit dat zij een mogelijke vervolging riskeren.¹⁰²

⁹⁷ Zie o.a. EHRM 28 juni 2001, nr. 32772/02, VGT Verein gegen Tierfabriken/Switzerland, § 75; EHRM 6 mei 2003, nr. 48898/99, Perna/Italy, § 39; EHRM 19 juni 2003, nr. 49017/99, Pedersen and Baadsgaard/Denmark, §§ 63-66.

⁹⁸ EHRM 28 juni 2001, nr. 32772/02, VGT Verein gegen Tierfabriken/Switzerland, § 68.

⁹⁹ EHRM 12 juli 2001, nr. 29032/95, Feldek/Slovakia, § 77.

¹⁰⁰ Zie o.a. EHRM 6 mei 2003, nr. 48898/99, Perna/Italy, § 39; EHRM 19 juni 2003, nr. 49017/99, Pedersen and Baadsgaard/Denmark, §§ 65-69; EHRM 15 juli 2003, nr. 33400/96, Ernst and Others/Belgium, §§ 91-93.

¹⁰¹ EHRM 6 mei 2003, nr. 48898/99, Perna/Italy, § 39.

¹⁰² D. VOORHOOF, “Artikel 10”, *supra* noot 54, (837) 995.

39. In de gevallen waar de vrijheid van meningsuiting een hoog beschermingsniveau geniet in het kader van de journalistiek, benadrukt het Hof steeds het feit of een journalist al dan niet rekening heeft gehouden met de regels van de journalistieke ethiek. Vooraleer de pers berichtgeving verspreidt, moet zij o.a. het waarheidsgehalte van bepaalde feiten nagaan.¹⁰³ Niet iedere provocerende berichtgeving is daarom onacceptabel. Zeker in het kader van het politieke debat is een overdreven kritiek vanwege een journalist op o.a. politici onvermijdbaar.¹⁰⁴

Wanneer de persvrijheid in het gedrang komt, wordt de beoordelingsvrijheid van de lidstaten opmerkelijk beperkt volgens het Hof¹⁰⁵: "*Lorsqu'il va de la presse, le pouvoir d'appréciation national se heurte à l'intérêt de la société démocratique à assurer et à maintenir la liberté de la presse*". Gelet op de belangrijke rol die de pers heeft als "public watchdog"¹⁰⁶, is het rechtvaardigen van een overheidsinmenging dus moeilijk.

Deze benadering geldt volgens het Hof¹⁰⁷ "*en matière de publication de livres en général, ou d'écrits autres que ceux de la presse périodique*". Bovendien geldt het belang van de pers volgens het Hof¹⁰⁸ ook in het kader van de audiovisuele media: "*Although formulated primarily with regard to the print media, these principles doubtless apply also to the audio-visual media*". Aangezien het recht op vrije meningsuiting geldt ongeacht het medium of het kanaal (zie *Supra*, nr. 27), lijkt dezelfde redenering tevens te gelden voor de online media.

40. Bovenstaande (zie *Supra*, nr. 39) betekent echter niet dat de persvrijheid steeds primeert boven de rechten van anderen. In de gevallen waar o.a. de eer en goede naam van anderen in het gedrang komen of wanneer het vermoeden van onschuld of het recht op privacy wordt geschonden, kunnen beperkingen op de persvrijheid gerechtvaardigd zijn.¹⁰⁹ Wanneer bovendien een journalist de deontologische regels van zijn beroep miskent, kan het Hof dit als reden aanhalen om een beperking op de persvrijheid te rechtvaardigen.¹¹⁰

AFDELING IV. RECHT VAN ANTWOORD ALS BESCHERMINGSMAATREGEL

41. Om ervoor te zorgen dat de maatschappelijke belangen of belangen van anderen niet in het gedrang komen, heeft iedere maatschappelijke of individuele vrijheid een tegengewicht. Via de persvrijheid kunnen opvattingen openbaar worden gemaakt, maar hierdoor mogen de andere fundamentele vrijheden niet worden geraakt (zie *Supra*, nr. 29).

¹⁰³ Zie o.a. EHRM 2 mei 2000, nr. 26132/95, Bergens Tidende and Others/Norway; EHRM 28 september 2000, Lopes Gomes Da Silva/Portugal; EHRM 17 december 2004, nr. 49017/99, Pedersen en Baadsgaard/Denemarken.

¹⁰⁴ Zie o.a. EHRM 26 april 1995, nr. 15974/90, Prager en Oberschlick/Oostenrijk; EHRM 19 maart 2001, nr. 38432/97, Thoma/Luxemburg; D. VOORHOOF, "Vrijheid van meningsuiting en persvrijheid", *supra* noot 60, (577) 603-604.

¹⁰⁵ EHRM 29 maart 2001, nr. 38432/97, Thoma/Luxembourg, § 48.

¹⁰⁶ EHRM 6 mei 2003, nr. 48898/99, Perna/Italy, § 39.

¹⁰⁷ EHRM 17 juli 2001, nr. 39288/98, Ekin/France, § 57.

¹⁰⁸ EHRM 23 september 1994, nr. 15890/89, Jersild/Denmark, § 31.

¹⁰⁹ Zie o.a. EHRM 26 maart 1995, nr. 15974/90, Prager and Oberschlick/Austria; EHRM 29 september 1997, nr. 22714/93, Worm/Austria; EHRM 5 mei 2002, nr. 46311/99, MC Vicar/UK; EHRM 19 juni 2003, nr. 49017/99, Pedersen and Baadsgaard/Denmark.

¹¹⁰ Zie o.a. EHRM 23 september 1994, nr. 15890/89, Jersild/Denmark, § 23; EHRM 26 februari 2002, nr. 28525/95, Unabhängige Initiative Informationsvielfalt/Austria, § 43.

Aan de hand van beschermingsmaatregelen wordt dit vermeden. Het recht van antwoord kan worden gezien als één van deze beschermingsmaatregelen in het kader van de vrijheid van meningsuiting.¹¹¹

De vrijheid van meningsuiting geeft journalisten de vrijheid om het publiek informatie te verschaffen. Hiertegenover staat echter het recht van antwoord, wat de betrokken persoon de mogelijkheid biedt zich te verdedigen tegen deze berichtgeving.¹¹² Hieruit kan dus worden afgeleid dat het recht van antwoord een gerechtvaardigde beperking vormt op het recht van vrije meningsuiting.

Het recht van antwoord staat echter nergens specifiek gewaarborgd in het EVRM. Het kan dus volgens sommige auteurs¹¹³ niet zonder meer worden beschouwd als een aanvulling op de vrijheid van meningsuiting, zoals gewaarborgd in artikel 10 EVRM. Echter is GOLSONG¹¹⁴ van mening dat het recht op antwoord steun vindt in artikel 10, eerste lid EVRM vermits artikel 10, tweede lid EVRM de goede naam van anderen waarborgt.

42. Overigens kan volgens de Europese Commissie¹¹⁵ een uitgever niet worden verplicht om op grond van artikel 10 EVRM een antwoord van een individu uit te brengen.¹¹⁶ Het EHRM¹¹⁷ heeft meer duidelijkheid gebracht omtrent deze onenigheid. Het Hof heeft namelijk bevestigd dat het recht van antwoord van de gekrenkte persoon wordt beschermd door artikel 10 EVRM. Hieruit vloeit immers de positieve verplichting van de staat voort om dit recht af te dwingen via haar rechtscolleges. In het kader van de vrijheid van meningsuiting van de pers wordt het recht van antwoord gezien als een normaal uitvloeisel. Het Hof heeft het belang van de nood om zich te kunnen verweren tegen foutieve informatie, maar ook het belang van de pluraliteit aan meningen benadrukt.¹¹⁸

43. Hoewel volgens het Hof het recht van antwoord een uitvloeisel vormt van de vrijheid van meningsuiting, is dit recht volgens sommige auteurs¹¹⁹ eerder afgeleid uit de bescherming van de eer en goede naam, zoals gewaarborgd door artikel 8 EVRM. Indien wordt uitgegaan van het feit dat de bescherming van het privéleven in sommige gevallen enkel kan worden gewaarborgd door het recht van antwoord, kan sprake zijn van een schending van artikel 8 EVRM indien geen recht van antwoord wordt erkend.¹²⁰

¹¹¹ E. BREWAEYS, *Recht van antwoord*, supra noot 2, 8; J. VELAERS, *De beperkingen van de vrijheid van meningsuiting*, Antwerpen, Maklu, 1991, 300-301 (hierna J. VELAERS, *De beperkingen*).

¹¹² E. BREWAEYS, *Recht van antwoord*, supra noot 2, 8.

¹¹³ J.E.S. FAWCETT, *The application of the European Convention on Human Rights*, Oxford, Clarendon Press, 1987, nr. 258-259; K.H. PARTSCH, "Die Rechte und Freiheiten der Europäischen Menschenrechtskonvention", in BETTERMAN, NEUMAN en NIPPERDEY, *Die Grundrechte*, Berlijn, 1966, Bd. I, 1, nr. 437.

¹¹⁴ H. GOLSONG, "L'harmonisation du droit de réponse en Europe", in M. LOFFLER, H. GOLSONG en G. FRANK (eds.), *Das Gegendarstellungsrecht in Europa*, München, Beck, 1979, 5.

¹¹⁵ Eur.Comm. R.v.M., 4 juli 1979, nr. 8456/78, *Digest*, 3, 417.

¹¹⁶ E. BREWAEYS, *Recht van antwoord*, supra noot 2, 8-9; J. VELAERS, *De beperkingen*, supra noot 111, 309.

¹¹⁷ EHRM 3 april 2012, nr. 43206/07, Kaperzynski/Poland, § 66.

¹¹⁸ Zie o.a. EHRM 5 juli 2005, nr. 28743/03, Melnychuk/Ukraine, § 23; EHRM 3 april 2012, nr. 43206/07, Kaperzynski/Poland, § 66.

¹¹⁹ Zie o.a. A. KOHL, "The international aspects of freedom of expression in radio and television", *Rev. Dr. H.* 1975, 136; G. MALINVERI, "Freedom of information in the European convention on human rights and in the international covenant on civil and political rights", *HRLK* 1983, 448.

¹²⁰ J. VELAERS, *De beperkingen*, supra noot 111, 302.

Mijns inziens vormt het recht van antwoord een bescherming die de betrokken persoon heeft om zich te verweren tegen bepaalde berichtgeving en dus tegen de vrijheid van meningsuiting (artikel 10, eerste lid EVRM). Echter kan de titularis het recht van antwoord enkel uitoefenen indien zijn eer en goede naam zijn aangetast, zoals vermeld in artikel 10, tweede lid EVRM. Het recht van antwoord vindt dus zijn grondslag in artikel 10 EVRM. De eer en goede naam valt nochtans ook onder de bescherming van artikel 8 EVRM, namelijk het recht op eerbiediging van het privéleven. Toch vormt artikel 10 EVRM mijns inziens een betere wettelijke grondslag voor het recht van antwoord. Het doel van dit recht is immers om de betrokken persoon de mogelijkheid te bieden zijn versie van de feiten kenbaar te maken en aldus de vrijheid van meningsuiting uit te oefenen.

TUSSENTIJDSE CONCLUSIE

44. Het recht van antwoord wordt gedefinieerd als een subjectief recht of een bevoegdheid die is toegekend aan al wie impliciet of expliciet in de media wordt vernoemd om onder bepaalde voorwaarden een antwoord te eisen (zie *Supra*, nr. 10). Het doel van dit recht is niet om de waarheid van bepaalde berichtgeving te achterhalen, maar om aan de betrokken persoon de gelegenheid te geven zijn stem te laten horen (zie *Supra*, nr. 11). Daarenboven is het oogmerk van het recht van antwoord niet om schadeherstel te bekomen. Het vormt daarentegen een bijkomend recht voor de betrokken persoon om zijn standpunt over bepaalde berichtgeving te kunnen uiten (zie *Supra*, nr. 15).

45. Gelet op de rechtsbescherming die het recht van antwoord biedt, wordt dit recht ook vaak gezien als een aanvulling op de grondwettelijk gewaarborgde persvrijheid en vrije meningsuiting (artikel 19 en 25 Gw.). Het recht van antwoord wordt beschouwd als een fundamenteel recht aangezien het een tegengewicht vormt voor de macht van de pers (zie *Supra*, nr. 12). Daarnaast kan het recht van antwoord ook geplaatst worden binnen de persoonlijkheidsrechten, vermits het privéleven, meer specifiek de eer en goede naam, wordt gewaarborgd via het recht van antwoord (zie *Supra*, nr. 21).

46. Door de groei van de nieuwe communicatietechnieken, zoals het internet, rijst tevens de vraag naar het recht van vrije meningsuiting in dit kader. Uit het tweede hoofdstuk blijkt dat de vrijheid van meningsuiting, zoals gewaarborgd in artikel 10 EVRM, bescherming biedt ongeacht het medium of het kanaal. Dit betekent dat ook inlichtingen of meningen die via het internet worden gedeeld van deze bescherming moeten kunnen genieten (zie *Supra*, nr. 27). Het Hof heeft immers het belang van de pers in een democratische rechtsstaat meermaals benadrukt, waardoor een technologieneutrale interpretatie van de vrijheid van meningsuiting zich aandringt (zie *Supra*, nr. 27). Het recht van antwoord biedt in dit kader een belangrijke bescherming voor de eer en goede naam van personen. Het Hof heeft dan ook bevestigd dat het recht van antwoord een uitvloeisel vormt van de vrijheid van meningsuiting, zoals gewaarborgd in artikel 10 EVRM (zie *Supra*, nr. 42).

INLEIDING

47. Het recht van antwoord werd in België ingevoerd door artikel 13 van het Decreet van 20 juli 1831 op de drukpers.¹²¹ Dit artikel werd vervolgens vervangen door de Antwoordrechtwet van 1961.

Aangezien het medialandschap in ons land zodanig veranderde, werd in 1977 voor de audiovisuele media een tweede hoofdstuk toegevoegd aan de Antwoordrechtwet van 1961. De bepalingen voor het audiovisueel recht van antwoord zijn zowel van toepassing op de radio- en televisie-uitzendingen van de openbare omroep als op de radio- en televisieprogramma's van de particuliere omroepen.

Het Vlaams Parlement legde in het Decreet van 18 juli 2003¹²² vervolgens regels vast betreffende het recht van antwoord op de Vlaamse radio en televisie, vermits de gemeenschappen hiervoor werden bevoegd.¹²³ De regels omtrent radio- en televisie-uitzendingen in de Vlaamse Gemeenschap zijn opgenomen in Titel IX van de decreten betreffende de radio-omroep en de televisie.¹²⁴ In 2009 werden de bepalingen omtrent het recht van antwoord voor Vlaamse audiovisuele media opgenomen in de artikelen 102-117 van het Vlaams Mediadecreet van 2009.

48. Vooraleer het recht van antwoord uitgeoefend kan worden door de titulaires, moet voldaan zijn aan bepaalde inhoudelijke en vormelijke voorwaarden. De pers die het antwoord dient te publiceren, is eveneens gehouden tot enkele wettelijke verplichtingen. Deze punten worden hierna uiteengezet voor zowel het recht van antwoord in de gedrukte media als voor het recht van antwoord in de audiovisuele media. Voor het recht van antwoord in de audiovisuele media wordt zowel de Antwoordrechtwet als het Vlaams Mediadecreet besproken.

49. Gelet op de groei van de nieuwe communicatietechnieken en de verspreiding van informatie via het internet, rijst de vraag naar een wettelijk kader omtrent een online recht van antwoord. Dit is tot op de dag van vandaag onbestaande. Desondanks deze lacune, geeft dit deel weer hoe de bestaande wetgeving al dan niet in bepaalde gevallen reeds wordt geïnterpreteerd in het licht van de digitale communicatietechnieken. Daarnaast wordt weergegeven wat de gevolgen hiervan zijn en in welke mate de bestaande wetgeving al dan niet een voldoende grondslag biedt voor een online recht van antwoord.

¹²¹ Artikel 13 van het Decreet op de drukpers van 20 juli 1831, *BS* 22 juli 1831, 888888.

¹²² Decreet houdende wijziging van sommige bepalingen van de decreten betreffende de radio-omroep en de televisie, gecoördineerd op 25 januari 1995, wat de invoering betreft van het recht op informatie via radio en televisie en houdende instelling van een recht van antwoord en een recht van mededeling ten aanzien van radio en televisie van 18 juli 2003, *BS* 3 september 2003, 43049.

¹²³ Artikel 4, 6° van de bijzondere wet tot hervorming der instellingen van 8 augustus 1980, *BS* 15 augustus 1980, 9434.

¹²⁴ Besluit van de Vlaamse Regering van 4 maart 2005, *BS* 8 april 2005, *erratum BS* 24 november 2005, 14653.

50. Tot slot wordt ook de rol van de Raad voor de Journalistiek besproken. Dit is een onafhankelijke entiteit die optreedt in het kader van zelfregulering binnen de journalistieke beroepsethiek. Haar ervaring met de online media vormt een belangrijke bijdrage voor deze masterscriptie.

In het laatste hoofdstuk wordt daarom ingegaan op wederhoor, wederwoord en rechtzetting aangezien deze het meeste aanleunen bij het recht van antwoord. De vraag rijst daarbij of een wettelijk kader omtrent een online recht van antwoord wel effectief noodzakelijk is. Het is misschien efficiënter om een wettelijke verankering achterwege te laten en een oordeel omtrent wederhoor, wederwoord en rechtzetting in de (online) media over te laten aan de Raad voor de Journalistiek.

HOOFDSTUK I. DOEL

AFDELING I. GESCHREVEN PERS

51. Het doel van het recht van antwoord in de geschreven pers is onbeperkt, vermits ieder die expliciet of impliciet wordt genoemd in geschreven berichtgeving een recht van antwoord kan uitoefenen (artikel 1, eerste lid Antwoordrechtwet). Vandaar wordt ook gesproken van een recht van repliek.¹²⁵

Echter geldt een uitzondering voor wetenschappelijke, artistieke of letterkundige kritiek. In deze gevallen is een antwoord enkel mogelijk wanneer het de rechtzetting van een zakelijk element betreft of wanneer het de afwering van een aantasting van de eer tot doel heeft (artikel 1, tweede lid Antwoordrechtwet).

AFDELING II. AUDIOVISUELE PERS

52. Het recht van antwoord in de audiovisuele media kan daarentegen volgens artikel 7, eerste lid Antwoordrechtwet enkel worden gevraagd in twee gevallen: wanneer de betrokken persoon onjuiste feiten over hem wenst recht te zetten of wanneer de aanvrager wil repliceren op feiten of verklaringen die zijn eer aantasten.

Het doel van het antwoord in het kader van de Vlaamse radio- en televisiediensten is eveneens afgebakend tot het herstellen van de eer en reputatie van de betrokken persoon, indien deze zijn aangetast door een onjuiste bewering die tijdens een uitzending werd verkondigd (artikel 104 § 2, eerste lid Vlaams Mediadecreet).

Bijgevolg is het niet voldoende dat de betrokken persoon expliciet of impliciet in de uitzending werd vernoemd, zoals dat wel het geval is voor het recht van antwoord in de geschreven berichtgeving (zie *Supra*, nr. 51). Het doel van het audiovisueel recht van antwoord is aldus afgebakend.

AFDELING III. ONLINE PERS

53. Voor het doel voor een online recht van antwoord kan verwezen worden naar de bestaande wetgeving voor de drukpers en de audiovisuele media (zie *Supra*, nrs. 51-52). Echter zijn verschillende regelingen *in abstracto* waarneembaar naargelang het betrokken medium. In de drukpers hoeft de betrokken persoon namelijk enkel impliciet of expliciet te zijn genoemd in berichtgeving, met een uitzondering voor wetenschappelijke, artistieke of letterkundige kritiek. In de audiovisuele media is daarentegen een aantasting van de eer nodig en/of een onjuiste bewering in de berichtgeving.

¹²⁵ DECLERCK, C. en SENAEEVE, P., *Compendium, supra* noot 35, 172.

Een verantwoording voor dit verschil is echter afwezig. Voor een online recht van antwoord lijkt het aangewezen om dezelfde *in abstracto* doelstelling te voorzien als voor een audiovisueel recht van antwoord (zie *Supra*, nr. 52). De doelstelling voor de geschreven pers (zie *Supra*, nr. 51) is mijns inziens immers te ruim en kan rechtsmisbruik in de hand werken. De betrokken persoon kan, volgens de ruime doelstelling, namelijk voor ieder element een antwoord eisen, op grond van het enkele feit expliciet of impliciet te zijn genoemd in berichtgeving. Bovendien worden de media en de rechtscolleges op die manier overspoeld met zaken betreffende een recht van antwoord.

HOOFDSTUK II. TOEPASSINGSGBIED

AFDELING I. GESCHREVEN PERS

§1. Periodiek geschrift

54. Eenieder die in een persartikel of periodiek geschrift bij name wordt genoemd of impliciet wordt aangewezen, heeft het recht een antwoord te bekomen op deze berichtgeving (artikel 1, eerste lid Antwoordrechtwet). De titularis van het recht dient aldus genoemd te zijn in een "periodiek geschrift". Echter heeft de wetgever deze periodiciteit niet verder uitgewerkt in de wet (artikel 1, eerste lid Antwoordrechtwet).

Met "periodiek geschrift" wordt bedoeld dat het geschrift op regelmatige wijze wordt verspreid.¹²⁶ Inzake de periodiciteit zijn er in de Antwoordrechtwet geen voorwaarden opgenomen. Een jaarboek kan bv. worden beschouwd als een periodiek geschrift.¹²⁷ In de Franse wetgeving daarentegen wordt met "periodiciteit" het volgende bedoeld: de geschriften die ten minste éénmaal per maand verschijnen.¹²⁸

Tijdschriften vallen o.a. onder de categorie van periodieke geschriften. Boeken worden evenwel niet beschouwd als periodiek geschrift, ook al verschijnen ze in opeenvolgende afleveringen, zoals encyclopedieën, woordenboeken, enz.¹²⁹ Toch is het niet altijd even eenvoudig om te bepalen of een bepaald geschrift onder de categorie "tijdschrift" of "boekwerk" valt. In geval van twijfel is het de feitenrechter die bepaalt of een geschrift al dan niet als een periodiek geschrift kan worden beschouwd.¹³⁰

55. De vorm van het periodiek geschrift is niet van belang. Zowel een zondagsblad, een schoolkrant, een modejournaal, een digest, een parochieblad, een bijblad, een extra-uitgave, een magazine, een gratis nummer, een reclameblad, een bedrijfskrant, een huis-aan-huis blad, een beurskrant en een feestnummer vallen hieronder.¹³¹ Ook een tijdschrift dat enkel aan bepaalde personen wordt toegestuurd, wordt beschouwd als een periodiek geschrift.¹³² De correctionele rechter te Namen¹³³ en de vrederechter te Dendermonde¹³⁴ hebben overigens geoordeeld dat een reclameblad eveneens onder de categorie van periodieke geschriften valt, zelfs indien het slechts betalende publiciteit vermeldt.

¹²⁶ Rb. Brussel 17 april 1962, *JT* 1963, 43.

¹²⁷ *Ibid.*

¹²⁸ La loi du 9 juin 1819; La loi du 28 juillet 1832.

¹²⁹ D. VOORHOOF, noot onder Rb. Brussel 14 december 1993, *AJT* 1994-95, 70.

¹³⁰ A. VANDEPLAS en M. GELDERS, "Overzicht van rechtspraak inzake recht van wederwoord in de periodieke geschriften", *RW* 2000-01, (1268) 1269 (hierna A. VANDEPLAS EN M. GELDERS, "Overzicht van rechtspraak"); E. BREWAEYS, *Recht van antwoord*, *supra* noot 2, 32.

¹³¹ A. VANDEPLAS en M. GELDERS, "Overzicht van rechtspraak", *supra* noot 130, (1268) 1269; E. BREWAEYS, *Recht van antwoord*, *supra* noot 2, 32; H. BERKMOES, "Het recht van antwoord", *supra* noot 9, 13.

¹³² A. VANDEPLAS en M. GELDERS, "Overzicht van rechtspraak", *supra* noot 130, (1268) 1269.

¹³³ Corr. Namen 2 september 1970, *JT* 1970, 653.

¹³⁴ Vred. Dendermonde 19 september 1995, *RW* 1996-97, 62.

§2. Soort tekst

56. Iedere passage, citaat of artikel kan de reden zijn voor een antwoord. Het maakt dus niet uit of de bestreden tekst in een advertentie, krantenkop, overlijdensbericht, stripverhaal, rebus, kadertje of ingezonden lezersbrief staat.¹³⁵

57. Zoals hierboven omschreven (zie *Supra*, nr. 51), kent het recht van antwoord een ruime toegang. Toch bestaat een belangrijke uitzondering voor wetenschappelijke, artistieke of letterkundige kritiek waardoor de toegang tot dit recht wordt beperkt (artikel 1, tweede lid Antwoordrechtwet).

Het is evenwel niet altijd makkelijk om uit te maken of een berichtgeving van wetenschappelijke, artistieke of letterkundige aard is.¹³⁶ Het feit dat een geschreven artikel wetenschappelijke aspecten bevat, betekent niet steeds dat de berichtgeving *an sich* wetenschappelijk is. Het is dus moeilijk om na te gaan op basis van welke elementen dit moet worden gecontroleerd.¹³⁷ Zo werd de publicatie van een warentest in een consumententijdschrift beschouwd als wetenschappelijke kritiek.¹³⁸ Echter werd ook reeds geoordeeld dat een vergelijkende test in een consumentenmagazine geen wetenschappelijke kritiek is. Bijgevolg kan in dat geval wel een recht van antwoord worden gevorderd.¹³⁹

AFDELING II. AUDIOVISUELE PERS

§1. Periodiciteit

58. Krachtens artikel 7, eerste lid Antwoordrechtwet heeft ieder individu dat bij naam wordt genoemd of impliciet wordt aangewezen in een audiovisuele uitzending of in een audiovisuele uitgave van periodieke aard, het recht een antwoord te bekomen op deze berichtgeving. Ook hier geldt aldus de voorwaarde van periodiciteit, zoals deze ook geldt voor een recht van antwoord in de geschreven berichtgeving (zie *Supra*, nr. 54).

§2. Audiovisuele media

59. Zoals reeds aangegeven (zie *Supra*, nr. 47), zijn de bepalingen van het audiovisueel recht van antwoord van toepassing op zowel de radio- en televisieuitzendingen van de openbare omroep als op de radio- en televisieprogramma's van de particuliere omroepen.

¹³⁵ A. VANDEPLAS en M. GELDERS, "Overzicht van rechtspraak", *supra* noot 130, (1268) 1269; E. BREWAEYS, *Recht van antwoord*, *supra* noot 2, 33.

¹³⁶ Brussel 14 juni 1966, *Pas.* 1967, II, 106; Brussel 15 oktober 1980, *JT* 1982, 10; J. FREDERICQ, "Le droit de réponse en matière scientifique, artistique et littéraire", *JT* 1958, 1; W. CALEWAERT, "Het recht tot antwoord", *RW* 1961-62, 248.

¹³⁷ A. VANDEPLAS en M. GELDERS, "Overzicht van rechtspraak", *supra* noot 130, (1268) 1269; E. BREWAEYS, *Recht van antwoord*, *supra* noot 2, 39.

¹³⁸ Brussel 9 juni 1983, *Ing. Cons.* 1983, 113.

¹³⁹ Brussel 14 juni 1966, *Pas.* 1967, II, 106.

De parlementaire werkzaamheden¹⁴⁰ maken duidelijk dat de wetgever onder de term "audiovisuele middelen" niet enkel radio en televisie beschouwt, maar ook andere audiovisuele vormen. Enkele voorbeelden uit deze werkzaamheden betreffen uitzendingen van periodieke aard waarmee wordt bedoeld: de gezamenlijke radio- en televisieuitzendingen van de instellingen voor radio-omroep en televisie.

Het filmjournaal in bioscopen, platen, klankcassettes en videogrammen uitgegeven onder verantwoordelijkheid van eenzelfde bij naam genoemde uitgever, die deel uitmaken van eenzelfde reeks van producties uitgegeven op geregelde tijdstippen, behoren tot "uitgaven van periodieke aard". Onder "programma's van periodieke aard" vallen programma's uitgezonden door kabelradio of -televisie onder verantwoordelijkheid van de gemachtigde verenigingen.¹⁴¹

60. Voor de Vlaamse radio en televisie werd de Vlaamse Gemeenschap bevoegd, zoals reeds aangegeven (zie *Supra*, nr. 47). Artikel 102 van het Vlaams Mediadecreet stelt dat de bepalingen van hoofdstuk V van toepassing zijn op lineaire en niet-lineaire omroepdiensten en op teletekst.

Ook artikel 104 § 2, eerste lid Vlaams Mediadecreet bepaalt dat het moet gaan om een onjuiste bewering tijdens de uitzending van een programma van een lineaire of niet-lineaire omroepdienst. Overigens bepaalt artikel 104 § 2, tweede lid Vlaams Mediadecreet dat de verzoeker die wenst te antwoorden op verschillende afleveringen van een programma die deel uitmaken van een reeks, het recht van antwoord in één keer kan uitoefenen.

AFDELING III. ONLINE PERS

61. Overigens bestaan reeds verschillende onlinebronnen, zoals websites, die artikelen online plaatsen en die een periodiek karakter hebben. Ook deze berichtgeving kan foutief van aard zijn en kan dus aanleiding geven tot de eis van een antwoord. Deze berichten worden immers als "geschriften" beschouwd overeenkomstig artikel 444 Strafwetboek¹⁴² (hierna Sw.).¹⁴³ Gelet op de wettelijk leemte hieromtrent en het restrictieve karakter¹⁴⁴ van het recht van antwoord, is een wettelijk kader voor deze gevallen noodzakelijk.¹⁴⁵

62. Ondanks de wettelijke leemte, wordt intussen in recente rechtspraak¹⁴⁶ het recht van antwoord evenzeer toegepast op online media, zoals kranten en tijdschriften. Dit was o.a. het geval in de zaak van 24 november 2010¹⁴⁷. In casu vorderden (voormalig) Vlaams Belang politicus Bart Debie en zijn vrouw de publicatie van een tekst op de nieuwswebsite van Apache, naar aanleiding van een lasterlijk en schadeverwekkend artikel op deze nieuwswebsite.

¹⁴⁰ *Parl. St.* Senaat 1975-76, nr. 876/1, 2.

¹⁴¹ *Parl. St.* Senaat 1975-76, nr. 876/2, 9; H. BERKMOES, "Het recht van antwoord", *supra* noot 9, 23.

¹⁴² Strafwetboek van 8 juni 1867, *BS* 9 juni 1867, 3133.

¹⁴³ Brussel 27 juni 2000, *AM* 2001, 142.

¹⁴⁴ M. CORNIL, "Droit de réponse et journal parlé", *RGAR* 1939, 3133.

¹⁴⁵ E. BREWAEYS, *Recht van antwoord*, *supra* noot 2, 80.

¹⁴⁶ Brussel 30 oktober 2009, *AM* 2010/5-6, 571; Rb. Brussel 13 april 2010, *AM* 2010/5-6, 579; Rb. Antwerpen (KG) 24 november 2010, *AM* 2010/3, 299.

¹⁴⁷ Rb. Antwerpen (KG) 24 november 2010, *AM* 2010/3, 299.

Enkele boodschappen van Debie en zijn vrouw op Facebook (bv. "*Leg de champagne maar al koud*"), aangaande de aankondiging van het nakende overlijden van politica Marie-Rose Morel, werden blijkbaar op een verkeerde manier door Apache geïnterpreteerd. Hierdoor werd het imago van Debie en zijn vrouw door het slijk gehaald en kregen zij bovendien haatmails en doodsbedreigingen. Vandaar was de rechter *in casu* van oordeel dat vzw De Werktitel de tekst van Debie en zijn vrouw verplicht diende te publiceren op de site van Apache.

Een andere strekking in de rechtspraak¹⁴⁸ is het echter niet eens met bovenstaande toepassing. Zo verklaarde de correctionele rechter te Brussel¹⁴⁹ de vordering voor een recht van antwoord als reactie op een online berichtgeving onontvankelijk, omdat "*le législateur de 1961 ne pouvait imaginer d'autre forme écrit périodique que celui imprimé sur papier ... Attendu en conséquence que la loi du 23 juin 1961 ne s'applique pas au cas d'espèce, la communication visée ne répondant pas au prescrit de l'article 1 de la loi*".

63. Ook in het kader van de audiovisuele media rijst de vraag of een persoon die in dergelijke media is genoemd, een antwoord kan eisen dat op het internet wordt gepubliceerd. De rechter te Brussel oordeelde in de zaak van 2008¹⁵⁰ o.a. over het verzoek voor een online recht van antwoord. Deze zaak ging over een reportage in het journaal op RTBF omtrent de "Ecobox" van AMD. De eiser *in casu* wenste een morele schadevergoeding te bekomen en een antwoord op de website van RTBF. Aangezien de uitzending op televisie van het recht van antwoord, alsook de publicatie van de antwoordtekst op de website niet conform de voorwaarden waren, werd de vordering echter ongegrond verklaard.

In de zaak van 13 april 2010¹⁵¹ oordeelde de rechter te Brussel evenwel anders. *In casu* betrof het een persbericht op de website van de verweerder die schade aan de eiser veroorzaakte. De verweerder weigerde een antwoordtekst te publiceren op de website. De rechter oordeelde in deze zaak dat het recht van antwoord eveneens mogelijk is in het kader van de online media. Wanneer een website immers up-to-date wordt gehouden en vaak wordt gebruikt om informatie te delen, valt de website onder de vereiste van "periodiek geschrift", zoals opgenomen in artikel 1, eerste lid Antwoordrechtwet.

In deze zaak volgde de rechter dezelfde redenering als in de zaak van 30 oktober 2009¹⁵², die immers van mening was dat de Antwoordrechtwet niet bepaalt dat een periodiek geschrift noodzakelijk een geschrift op papier moet zijn. Hieruit blijkt dus dat de Antwoordrechtwet *in casu* ruimer werd geïnterpreteerd dan in de bovenstaande zaak.

¹⁴⁸ Corr. Brussel 14 november 2007, *JT* 2008, 198; Rb. Brussel 9 december 2008, *AM* 2009/4, 453.

¹⁴⁹ Corr. Brussel 14 november 2007, *JT* 2008, 198.

¹⁵⁰ Rb. Brussel 9 december 2008, *AM* 2009/4, 453-455.

¹⁵¹ Rb. Brussel (14de k.) 13 april 2010, *AM* 2010/5-6, 579-583.

¹⁵² Rb. Brussel 30 oktober 2009, *AM* 2010/5-6, 571-574.

64. Het feit dat de huidige wetgeving in sommige gevallen wel en in andere gevallen niet wordt toegepast op de online context, creëert veel rechtsonzekerheid voor de betrokken media en de burger. Zij weten immers niet hoe zij het online recht van antwoord moeten aanwenden. Een wettelijk kader hieromtrent dringt zich bijgevolg aan, voornamelijk wat betreft het toepassingsgebied van de huidige wetgeving. Ook de voorwaarde “periodiciteit” is bv. moeilijk toepasbaar op sommige online media. Mijns inziens lijkt het aangewezen dat de wetgever bij het opstellen van een wettelijk kader omtrent een online recht van antwoord rekening houdt met dit element.

Het lijkt eveneens aangewezen dat de wetgever in een wettelijk kader voor de online media ook de aard van het betrokken medium in aanmerking neemt. Het is van belang om uit te maken welke media onder het toepassingsgebied vallen. Daarbij valt aan te raden het toepassingsgebied niet enkel te beperken tot de klassieke professionele online nieuwsmedia, maar eveneens uit te breiden tot o.a. bloggers en sociale media. Deze spelen immers een belangrijke rol in onze huidige communicatiemaatschappij.

Vervolgens lijkt het aangewezen om voor de online media geen specifieke *in abstracto* definitie te voorzien van de betrokken media, aangezien de communicatietechnieken steeds evolueren. De aftoetsing van het toepassingsgebied voor de online media wordt bijgevolg best *in concreto* overgelaten aan de rechter. Enkel op die manier wordt de burger op een adequate manier beschermd tegen online berichtgeving.

HOOFDSTUK III. TITULARIS

AFDELING I. GESCHREVEN PERS

§1. Categorieën van personen

65. Volgens artikel 1, eerste lid Antwoordrechtwet kan eenieder, zowel een natuurlijke als een rechtspersoon, een recht van antwoord eisen. Aangezien de wet geen onderscheid maakt tussen bepaalde categorieën van natuurlijke personen, is het personeel toepassingsgebied onbeperkt tot iedere categorie van natuurlijke personen. Zelfs een ambtenaar of politicus kan een recht van antwoord eisen. Wel mag hij daarbij niet de doelstelling hebben om reclame te maken voor zichzelf of voor zijn organisatie.¹⁵³

Het Hof van Beroep te Gent¹⁵⁴ oordeelde dat ook een gefailleerde zonder toestemming van de curator dit recht persoonlijk kan uitoefenen. Een journalist kan eveneens een recht van antwoord vragen volgens het Hof van Beroep te Brussel¹⁵⁵. Daarnaast heeft ook een vreemdeling deze mogelijkheid, op basis van artikel 191 Gw.¹⁵⁶ Ook een gedetineerde heeft het recht om een antwoord te eisen, ondanks zijn wettelijke onbekwaamheid.¹⁵⁷ Ten aanzien van zijn morele of persoonsgebonden rechten blijft de veroordeelde namelijk bekwaam.¹⁵⁸ Indien een minderjarige het recht van antwoord wenst uit te oefenen, zullen de personen bekleed met het ouderlijk gezag dit voor hem moeten doen. Dit vloeit voort uit het feit dat het recht van antwoord een burgerlijk recht.¹⁵⁹

66. De titularis van het recht geniet eveneens bescherming na zijn overlijden, vermits zijn nabestaanden zijn recht van antwoord kunnen uitoefenen. Deze nabestaanden zijn de bloedverwanten in rechte lijn en de echtgenoot, of bij afwezigheid, de naaste bloedverwanten (artikel 1, derde lid Antwoordrechtwet). Zowel in het geval het geschrift verschijnt voor of na het overlijden, kunnen zij dit recht vorderen.¹⁶⁰ Bovendien kan de titularis ook beroep doen op een derde, bv. een advocaat, om de antwoordtekst op te maken.¹⁶¹

67. Naast natuurlijke personen kunnen ook alle private of publieke rechtspersonen, burgerlijke vennootschappen, verenigingen zonder winstoogmerk en handelsvennootschappen titularis zijn van een recht op antwoord. Het is meer specifiek de wettelijke vertegenwoordiger die via zijn tussenkomst voor de rechtspersoon in kwestie optreedt.¹⁶²

¹⁵³ Corr. Brussel 24 augustus 1979, *JT* 1982, 62; F. VAN ISACKER, noot onder Corr. Brussel 24 augustus 1979, *JT* 1980, 439; J.E., noot onder Corr. Brussel 24 augustus 1979, *RW* 1981-82, 126.

¹⁵⁴ A. VANDEPLAS, noot onder Gent 29 juni 1990, *RW* 1990-91, 545.

¹⁵⁵ Brussel 29 maart 1849, *Pas.* 1850, II, 46.

¹⁵⁶ Gent 7 april 1884, *Pas.* 1884, II, 322.

¹⁵⁷ EHRM 11 december 2003, nr. 39084/97, Yankov/Bulgarije.

¹⁵⁸ W. VAN LAETHEM, "Wettelijke onbekwaamheid van veroordeelden" in X, *Strafrecht en strafvordering. Artikelgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, april 2007, (193) 212.

¹⁵⁹ A. VANDEPLAS en M. GELDERS, "Overzicht van rechtspraak", *supra* noot 130, (1268) 1268.

¹⁶⁰ H. BERKMOES, "Het recht van antwoord", *supra* noot 9, 15.

¹⁶¹ Brussel 19 mei 1965, *JT* 1965, 601-603; Burg. Brussel 8 april 1963, *JT* 1963, 403.

¹⁶² Corr. Brussel 31 december 1930, *JT* 1931, 46; Gent 29 november 1875, *BJ* 1876, 190; Brussel 14 december 1886, *Pas.* 1887, II, 286.

Zelfs een stad of een land kan van het recht van antwoord gebruikmaken.¹⁶³ Ook een buitenlandse staat heeft als publieke rechtspersoon subjectieve rechten op basis waarvan zij een antwoord kan eisen.¹⁶⁴

Feitelijke verenigingen vormen de uitzondering op deze regel, vermits deze zelf geen recht van antwoord kunnen uitoefenen. Evenmin kan de vertegenwoordiger van zulke vereniging een antwoord eisen.¹⁶⁵ Enkel hun leden hebben een persoonlijk recht om in eigen naam een antwoordtekst te vorderen wanneer zij met naam zijn genoemd of impliciet zijn aangewezen in berichtgeving.¹⁶⁶

§2. Uitdrukkelijke of impliciete vermelding

68. Artikel 1, eerste lid Antwoordrechtwet vermeldt de zinsnede "*met naam is genoemd of impliciet is aangewezen*". Hieruit kan worden afgeleid dat eenieder die expliciet of impliciet werd vernoemd in berichtgeving, een recht van antwoord kan uitoefenen.

69. Wat betreft de expliciete vermelding is het volgens VANDEPLAS en GELDERS¹⁶⁷ niet zo dat een verkeerde spelling van een familienaam of een onvolledige firmanaam een reden is om het antwoord te weigeren.¹⁶⁸

Luidens de memorie van toelichting¹⁶⁹ wijst "impliciet aangeduid" op "*elke aanduiding, door een aanhaling, zinspeling of zelfs kwaadwillige weglating, mits zij persoonlijk weze, bepaald is, een andere aanduiding uitsluit en elke persoon, die van de zaak op de hoogte is, de persoon kan benoemen*".

Volgens het Hof van Cassatie¹⁷⁰ is van een impliciete aanwijzing sprake "*wanneer voldoende aanwijzingen aanwezig zijn die wijzen op een zekere identificatie of wanneer de berichtgeving duidelijke en persoonlijke aanduidingen bevat waardoor geen twijfel bestaat voor de lezer over wie de berichtgeving gaat*". Het is echter niet zo dat de identiteit voor iedere lezer meteen duidelijk moet zijn. Het gegeven dat de identiteit voor een bepaalde groep personen zonder twijfel vast staat, is voldoende om een recht van antwoord te vorderen. Het feit dat slechts één persoon zich aangesproken voelt terwijl niemand anders de insinuaties doorheeft, is echter niet afdoende om een recht van antwoord uit te oefenen.¹⁷¹

¹⁶³ Brussel 27 september 1938, *Rev. Comm.* 1939, 11; Antwerpen 20 mei 1999, *AM* 2000, 85.

¹⁶⁴ Brussel 18 maart 2001, *AM* 2001, 404; F. JONGEN, "Encore plus de réponses?", *JLMB* 2001, 862.

¹⁶⁵ Corr. Brussel 27 februari 1996, *AM* 1996, 336; Corr. Antwerpen 26 maart 2002, onuitg.; D. VOORHOOF, "Geen recht van antwoord voor radiologen", *Juristenkrant* 2002, afl. 53, 4.

¹⁶⁶ Corr. Antwerpen 10 juli 1980, *RW* 1981-82, 1089, hervormd door Antwerpen 6 november 1980, *RW* 1981-82, 1085; D. VOORHOOF en P. VALCKE, *Handboek Mediarecht*, Brussel, *supra* noot 17, 247; H. BERKMOES, "Het recht van antwoord", *supra* noot 9, 14-15.

¹⁶⁷ A. VANDEPLAS en M. GELDERS, "Overzicht van rechtspraak", *supra* noot 130, (1268) 1269.

¹⁶⁸ Anders: D. VOORHOOF, noot onder Corr. Gent 24 april 1995, *DCCR* 1994-95, 166.

¹⁶⁹ *Parl. St.* Kamer 1952-53, 706.

¹⁷⁰ Cass. 6 november 1984, *Arr. Cass.* 1984-85, 339.

¹⁷¹ G. LEROY, "La jurisprudence du droit de réponse dans les écrits périodiques depuis 1961", *JT* 1980, 433-435.

70. Indien het desbetreffende artikel gebruik maakt van een pseudoniem, bijnaam of spotnaam, kan de betrokken persoon eveneens een antwoord vorderen.¹⁷² Een berichtgeving omtrent een proces waarvan de partijen zijn gekend, kan ook voor deze partijen een reden vormen om een antwoord te eisen.¹⁷³ Volgens de rechtbank te Brussel¹⁷⁴ kan eenieder die zichzelf kan herkennen of die kan worden herkend door zijn omgeving een antwoord vorderen. Zo kon de directeur van een theater een recht van antwoord vorderen toen in een krant werd vermeld dat onvoldoende veiligheidsmaatregelen het gevolg waren van een brand in het theater.¹⁷⁵

Echter kan berichtgeving die initialen van iemand vermeldt niet de uitsluitende reden vormen om een antwoord te eisen.¹⁷⁶ Het feit dat bepaalde berichtgeving verwijst naar een beroepsgroep, bv. advocaten, vormt ook geen reden voor het uitoefenen van een recht van antwoord.¹⁷⁷

§3. Persoonlijk belang

71. Artikel 1, eerste lid Antwoordrechtwet bepaalt niet dat het geschrift waarop een antwoord wordt geëist een foutief of krenkend element hoeft te bevatten. Dit blijkt overigens uit de memorie van toelichting.¹⁷⁸ Het volstaat dat een natuurlijke persoon of rechtspersoon in het desbetreffende bericht is genoemd. Degene die het recht van antwoord wenst uit te oefenen, moet enkel voor zichzelf uitmaken of hij belang heeft bij het vorderen van een antwoord.¹⁷⁹

72. Het aanvankelijke wetsontwerp¹⁸⁰ bevatte de zinsnede "*mits hij er een rechtmatig belang bij heeft*". Deze woorden zijn bewust weggelaten door de wetgever in de uiteindelijke wettekst (artikel 1, eerste lid Antwoordrechtwet). Bijgevolg dient de titularis enkel aan te tonen dat hij expliciet of impliciet bij name werd genoemd en is het bewijs van een rechtmatig belang niet vereist.¹⁸¹

Ook de rechter dient de achterliggende aanleiding voor een antwoord niet te achterhalen.¹⁸² Het is immers niet zijn taak om uit te maken of de desbetreffende persoon al dan niet een belang heeft bij het uitbrengen van een antwoord. Hij dient enkel te oordelen of aan de wettelijke voorwaarden is voldaan.¹⁸³

¹⁷² Charleroi 28 fév. 1908, *P.P.* 1909, 98; Bruxelles 28 nov. 1908, *P.P.* 1909, 106; A. VANDEPLAS en M. GELDERS, "Overzicht van rechtspraak", *supra* noot 130, (1268) 1269; S. HOEBEKE en B. MOUFFE, *Le droit de la presse*, Limal, Anthemis, 2012, 598.

¹⁷³ Brussel 23 november 1908, *JT* 1908, 1464.

¹⁷⁴ Rb. Brussel 17 maart 1982, *JT* 1983, 154.

¹⁷⁵ Rb. Brussel 23 juli 1907, *RDP* 1907, 749.

¹⁷⁶ Bruxelles 10 avril 1883, *JT* 1883, 269; S. HOEBEKE en B. MOUFFE, *Le droit de la presse*, Limal, Anthemis, 2012, 599.

¹⁷⁷ Corr. Antwerpen 26 maart 2002, onuitg.; D. VOORHOOF, "Geen recht van antwoord voor radiologen", *Juristenkrant* 2002, afl. 53, 4.

¹⁷⁸ *Parl.St.* Kamer, 1952-53, nr. 706.

¹⁷⁹ Cass. 14 oktober 1974, *RW* 1974-75, 1761.

¹⁸⁰ *Parl.St.* Senaat, 1959-60, nr. 121, 12.

¹⁸¹ Antwerpen 17 december 1981, *RW* 1982-83, 451.

¹⁸² Brussel 13 december 1976, *RW* 1976-77, 1963.

¹⁸³ E. BREWAEYS, *Recht van antwoord*, *supra* noot 2, 28-29.

AFDELING II. AUDIOVISUELE PERS

§1. Categorieën van personen

73. Voor het recht van antwoord in de audiovisuele media geldt dat iedere natuurlijke persoon, rechtspersoon en feitelijke vereniging die bij name is genoemd of impliciet is aangewezen in een audiovisuele uitzending, uitgave of programma van periodieke aard, de uitzending of opname van een antwoord kan eisen indien hij daarbij persoonlijk belang heeft om één of meer onjuiste feiten over hem recht te zetten of om te repliceren op één of meer feiten of verklaringen die zijn eer aantasten (artikel 7, eerste lid Antwoordrechtwet).

Zowel natuurlijke personen als rechtspersonen kunnen dus een recht van antwoord in de audiovisuele media vorderen (artikel 7, eerste lid Antwoordrechtwet). Opmerkelijk is dat ook feitelijke verenigingen een audiovisueel recht van antwoord kunnen vorderen, in tegenstelling tot het recht van antwoord in de geschreven pers (zie *Supra*, nr. 67).

74. Ook volgens artikel 104 § 1 Vlaams Mediadecreet kan eenieder ten aanzien van de Vlaamse radio en televisie een recht van antwoord eisen. De aanvraag moet meer specifiek gebeuren door een natuurlijke persoon of rechtspersoon (artikel 104 § 2 Vlaams Mediadecreet).

Opvallend is dat feitelijke verenigingen buiten het toepassingsgebied lijken te vallen van het Vlaams Mediadecreet, aangezien zij niet staan opgenomen in artikel 104 Vlaams Mediadecreet. Echter bepaalt artikel 106 § 2, 3° Vlaams Mediadecreet dat voor feitelijke verenigingen de naam en de vestiging van de verzoeker en de hoedanigheid van de persoon die het verzoek ondertekent, moet vermeld staan in het verzoek voor een recht van antwoord. Hieruit kan worden afgeleid dat het Vlaams Mediadecreet aldus toch van toepassing is op feitelijke verenigingen. BREWAEYS¹⁸⁴ wijst inzake dit punt op een onachtzaamheid van de decreetgever.

75. Indien een politieke partij in een programma ter sprake komt, heeft deze niet automatisch een recht van antwoord.¹⁸⁵ De rechter te Brussel¹⁸⁶ oordeelde daarentegen dat een tv-reportage aangaande een assisenzaak de aanleiding was voor een recht van antwoord. De samenstellers van het programma gebruikten de benaming "assistenten" zonder te vermelden dat de beklaagde werd vrijgesproken van moord door de jury. Hierdoor werd onjuiste informatie uitgezonden waardoor de beklaagde nadelige gevolgen kon ondervinden. Ook de benaming "terrorist" in een tv-reportage kan een reden vormen voor de eis van een recht van antwoord.¹⁸⁷

¹⁸⁴ E. BREWAEYS, *Recht van antwoord, supra* noot 2, 100.

¹⁸⁵ Vlaamse Geschillenraad Radio en Televisie 2 mei 2001, *Juristenkrant* 2001, afl. 32, 6.

¹⁸⁶ Rb. Brussel 25 juni 1997, *AM* 1997, 420.

¹⁸⁷ Rb. Brussel 12 februari 1998, *AM* 1999, 93.

76. Net zoals bij het recht van antwoord in de geschreven pers (zie *Supra*, nr. 66), hebben de bloedverwanten in de rechte lijn of de echtgenoot, of bij onstentenis van deze, de naaste bloedverwanten de mogelijkheid om het recht van antwoord uit te oefenen bij overlijden van de betrokken persoon. Dit recht kan slechts door één van hen worden uitgeoefend, namelijk de meest gereede onder hen (artikel 7, tweede lid Antwoordrechtwet en artikel 104 § 3 Vlaams Mediadecreet).

§2. Onjuiste feiten of aantasting van de eer

77. De voorwaarde voor het uitoefenen van een recht van antwoord in de audiovisuele media blijkt stenger te zijn dan de voorwaarde voor een recht van antwoord in de gedrukte pers. In de gedrukte pers is het immers voldoende dat de verzoeker impliciet of expliciet is aangewezen in de berichtgeving (zie *Supra*, nr. 68). In de audiovisuele media daarentegen, wordt daarenboven vereist dat het programma onjuiste feiten of een aantasting van de eer bevat (artikel 7 Antwoordrechtwet).¹⁸⁸

Bovendien kan het recht van antwoord betreffende de audiovisuele media in de Vlaamse Gemeenschap ook enkel worden gevorderd wanneer de rechtmatige belangen, namelijk iemands aanzien en reputatie, zijn aangetast door onjuiste beweringen (artikel 104 § 2 Vlaams Mediadecreet).

78. Een verantwoording voor bovenstaand verschil (zie *Supra*, nr. 77) ontbreekt echter. Bovendien zullen meer verzoeken tot een recht van antwoord in de geschreven berichtgeving worden ingediend, vermits de wetgeving geen vereiste van onjuiste berichtgeving of aantasting van de eer vermeldt. Hieruit volgt dat de toegang tot het recht van antwoord in de geschreven berichtgeving ruimer is dan het recht van antwoord in de audiovisuele media. De verzoeker kan op die manier misbruik maken van dit recht.

Mijns inziens moet een uniforme regeling op dit vlak voorkeur krijgen, rekening houdend met de rechtszekerheid voor de betrokken personen. Om de rechtbanken overigens een overvloed van verzoeken tot een recht van antwoord te besparen, is de vereiste van foutieve berichtgeving of een aantasting van de eer belangrijk. Deze voorwaarde lijkt om die reden eveneens aangewezen voor een online recht van antwoord.

§3. Persoonlijk belang

79. Volgens artikel 7, eerste lid Antwoordrechtwet moet de verzoeker voor een audiovisueel recht van antwoord een persoonlijk belang hebben bij zijn vordering (artikel 7, eerste lid Antwoordrechtwet).

¹⁸⁸ Rb. Brussel 7 mei 2002, *AM* 2002, 458; Rb. Brussel 30 december 1992, *P&B* 1993, 162.

Dit persoonlijk belang kan worden gelinkt aan bovenstaande voorwaarde (zie *Supra*, nr. 77), namelijk dat het antwoord wordt geëist omwille van een aantasting van de eer of omwille van een onjuiste weergave van de feiten. Deze voorwaarde staat eveneens vermeld in artikel 104 § 2 Vlaams Mediadecreet.

Bijgevolg moet de verzoeker duidelijk weergeven hoe de uitzending zijn eer specifiek aantast of dient deze te bewijzen dat de vermelde feiten wel degelijk onjuist zijn. Indien de verzoeker niet kan aantonen dat hij een belang heeft bij de vordering tot een recht van antwoord, kan het antwoord worden geweigerd.¹⁸⁹

AFDELING III. ONLINE PERS

80. Het personeel toepassingsgebied werd door de wet *in abstracto* bepaald voor de geschreven (zie *Supra*, nrs. 65-67) en audiovisuele pers (zie *Supra*, nrs. 73-76). Hier is echter een onverklaarbaar verschil waarneembaar, namelijk dat feitelijke verenigingen geen recht van antwoord kunnen vragen in de drukpers (zie *Supra*, nr. 67), maar wel in de audiovisuele media (zie *Supra*, nrs. 73-74).

Ook voor het online recht van antwoord is een *in abstracto* regeling voor het personeel toepassingsgebied aangewezen. Op die manier weten de burgers en de media wie al dan niet een online recht van antwoord kan vorderen.

Daarnaast lijkt het aanbevolen om dezelfde voorwaarden op te nemen als voor een audiovisueel recht van antwoord wat betreft het persoonlijk en rechtmatig belang dat de verzoeker moet aantonen (zie *Supra*, nrs. 77-79). In de geschreven berichtgeving dient de betrokken persoon enkel aan te tonen dat hij expliciet/impliciet in de betrokken berichtgeving is genoemd, zonder dat een foutief of krenkend element nodig is. De verzoeker maakt voor zichzelf uit of hij al dan niet een persoonlijk belang heeft bij de vordering (zie *Supra*, nrs. 71-72). Het lijkt echter aangewezen om voor een online recht van antwoord *in abstracto* te bepalen dat de betrokken persoon de foutieve elementen en/of een aantasting van de eer of goede naam moet aantonen. De media en de rechtscolleges worden op die manier bespaard van een overvloed aan aanvragen betreffende een online recht van antwoord. Bovendien voorkomt deze voorwaarde eventueel rechtsmisbruik.

¹⁸⁹ Rb. Brussel 5 mei 1998, *AM* 1999, 152.

HOOFDSTUK IV. VEREISTEN ANTWOORDTEKST

AFDELING I. GESCHREVEN PERS

§1. Inhoudelijke voorwaarden

81. Artikel 3 van de Antwoordrechtwet bevat vier inhoudelijke voorwaarden waaraan de antwoordtekst moet voldoen. Indien aan één van deze voorwaarden niet wordt voldaan, kan de antwoordtekst worden geweigerd (artikel 3 Antwoordrechtwet). Hieruit kan worden afgeleid dat de inlassing van het antwoord de algemene regel is en de weigering eerder de uitzondering.

Bovendien zijn deze voorwaarden subjectief en zorgen ze voor willekeur. De meeste antwoordteksten worden als saai beschouwd door de uitgever, waardoor zij vaak een reden zoeken om het antwoord te weigeren. Het blijft een afweging tussen twee belangen, namelijk enerzijds de informatieplicht van de uitgever en anderzijds het imago van de betrokken persoon.¹⁹⁰

A. Onmiddellijk verband

82. Een eerste voorwaarde betreft dat het antwoord in onmiddellijk verband moet staan met de bestreden tekst (artikel 3, 1° Antwoordrechtwet). De wetgever heeft met deze voorwaarde een ruime beoordelingsvrijheid gegeven aan de strafrechter aangezien het o.a. niet duidelijk is of alle gegevens of slechts enkele passages in rechtstreeks verband moeten staan met de bestreden tekst.¹⁹¹

83. Uit de rechtspraak¹⁹² is gebleken dat een antwoordtekst niet kan worden geweigerd enkel en alleen omdat enkele passages niet in direct verband staan met de bestreden tekst. Het antwoord mag echter niet alleen bestaan uit enkele opmerkingen naast de kwestie.¹⁹³ Bovendien kan geen antwoord worden geëist wanneer het als enige oogmerk heeft om de doelstellingen, het standpunt of het beleid van de eigen organisatie of partij te concretiseren wanneer dit geen onmiddellijk verband houdt met de bestreden berichtgeving.¹⁹⁴

¹⁹⁰ A. VANDEPLAS en M. GELDERS, "Overzicht van rechtspraak", *supra* noot 130, (1268) 1270.

¹⁹¹ A. VANDEPLAS en M. GELDERS, "Overzicht van rechtspraak", *supra* noot 130, (1268) 1270.

¹⁹² Cass. 14 oktober 1974, *RW* 1974-75, 1761; Brussel 29 oktober 2002, *RW* 2004-2005, 1467; Corr. Antwerpen 10 juli 1980, *RW* 1981-82, 1089.

¹⁹³ Cass. 14 oktober 1974, *RW* 1974-75, 1761; Brussel 11 juni 1971, *JT* 1972, 104; Antwerpen 6 november 1980, *RW* 1981-82, 1085; Luik 6 oktober 1999, *AM* 2000/1-2, 94; D. VOORHOOF en P. VALCKE, *Handboek Mediarecht*, *supra* noot 17, 249; H. BERKMOES, "Het recht van antwoord", *supra* noot 9, 16-17.

¹⁹⁴ Antwerpen 6 november 1980, *RW* 1981-82, 1085; D. VOORHOOF en P. VALCKE, *Handboek Mediarecht*, *supra* noot 17, 249; H. BERKMOES, "Het recht van antwoord", *supra* noot 9, 17.

Het is niet vereist dat de antwoordtekst alle insinuaties weerlegt.¹⁹⁵ Daarenboven kan uit de bewoordingen "verband met de bestreden tekst" worden afgeleid dat de berichtgeving geen kritiek hoeft te bevatten vooraleer de genoemde persoon een antwoord kan vorderen. Het is namelijk aan de betrokken persoon zelf om uit te maken of hij een persoonlijk belang heeft bij het vorderen van een antwoord (zie *Supra*, nr. 71).¹⁹⁶

B. Niet beledigend, in strijd met de wet of goede zeden

84. De vereiste dat het antwoord niet beledigend mag zijn, noch in strijd met de wet of met de goede zeden, vormt een tweede voorwaarde (artikel 3, 2° Antwoordrechtwet). Uit de rechtspraak¹⁹⁷ kan worden afgeleid dat bij het formuleren van een antwoord rekening mag worden gehouden met het ernstig karakter van de beweringen. Evenwel betekent het feit dat de bestreden tekst beledigingen en aantastingen van de eer bevat niet dat de antwoordtekst op dezelfde wijze mag worden geformuleerd.

Zo oordeelde ook het Hof van Beroep te Brussel¹⁹⁸. *In casu* lokte de betwiste berichtgeving de verdachtmaking van de betrokken persoon uit bij de lezers en dit op een zeer lichtzinnige manier. Bovendien werden deze beweringen als geloofwaardig beschouwd door het publiek. Desondanks hief dit beledigende karakter van de betwiste berichtgeving het grievende karakter van het antwoord niet op.

Het Hof van Beroep te Antwerpen oordeelde daarentegen in haar arrest van 2003¹⁹⁹ dat de beledigende aard van het antwoord geen definitieve uitsluitingsgrond is. Enkele niet lovende passages over de krant *in casu* waren geen reden om te besluiten dat het antwoord een beledigende aard had. Indien een weerwoord daarentegen in strijd is met de antiracisme- of antidiscriminatiewetgeving, kan de publicatie wel worden geweigerd.²⁰⁰

C. Derden niet zonder noodzaak betrekken

85. Een derde voorwaarde is dat derden niet zonder noodzaak in de zaak mogen worden betrokken (artikel 3, 3° Antwoordrechtwet). Het Hof van Cassatie heeft beslist dat de betrokkenheid van een derde niet noodzakelijk is indien een derde zelf een wettig belang heeft bij een antwoord naar aanleiding van een antwoordtekst.²⁰¹

¹⁹⁵ H. BERKMOES, "Het recht van antwoord", *supra* noot 9, 17; W. CALEWAERT, "Het recht tot antwoord", *RW* 1961-62, (241) 245.

¹⁹⁶ H. BERKMOES, "Het recht van antwoord", *supra* noot 9, 17.

¹⁹⁷ Corr. Brussel 24 augustus 1979, *JT* 1982, 62; A. VANDEPLAS, noot onder Corr. Brussel 24 juni 1985, *RW* 1985-86, 2906-2908.

¹⁹⁸ Brussel 29 oktober 2002, *RW* 2004-05, 1467.

¹⁹⁹ Anwerpen 19 december 2003, onuitg; D. VOORHOOF, "Uitgever Persgroep veroordeeld voor weigering publicatie antwoordtekst", *Juristenkrant* 2004, nr. 87, 1 en 8; H. BERKMOES, "Het recht van antwoord", *supra* noot 9, 17.

²⁰⁰ Corr. Brussel 20 april 1993, *T.Vreemd.* 1994, 101; D. VOORHOOF en P. VALCKE, *Handboek Mediarecht*, *supra* noot 17, 249.

²⁰¹ Cass. 14 oktober 1974, *RW* 1974-75, 1761; zie ook Brussel 15 oktober 1980, *JT* 1982, 10.

De bedoeling van deze voorwaarde is om een reeks van nieuwe vorderingen aangaande een recht van antwoord te vermijden, vermits deze personen dan weer andere derden kunnen vermelden die op hun beurt belang hebben bij een antwoord. Echter wordt bij de aftoetsing van deze voorwaarde geen rekening gehouden met het feit of een genoemde derde effectief een recht tot antwoord zou uitoefenen.²⁰²

Bovenstaande uitspraak van het Hof van Cassatie²⁰³ leidt echter tot een onzinnig resultaat, namelijk dat een derde in geen geval nog rechtstreeks of onrechtsreeks mag worden vermeld in een antwoordtekst, aangezien een derde steeds zelf een recht op antwoord heeft telkens wanneer hij wordt vermeld of betrokken, impliciet wordt aangewezen of bij name wordt genoemd.²⁰⁴ Echter heeft een grondige analyse van deze uitspraak van het Hof van Cassatie duidelijk gemaakt dat het niet de bedoeling was om nooit nog een derde te mogen vermelden in een antwoordtekst.²⁰⁵

86. Volgens VOORHOOF en VALCKE²⁰⁶ betekent deze derde voorwaarde dat derden enkel betrokken mogen worden in de mate dat dit vereist is voor de bewijslevering of de waarheidsgetrouwheid van de antwoordtekst. Dit is echter een te restrictieve interpretatie, vermits de betrokkenheid van derden soms ook noodzakelijk kan zijn voor de verduidelijking of de verstaanbaarheid van het antwoord.²⁰⁷ Zo oordeelde de rechter te Brussel²⁰⁸ dat personen die reeds werden vernoemd in de betrokken berichtgeving, ook mogen worden vermeld in de antwoordtekst wanneer dit nodig is om het antwoord voor de lezers duidelijk te maken.

Het Hof van Beroep te Brussel²⁰⁹ heeft met betrekking tot deze voorwaarde reeds geoordeeld dat rekening wordt gehouden met de manier waarop de passages van het antwoord hadden kunnen worden geformuleerd zonder derden te vernoemen en toch begrijpbaar te blijven. Ook wordt de algemene draagwijdte van de betwiste berichtgeving in acht genomen. Een persoon die tracht om een gedetailleerd feitenrelaas tegen te spreken, moet een overtuigend antwoord formuleren. Hiervoor kan het nodig zijn om precieze feitelijke gegevens te vermelden, waaronder de identiteit van derden, ook al werden zij niet in de betwiste berichtgeving genoemd.

Mijns inziens moet geval per geval *in concreto* worden beoordeeld of een derde al dan niet noodzakelijk in bepaalde berichtgeving wordt betrokken. De antwoordtekst moet duidelijk zijn voor de lezer en bijgevolg kan het dus noodzakelijk zijn om bepaalde personen te vermelden in de antwoordtekst indien het bv. over een gedetailleerde berichtgeving gaat.

²⁰² Brussel 15 oktober 1980, *JT* 1982, 10; D. VOORHOOF, "Het recht tot antwoord en het vermelden van derden in de antwoordtekst", *DCCR* 1994-95, 476.

²⁰³ Cass. 14 oktober 1974, *RW* 1975, 1763-1766.

²⁰⁴ A. VANDEPLAS en M. GELDERS, "Overzicht van rechtspraak", *supra* noot 130, (1268) 1271.

²⁰⁵ A. VANDEPLAS, "Betreffende het recht van antwoord", *RW* 1983-84, 1342.

²⁰⁶ D. VOORHOOF en P. VALCKE, *Handboek Mediarecht*, *supra* noot 17, 249.

²⁰⁷ Brussel 30 mei 1996, *AM* 1997, 79; A. VANDEPLAS en M. GELDERS, "Overzicht van rechtspraak", *supra* noot 130, (1268) 1271.

²⁰⁸ Rb. Brussel 12 september 2000, *AM* 2002, 172.

²⁰⁹ Brussel 29 oktober 2002, *RW* 2004-05, 1467.

87. De beoordeling van deze voorwaarde blijft een feitenkwestie.²¹⁰ Het is een moeilijke taak om uit te maken of een derde al dan niet noodzakelijk werd betrokken in de antwoordtekst. De wetgever heeft immers een enorme beoordelingsvrijheid overgelaten aan de rechter. In geval van twijfel moet de rechter oordelen of de vermelding al dan niet noodzakelijk was.²¹¹

D. Dezelfde taal

88. Een laatste voorwaarde betreft dat de antwoordtekst moet zijn opgesteld in dezelfde taal als de bestreden berichtgeving (artikel 3, 4° Antwoordrechtwet). Het is dus vanzelfsprekend dat een antwoord in een andere taal kan worden geweigerd.

§2. Omvang

89. De antwoordtekst is onderhevig aan de volgende dubbele begrenzing: de tekst mag niet meer dan 1000 letters bedragen of het dubbel van de ruimte ingenomen door de bestreden berichtgeving (artikel 2, eerste lid Antwoordrechtwet). Een antwoord op teksten die in verschillende opeenvolgende nummers zijn verschenen, mag niet meer bedragen dan 1000 letters of het dubbel van de ruimte ingenomen door de langste van die teksten (artikel 2, tweede en derde lid Antwoordrechtwet). Het is de verzoeker die bepaalt welke van deze formules de meest voordelige is.²¹²

Wanneer het antwoord een respons is op een relatief korte berichtgeving, dan is de eerste formule van 1000 letters de meest gunstige voor de betrokken persoon. Indien de bestreden tekst daarentegen een omstandig artikel is, kan de betrokken persoon meer voordeel halen uit de tweede formule, namelijk het dubbel van de bestreden tekst.²¹³

90. De passages die expliciet of impliciet betrekking hebben op de titularis vormen de basis voor de maximum omvang van de antwoordtekst.²¹⁴ Het is mogelijk dat dit het ganse artikel betreft, maar dit is niet altijd het geval. Indien afbeeldingen worden gebruikt die een onafscheidbaar geheel vormen met de desbetreffende tekst, wordt ook deze oppervlakte in aanmerking genomen om de ruimte van de antwoordtekst te bepalen.²¹⁵

²¹⁰ Cass. 8 december 1986, *RW* 1965-66, 1260; Cass. 5 oktober 1999, *Arr.Cass.* 1999, 1220; E. BREWAEYS, *Recht van antwoord*, *supra* noot 2, 57.

²¹¹ Cass. 17 mei 1997, *Arr.Cass.* 1977, 957.

²¹² Cass. 4 april 1966, *Pas.* 1966, I, 1011; Cass. 5 oktober 1999, *RW* 1999-2000, 1296; G. LEROY, "La jurisprudence du droit de réponse dans les écrits périodiques depuis 1961", *JT* 1980, 434.

²¹³ E. BREWAEYS, *Recht van antwoord*, *supra* noot 2, 44.

²¹⁴ Cass. 5 oktober 1999, *RW* 1999-2000, 1296; W. CALEWAERT, "Het recht tot antwoord", *RW* 1961-62, 253.

²¹⁵ Cass. 18 januari 1983, *Arr.Cass.* 1982-83, 669.

91. Overigens is het geen vereiste dat de antwoordtekst is ondertekend door de persoon die in de berichtgeving werd vernoemd. Wanneer de persoon rechtstreeks in het bestreden artikel werd vermeld en zijn antwoordtekst niet heeft ondertekend, kan de lezer alsnog uitmaken wie de auteur van het antwoord is. Indien de persoon echter onrechtstreeks in het bestreden artikel werd vermeld en zijn antwoordtekst niet heeft ondertekend, is publicatie niet verplicht.²¹⁶

AFDELING II. AUDIOVISUELE PERS

§1. Inhoudelijke voorwaarden

92. Voor een recht van antwoord in de audiovisuele media gelden zo goed als dezelfde inhoudelijke voorwaarden als voor een recht van antwoord in de geschreven pers (zie *Supra*, nrs. 81-86). Net zoals bij de geschreven pers, kan het antwoord worden geweigerd indien niet aan één van deze voorwaarden is voldaan (artikel 9 Antwoordrechtwet). Dit betekent dus eveneens dat de inlassing van het antwoord de algemene regel is en de weigering eerder de uitzondering (zie *Supra*, nr. 81).

A. Onmiddellijk verband

93. Ten eerste moet het antwoord in onmiddellijk verband staan met de bestreden uitzending (artikel 9, ten eerste Antwoordrechtwet). Ook het Vlaams Mediadecreet bevat deze voorwaarde in artikel 107, tweede lid Vlaams Mediadecreet. Dit artikel bepaalt immers dat de antwoordtekst rechtsreeks verband moet houden met de informatie die de aanleiding gaf tot het verzoek voor een recht van antwoord.

Met deze voorwaarde wordt bedoeld dat de uitzending een effectieve reactie moet zijn op de betrokken uitzending. Bovendien moet het antwoord tot doelstelling hebben de foutieve berichtgeving recht te zetten of de goede naam te herstellen.²¹⁷ De rechter te Brussel²¹⁸ oordeelde in het kader van deze voorwaarde dat de persoon die wordt beschuldigd van de verspreiding van fascistische ideeën, de mogelijkheid moet krijgen om zijn politieke ideeën uiteen te zetten. Hij mag daarbij het dispuut niet voorzetten, noch zichzelf propageren.

B. Niet beledigend, in strijd met de wet of goede zeden

94. Vervolgens mag de uitzending of opname niet beledigend zijn of in strijd met de wetten of de goede zeden (artikel 9, ten tweede Antwoordrechtwet en artikel 107, derde lid Vlaams Mediadecreet).

²¹⁶ Rb. Antwerpen 17 juni 1955, *RW* 1955-56, 846-851; H. BERKMOES, "Het recht van antwoord", *supra* noot 9, 18.

²¹⁷ Rb. Brussel 30 december 1992, *P&B* 1993, 162.

²¹⁸ Rb. Brussel 7 april 1992, *JLMB* 1992, 1245.

Volgens de rechter te Brussel²¹⁹ hebben "scherpe" zinnen in het kader van een dispuut niet automatisch een beledigend karakter. Daarnaast is de rechter te Charleroi²²⁰ van mening dat een politicus meer verdraagzaam moet zijn wanneer een verkiezingscampagne plaatsvindt.

C. Geen derden zonder noodzaak betrekken

95. Ten derde mag het antwoord geen derden zonder noodzaak in de zaak betrekken (artikel 9, ten derde Antwoordrechtwet en artikel 107, derde lid Vlaams Mediadecreet). Wat betreft deze voorwaarde heeft de rechter te Brussel²²¹ geoordeeld dat indien het antwoord een reactie is op een uitzending waarin twee personen hun aantuigingen uiten, deze twee personen niet als derden kunnen worden beschouwd. Het is immers nodig om bij de uitzending van de antwoordtekst hun namen te vermelden.

D. Dezelfde taal

96. De uitzending of de opname moet bovendien in dezelfde taal zijn als de uitzending of het programma waartegen de aanvrager wenst te repliceren (artikel 9 Antwoordrechtwet en artikel 107, eerste lid Vlaams Mediadecreet).

§2. Omvang

97. Artikel 8, laatste lid Antwoordrechtwet bepaalt dat het antwoord in ten hoogste drie minuten moet kunnen worden voorgelezen of dat het uit maximum 4500 typografische tekens mag bestaan. De verzoeker mag kiezen voor de meest gunstige formule.²²²

Ook artikel 108 Vlaams Mediadecreet bepaalt dat de duur wordt beperkt tot wat strikt noodzakelijk is om te reageren op de informatie die de aanleiding is geweest tot het verzoek. Wanneer het antwoord wordt voorgelezen, moet dit eveneens kunnen gebeuren in ten hoogste drie minuten of mag het antwoord uit maximum 4500 typografische tekens bestaan.

AFDELING III. ONLINE PERS

98. De inhoudelijke vereisten en de omvang zijn voor de drukpers en de audiovisuele media *in abstracto* bepaald door de wetgever. Deze regelingen verschillen echter van elkaar. Een verantwoording voor dit verschil kan niet worden afgeleid uit de wet.

In abstracto bepaalde inhoudelijke voorwaarden lijken eveneens aangewezen voor een online recht van antwoord. De voorwaarden die vermeld staan in de wetgeving voor de gedrukte pers en de audiovisuele media kunnen ook toegepast worden op de online media.

²¹⁹ Rb. Brussel 17 maart 1982, *JT* 1983, 154.

²²⁰ Rb. Charleroi 10 juni 2004, *AM* 2005, 85.

²²¹ Rb. Brussel 12 februari 1998, *AM* 1999, 93.

²²² D. VOORHOOF en P. VALCKE, *Handboek Mediarecht*, *supra* noot 17, 256.

Wat betreft de omvang voor een online recht van antwoord moet de wetgever in alle redelijkheid nagaan wat een geschikte oplossing is. Eventueel kan verwezen worden naar de bestaande regeling voor een geschreven (zie *Supra*, nr. 89) en audiovisueel recht van antwoord (zie *Supra*, nr. 97). Enkel door een concrete omvang te bepalen, kan worden verzekerd dat het antwoord de betwiste berichtgeving niet overschaduwet en dat het antwoord dezelfde impact bereikt als de betwiste berichtgeving.

HOOFDSTUK V. VORDERING

AFDELING I. GESCHREVEN PERS

§1. Termijn

99. Indien de titularis een antwoord wenst, moet dit worden geëist binnen een termijn van drie maanden na publicatie van de berichtgeving waarop hij een antwoord wenst uit te oefenen (artikel 1, eerste lid Antwoordrechtwet). Hieruit kan worden afgeleid dat het recht van antwoord een spoedige reactie is. Een laattijdige reactie heeft immers weinig nut en bovendien belast dit de pers met een zinloze verplichting.²²³

Zolang de termijn loopt, kunnen meerdere verzoeken volgen doordat bv. de voormalige verzoeken niet voldeden aan de wettelijke voorwaarden. Het nieuwe verzoek dat binnen de voorziene termijn wordt ingestuurd en dat conform de wettelijke vereisten is, wordt dan verplicht gepubliceerd.²²⁴

100. De verjaringstermijn voor de vordering voor het recht op antwoord begint te lopen vanaf de dag van de effectieve verspreiding van de berichtgeving. Wanneer de publicatie daarentegen in twee periodes verloopt, begint de verjaringstermijn te lopen vanaf de tweede publicatiedatum.²²⁵ Als de berichtgeving wordt verspreid voor de publicatiedatum zoals aangegeven op het tijdschrift, dan begint de termijn alsnog te lopen vanaf de publicatiedatum.²²⁶

101. Vermits het recht van antwoord onverminderd de andere rechtsmiddelen kan worden uitgeoefend (artikel 1, eerste lid Antwoordrechtwet), kan gelijktijdig of achteraf een procedure worden gestart op grond van artikel 1382 BW of via andere strafrechtelijke procedures. Vandaar wordt het recht van antwoord ook omschreven als een "bijkomend" of "aanvullend" recht (zie *Supra*, nr. 15). Indien de betrokken persoon dus gebruik maakt van het recht van antwoord, kan hij nog steeds gebruikmaken van andere rechtsmiddelen.²²⁷ Ook vereist de toepassing van artikel 1382 BW niet dat voorafgaand een recht van antwoord werd uitgeoefend.²²⁸

²²³ E. BREWAEYS, *Recht van antwoord*, supra noot 2, 49; M. PLATEL, *Het recht van antwoord in de communicatiemediën*, Brussel, Elsevier-Sequoia, 1971, nr. 52; W. CALEWAERT, "Het recht tot antwoord", *RW* 1961-62, (241) 254-255.

²²⁴ Cass. 10 mei 1965, *Pas.* 1965, I, 965; D. VOORHOOF en P. VALCKE, *Handboek Mediarecht*, supra noot 17, 2014, 250.

²²⁵ Brussel 10 maart 2004, *RW* 2005-06, nr. 25, 984.

²²⁶ D. VOORHOOF, "De rechtsbescherming in geval van misbruik van de persvrijheid: overzicht van de rechtspraak (tweede deel)", *DCCR* 1993, (294) 307 (hierna D. VOORHOOF, "De rechtsbescherming").

²²⁷ Cass. 9 juni 1995, *Arr.Cass.* 1975, 1073.

²²⁸ Antwerpen 25 juni 2007, *AM* 2008/2, 139; Burg. Brussel 8 april 1963, *JT* 1963, 403; Burg. Brussel 19 mei 1965, *JT* 1965, 601-603.

§2. Wijze van uitoefening

102. De wet bepaalt niets over de vorm van de vordering van het recht van antwoord. De aanvraag kan dus gebeuren bij gewone brief²²⁹ of door afgifte op het kantoor²³⁰. De aanvrager is niet verplicht om een vordering in te stellen via een aangetekend schrijven.²³¹ Toch wordt dit aanbevolen, gelet op de bewijswaarde bij een eventuele betwisting van de datum van indiening en/of publicatie van de antwoordtekst.²³² De aanvraag voor de inzending van een antwoordtekst kan ook via een dagvaarding gebeuren, mits deze dagvaarding plaatsvindt binnen een termijn van drie maanden na publicatie van de betrokken berichtgeving.²³³

§3. Inhoud

103. Het laatste lid van artikel 2 Antwoordrechtwet bepaalt dat de vordering tot inlassing de nauwkeurige opgave moet bevatten van teksten, vermeldingen of aanhalingen waarop het antwoord betrekking heeft.²³⁴

§4. Geadresseerde

104. De plaats waar de vordering tot inlassing van een antwoord moet worden ingediend, is ten kantore van het desbetreffende periodieke geschrift conform artikel 4, tweede lid Antwoordrechtwet. De geadresseerde van de vordering kan de uitgever, het redactieadres van de krant of het tijdschrift zelf zijn.²³⁵

Vermits de uitgever degene is die de weigeringsbeslissing neemt, is het logisch om de antwoordtekst aan hem te adresseren. Indien het antwoord werd gericht aan het kantoor van publicatie, wordt geacht dat de antwoordtekst werd overhandigd aan de uitgever.²³⁶ Evenwel is het niet vereist dat de uitgever persoonlijk het antwoord heeft ontvangen. Het volstaat dat het antwoord werd afgegeven op het kantoor van de publicatie, aan een redacteur van het betrokken blad, aan de echtgenote of aan de hoofdredacteur.²³⁷ Het is de aanvrager die moet bewijzen dat het antwoord werd geadresseerd aan het kantoor van publicatie.²³⁸

²²⁹ Gent 29 november 1875, *BJ* 1876, 190.

²³⁰ Cass. 2 oktober 1863, *Pas.* 1863, I, 420; Cass. 3 november 1880, *Pas.* 1881, I, 7.

²³¹ Cass. 21 mei 1928, *Pas.* 1928, I, 165.

²³² D. VOORHOOF, "De rechtsbescherming", *supra* noot 226, (294) 307.

²³³ Rb. Brussel (KG) 29 april 1998, *AM* 1998/4, 375.

²³⁴ H. BERKMOES, "Het recht van antwoord", *supra* noot 9, 19.

²³⁵ D. VOORHOOF, "De rechtsbescherming", *supra* noot 226, (294) 307; D. VOORHOOF en P. VALCKE, *Handboek Mediarecht*, *supra* noot 17, 2014, 250.

²³⁶ Brussel 4 augustus 1880, *Pas.* 1880, II, 286.

²³⁷ Brussel 4 augustus 1880, *Pas.* 1880, II, 286; Brussel 12 augustus 1884, *Pas.* 1884, II, 333; Corr. Verviers 21 mei 1875, *Pas.* 1876, III, 122; Rb. Verviers 17 februari 1881, *Pas.* 1881, II, 251.

²³⁸ Cass. 8 november 1937, *Pas.* 1937, I, 330; Rb. Brussel 17 maart 1965, *JT* 1965, 349.

105. In de gevallen waar de naam en de woonplaats van de uitgever niet worden vermeld in een periodiek geschrift, is de drukker de geadresseerde van het weerwoord. Hij wordt immers in dat geval als uitgever beschouwd.²³⁹

AFDELING II. AUDIOVISUELE PERS

§1. Termijn

106. Ook bij een recht van antwoord in de audiovisuele media dient de aanvraag aan enkele voorwaarden te voldoen en dit op straffe van onontvankelijkheid (artikel 8 Antwoordrechtwet). Indien de verzoeker een audiovisueel recht van antwoord wenst uit te oefenen, dient hij uiterlijk de dertigste dag na de datum van de uitzending, het programma of de uitgave, een aanvraag te doen (artikel 8, ten eerste Antwoordrechtwet).

Artikel 105 lid 1 Vlaams Mediadecreet bepaalt daarentegen dat een verzoek moet worden ingediend binnen een termijn van een maand. Deze termijn begint te lopen op de dag van de eerste uitzending indien het antwoord betrekking heeft op een programma van een lineaire omroepdienst (artikel 105, tweede lid Vlaams Mediadecreet). Wanneer het antwoord daarentegen betrekking heeft op een programma van een niet-lineaire omroepdienst, neemt de termijn een aanvang op de eerste dag dat het programma door de gebruiker kan worden opgevraagd (artikel 105, derde lid Vlaams Mediadecreet). Voor programma's van niet-lineaire omroepdiensten die reeds eerder lineair werden verdeeld, neemt de termijn van een maand een aanvang op het ogenblik van de eerste lineaire uitzending (artikel 105, vierde lid Vlaams Mediadecreet).

107. Krachtens artikel 7 Antwoordrechtwet en artikel 104 § 2 Vlaams Mediadecreet kan ook het audiovisueel recht van antwoord onverminderd andere rechtsmiddelen worden aangewend, net zoals dit geldt voor het recht van antwoord in de geschreven pers (zie *Supra*, nr. 101).²⁴⁰

§2. Wijze van uitoefening

108. De aanvraag voor een audiovisueel recht van antwoord moet gebeuren bij een ter post aangetekende brief aan de producent van de uitzending of het programma of aan de uitgever (artikel 8, eerste lid Antwoordrechtwet). Deze vormvoorwaarde behoeft een soepele interpretatie aangezien de brief niet door een jurist moet zijn opgemaakt. De rechtbank te Brussel²⁴¹ oordeelde dat een gebrekkig opgestelde brief immers in zijn gehele context moet worden beoordeeld.

²³⁹ D. VOORHOOF, "De rechtsbescherming", *supra* noot 226, (294) 307; D. VOORHOOF en P. VALCKE, *Handboek Mediarecht*, *supra* noot 17, 250.

²⁴⁰ H. BERKMOES, "Het recht van antwoord", *supra* noot 9, 24.

²⁴¹ Rb. Brussel 10 september 1997, *JLMB* 1999, 893.

Artikel 105, eerste lid Vlaams Mediadecreet bepaalt dat het verzoek voor een recht van antwoord schriftelijk moet worden ingediend. Volgens het voorstel van het decreet²⁴² moet onder "schriftelijk" worden verstaan: "*de verzending bij aangetekende of gewone brief*". Eveneens kan een verzoek worden ingediend per fax of per e-mail. Gelet op de technologische evolutie, is het bovendien mogelijk om het verzoek via een ander schriftelijk middel in te dienen.

§3. Inhoud

109. De aanvrager moet in de vordering zijn volledige identiteit en woonplaats vermelden. Indien het gaat om een rechtspersoon, moet de firmanaam, de juridische aard, de maatschappelijke zetel en de hoedanigheid van de ondertekenaar worden vermeld. Bij feitelijke verenigingen moet de naam, de zetel, de statutaire organen en de hoedanigheid van de ondertekenaar worden weergegeven (artikel 8, ten tweede Antwoordrechtwet).

Ook het verzoek voor een recht van antwoord in de Vlaamse media dient op straffe van onontvankelijkheid enkele inhoudelijke gegevens te bevatten (artikel 106 § 2 Vlaams Mediadecreet). Afhankelijk of de aanvrager een natuurlijke persoon, een rechtspersoon of een feitelijke vereniging is, dienen enkele gegevens te worden opgenomen in het verzoekschrift. Wanneer het gaat om een natuurlijke persoon, dan moet de identiteit, de woonplaats of de verblijfplaats van de verzoeker worden meegedeeld. Gaat het om een rechtspersoon, dan moet de naam en de zetel, alsook de hoedanigheid van de persoon die het verzoek ondertekent, worden opgenomen. Indien het gaat om een feitelijke vereniging, moet de naam en de vestiging van de verzoeker, alsook de hoedanigheid van de persoon die het verzoek ondertekent, worden vastgesteld in het verzoek (artikel 106 § 2, 3° Vlaams Mediadecreet).

110. Een tweede inhoudelijke vereiste betreft dat de verzoeker alle nodige inlichtingen moet geven zodat het duidelijk wordt om welke bestreden uitzending, programma of uitgave en om welke gewraakte passages het nu precies gaat (artikel 8, ten derde Antwoordrechtwet). Deze ontvankelijkheidsvoorwaarde mag volgens de rechter te Luik²⁴³ niet overdreven streng worden geïnterpreteerd.

Ook het Vlaams Mediadecreet bevat een soortgelijke bepaling. Volgens artikel 106 § 2, 1° Vlaams Mediadecreet moeten alle nauwkeurige inlichtingen worden opgenomen op grond waarvan de identiteit van de omroeporganisatie, het programma in kwestie en de informatie waarop het antwoord betrekking heeft, kan worden vastgesteld (artikel 106 § 2, 1° Vlaams Mediadecreet). Vervolgens dient het bewijs dat aan alle voorwaarden van artikel 104 Vlaams Mediadecreet is voldaan, te worden vermeld (artikel 106 § 2, 2° Vlaams Mediadecreet).

²⁴² *Parl.St.* VI. Parl. 1999, stuk 52, nr. 1, 3.

²⁴³ Rb. Luik 4 juni 1986, *JT* 1987, 737.

111. Het is bovendien van groot belang dat de aanvraag met redenen is omkleed en is ondertekend (artikel 8, ten vierde Antwoordrechtwet). Dat het verzoek een persoonlijk belang moet aantonen en met redenen moet zijn omkleed, zijn volgens de rechter te Brussel ontvankelijkheidsvoorwaarden die strikt moeten worden geïnterpreteerd.²⁴⁴

Wat betreft de ondertekening geldt de regel dat de aanvraag geldig moet zijn ondertekend door de advocaat van de aanvrager.²⁴⁵ Hierbij dient te worden opgemerkt dat de advocaat in dat geval wel uitdrukkelijk melding dient te maken van zijn mandaat op straffe van onontvankelijkheid.²⁴⁶ Artikel 106 § 2, 4° Vlaams Mediadecreet vereist de handtekening van de verzoeker, of in het geval van rechtspersonen of feitelijke verenigingen, de handtekening van de persoon die in hun naam handelt (artikel 106 § 2, 4° Vlaams Mediadecreet).

112. Uiteraard moet de vordering tot slot het gevraagde antwoord bevatten (artikel 8, ten vijfde Antwoordrechtwet). Deze voorwaarde staat eveneens opgenomen in artikel 106 § 2, 5° Vlaams Mediadecreet.

§4. Geadresseerde

113. Artikel 8, eerste lid Antwoordrechtwet bepaalt dat het verzoek moet worden verstuurd aan de producent van de uitzending/het programma of aan de uitgever. Voor de Vlaamse media geldt dat de aanvrager het verzoek moet toezenden aan de hoofdredacteur of de eindredacteur van het desbetreffende programma of aan elke andere persoon die het antwoord kan laten opnemen (artikel 106 § 1, eerste lid Vlaams Mediadecreet). Indien de verzoeker hierom vraagt, verschaft de omroeporganisatie meteen de essentiële gegevens om deze personen te identificeren (artikel 106 § 1, tweede lid Vlaams Mediadecreet).

Aangezien het niet makkelijk is om voor iedere vorm van media te bepalen wie de geadresseerde van het verzoek is, worden in artikel 106 § 1, eerste lid Vlaams Mediadecreet verschillende mogelijke personen opgenomen. Het is namelijk afhankelijk van iedere situatie wie nu juist de beslissingsmacht inzake de inlassing van het antwoord heeft.²⁴⁷

AFDELING III. ONLINE PERS

114. Wat betreft de termijn voor een online recht van antwoord, lijkt ook een *in abstracto* regeling aangewezen. Op die manier is het voor de betrokken persoon duidelijk binnen welke tijd hij nog een antwoord kan vorderen. Geen tijdslijmet bedingen zou een eeuwigdurend antwoord mogelijk maken en bijgevolg rechtsmisbruik kunnen veroorzaken.

²⁴⁴ Rb. Brussel 5 mei 1998, *AM* 1999, 96.

²⁴⁵ Rb. Brussel 25 juni 1997, *AM* 1997, 420.

²⁴⁶ Rb. Brussel 4 mei 2001, *JLMB* 2004, 803.

²⁴⁷ *Parl.St.* VI. Parl. 1999, stuk 52, nr. 1, 3.

De *in abstracto* regeling die is voorzien voor de drukpers (zie *Supra*, nr. 99) is echter te ruim en kan bijgevolg ook rechtsmisbruik teweegbrengen. De *in abstracto* bepaalde termijn voor de audiovisuele pers (zie *Supra*, nr. 106) kan eventueel ook gelden voor de online media, aangezien deze wel als redelijk kan worden beschouwd. De wetgever kan bv. in de regelgeving bepalen dat het verzoekschrift moet worden ingediend binnen een maand na de online publicatie.

115. De wijze van uitoefening is zowel voor de geschreven als voor de gedrukte pers *in abstracto* bepaald in de wet. Deze regeling verschilt echter wel naargelang het medium, zonder dat hier een effectieve verantwoording voor bestaat. Ook voor de online media lijkt een *in abstracto* regeling aangewezen. De wetgever kan opteren voor een aangetekende brief, gelet op de bewijswaarde (zie *Supra*, nr. 102).

116. Wat betreft de inhoudelijke voorwaarden heeft de wetgever voor zowel de drukpers als voor de audiovisuele pers een *in abstracto* regeling uitgewerkt. Dit lijkt eveneens aangewezen voor de online media aangezien bepaalde gegevens essentieel zijn, zoals o.a. de identiteit van de verzoeker. Op die manier zijn de media immers op de hoogte van wie het antwoord afkomstig is. De inhoudelijke voorwaarden voor de drukpers (zie *Supra*, nr. 103) en de audiovisuele media (zie *Supra*, nrs. 109-112) kunnen bijgevolg toegepast worden op het online recht van antwoord.

Niettemin mogen deze inhoudelijke voorwaarden voor het verzoek er niet voor zorgen dat de toegang tot het recht van antwoord wordt beperkt. Vandaar mogen deze voorwaarden mijns inziens niet te restrictief worden geïnterpreteerd en moet een mogelijkheid bestaan om een onvolledig verzoek aan te vullen. Dit opdat de verzoeker alsnog een effectieve uitoefening van zijn recht van antwoord kan bewerkstelligen.

HOOFDSTUK VI. UITVOERING

AFDELING I. GESCHREVEN PERS

§1. Termijn

117. Het antwoord op geschreven berichtgeving moet worden opgenomen in het eerste nummer dat verschijnt na afloop van een termijn van twee vrije dagen, zon- of feestdagen niet inbegrepen. Deze termijn begint te lopen op de dag waarop het antwoord ten kantore van het periodiek geschrift werd ingediend (artikel 4, tweede lid Antwoordrechtwet).

Bijgevolg moet het weerwoord aldus binnen de drie dagen na ontvangst bij de redactie worden gepubliceerd. Het is de uitgever die ervoor instaat dat de publicatie tijdig gebeurt. Hij dient daarom de eventuele kosten en lasten hiervoor te dragen.²⁴⁸

118. Bovenstaande termijn voor het opnemen van een antwoordtekst is, ondanks de moderne technische mogelijkheden voor tijdschriften, zeer kort volgens VOORHOOF.²⁴⁹ Toch mag geen onderscheid worden gemaakt tussen dagbladen, weekbladen, trimestriële tijdschriften, reclamebladen of wetenschappelijke tijdschriften.²⁵⁰ Het feit dat de uitgever de mogelijkheid had om het antwoord te publiceren, maar dit voor o.a. bijkomstige financiële lasten zorgt, wordt niet als een rechtvaardigingsgrond aanvaard volgens VANDEPLAS.²⁵¹ Niettemin kan de strafrechter volgens het Hof van Cassatie van oordeel zijn dat de uitgever niet in de mogelijkheid was om de publicatie binnen de wettelijke termijn door te voeren.²⁵²

§2. Vorm

119. De publicatie van een antwoord moet integraal gebeuren ofwel volledig worden geweigerd. Dit kan worden afgeleid uit de voorwaarde dat het antwoord in zijn geheel moet worden opgenomen (artikel 4, eerste lid Antwoordrechtwet). De uitgever mag aldus niet een samenvatting van het antwoord publiceren, noch een deel van de tekst weglaten.²⁵³ Taalfouten mogen ook niet door de uitgever worden verbeterd. De uitgever kan het antwoord dus best publiceren met een specifieke vermelding dat de tekst onveranderd wordt weergegeven.²⁵⁴ Daarnaast heeft ook de rechter niet de mogelijkheid om bepaalde passages te schrappen of de antwoordtekst te wijzigen.²⁵⁵

²⁴⁸ D. VOORHOOF en P. VALCKE, *Handboek Mediarecht*, supra noot 17, 251.

²⁴⁹ D. VOORHOOF, "De rechtsbescherming", supra noot 226, (249) 310.

²⁵⁰ Brussel 26 februari 1979, *RW* 1979-80, 114.

²⁵¹ A. VANDEPLAS, "Over het recht van wederwoord", *RW* 1979-80, 1143.

²⁵² Cass. 10 januari 1972, *Arr.Cass.* 1972, I, 456.

²⁵³ Brussel 14 juni 1966, *Pas.* 1966, II, 106; Corr. Brussel 1 april 1922, *JT* 1922, 335; Corr. Brussel 24 augustus 1979, *JT* 1982, 62.

²⁵⁴ M. PLATEL, *Het recht van antwoord in de communicatiemedia*, Brussel, Elsevier-Sequoia, 1971, nr. 47.

²⁵⁵ Brussel 14 juni 1966, *Pas.* 1967, II, 106; Rb. Brussel 12 september 2000, *AM* 2002, 172; F. JONGEN, noot onder Rb. Luik 19 december 1989, *JLMB* 1990, 414.

Het antwoord moet ook zonder tussenvoeging worden gepubliceerd. Niettemin kan de uitgever voor of na het antwoord commentaar plaatsen, maar dit brengt dan weer met zich mee dat de betrokken persoon een nieuw recht van antwoord kan eisen.²⁵⁶ Volgens de rechtspraak²⁵⁷ kan deze commentaar bovendien een grond vormen voor een vordering tot schadevergoeding.

120. Verder moet het antwoord op dezelfde plaats worden gepubliceerd (artikel 4, eerste lid Antwoordrechtwet). Dit is van belang vermits de aanvrager het antwoord moet kunnen terugvinden.²⁵⁸ Indien de uitgever het antwoord publiceert onder de rubriek "lezersbrieven", "ingezonden stukken" of in een bijblad, voldoet hij niet aan zijn verplichting.²⁵⁹ Bijgevolg moet dus de plaatsing, de hoofding, de lay-out en ook het lettertype in zijn geheel overeenstemmen met de betrokken berichtgeving, ook indien dit bijkomende financiële of technische lasten met zich meebrengt.²⁶⁰

De publicatie van een foto in een antwoordtekst als reactie op een berichtgeving waar ook een foto in opgenomen staat, is perfect mogelijk in de zin van artikel 4, eerste lid Antwoordrechtwet. Niettemin moeten de voorwaarden van artikel 3 Antwoordrechtwet nog steeds in acht worden genomen.²⁶¹ Voor tekeningen en prenten geldt dezelfde opvatting.²⁶²

121. Overigens kan de publicatie van de antwoordtekst worden geweigerd indien niet is voldaan aan bovenstaande voorwaarden. Vermits hierover niets staat opgenomen in de wet, heeft de uitgever geen verplichting om de tekst aan te passen. Daarnaast dient hij de aanvrager niet te informeren over een eventuele weigering, noch dient hij de weigering te motiveren.²⁶³

§3. Kosteloos

122. De indiening van een antwoord is volledig kosteloos volgens artikel 1, eerste lid Antwoordrechtwet. De correctionele rechtbank te Namen²⁶⁴ oordeelde reeds dat een uitgever geen antwoord kan weigeren omdat de publicatie gratis is. Bovendien kan van deze kosteloosheid niet contractueel worden afgeweken volgens de vrederechter van Dendermonde²⁶⁵.

²⁵⁶ A. VANDEPLAS en M. GELDERS, "Overzicht van rechtspraak", *supra* noot 130, (1268) 1271; D. VOORHOOF, "De rechtsbescherming", *supra* noot 226, (294) 310.

²⁵⁷ Gent 3 maart 1995, *RW* 1996-97, 541; Gent 14 maart 1995, *AM* 1996, 159; Rb. Brussel 22 november 1994, *RGAR* 1995, 12449; Rb. Brussel 23 juni 1998, *JT* 1999, 196.

²⁵⁸ *Parl.St.* Kamer 1952-53, 706, 3; zie ook Corr. Luik 12 juli 1908, *Pas.* 1908, III, 285.

²⁵⁹ Gent 31 juli 1872, *BJ* 1872, 1189; Brussel 16 november 1878, *Pas.* 1878, II, 33; A. VANDEPLAS, noot onder Brussel 26 februari 1979, *RW* 1979-80, 1140.

²⁶⁰ Rb. Brussel 14 juni 1979, *JT* 1980, 87; A. VANDEPLAS en M. GELDERS, "Overzicht van rechtspraak", *supra* noot 130, (1268) 1271.

²⁶¹ Antwerpen 3 oktober 1991, *RW* 1991-92, 615.

²⁶² Antwerpen 21 juni 2004, *NJW* 2005, 410; A. VANDEPLAS en M. GELDERS, "Overzicht van rechtspraak", *supra* noot 130, (1268) 1272.

²⁶³ D. VOORHOOF en P. VALCKE, *Handboek Mediarecht*, *supra* noot 17, 251.

²⁶⁴ Corr. Namen 2 september 1970, *JT* 1970, 653.

²⁶⁵ Vred. Dendermonde 19 september 1995, *RW* 1996-97, 62.

§4. Weigering

123. Zoals reeds vermeld (zie *Supra*, nr. 81), kan de vordering voor een recht van antwoord worden geweigerd indien deze niet voldoet aan de voorwaarden van artikel 3 Antwoordrechtwet. De wet bepaalt echter niets over het feit of de uitgever deze weigering moet meedelen aan de betrokken persoon, noch of daarbij de redenen moeten staan voor de weigering. Dit in tegenstelling tot de weigering van een vordering voor een audiovisueel recht van antwoord (zie *Infra*, nrs. 130-131).

In het kader van de journalistische deontologie kan het toch aangewezen zijn dat het antwoord wordt gepubliceerd ondanks dat niet aan de voorwaarden van artikel 3 Antwoordrechtwet is voldaan. Op die manier kan o.a. bepaalde foutieve informatie worden rechtgezet.²⁶⁶

AFDELING II. AUDIOVISUELE PERS

§1. Termijn

124. Het antwoord op audiovisuele berichtgeving dat wordt aanvaard, wordt in de eerstvolgende zending van hetzelfde type, zo dicht mogelijk bij het uur waarop de betrokken uitzending of het programma heeft plaatsgehad, uitgezonden (artikel 11 § 1, eerste lid Antwoordrechtwet). Indien de antwoordtekst betrekking heeft op berichtgeving in een periodieke uitgave, dan wordt het antwoord in de eerstvolgende uitgave opgenomen (artikel 11 § 1, tweede lid Antwoordrechtwet). Bovendien bepaalt artikel 11 § 1, derde lid Antwoordrechtwet dat wanneer de frequentie te gering is, de verzoeker kan vorderen dat zijn antwoord wordt uitgezonden in de eerstvolgende uitgave.

Het Vlaams Mediadecreet bepaalt dat het antwoord dat betrekking heeft op een programma van een lineaire omroepdienst moet worden opgenomen in de eerstvolgende uitzending van hetzelfde programma, na afloop van een termijn van twee werkdagen, zon- en feestdagen niet inbegrepen. Deze termijn neemt een aanvang op de dag waarop de hoofdredacteur, de eindredacteur of een andere persoon, zoals vermeld in artikel 106 § 1 Vlaams Mediadecreet, het antwoord ontvangt (artikel 109 § 1, eerste lid Vlaams Mediadecreet).

Uit de parlementaire voorbereiding²⁶⁷ blijkt dat de wetgever heeft getracht om de efficiëntie van het recht van antwoord te verzekeren door de gelijkheid van wapens te waarborgen tussen media en verzoekers. De uitzending van het antwoord moet dan ook in de mate van het mogelijke overeenstemmen met de uitzending van het programma dat de aanleiding was van het antwoord.

²⁶⁶ D. VOORHOOF, "De beslissingen van de Raad geanalyseerd", in F. VOETS en D. VOORHOOF (eds.), *Vijf jaar Raad. Een balans*, Brussel, Raad voor de Journalistiek, 2007, 34-35.

²⁶⁷ *Parl.St.* VI. Parl. 1999, stuk 52, nr. 1, 3.

125. Vervolgens bepaalt artikel 109 § 1, tweede lid Vlaams Mediadecreet dat wanneer binnen de veertien kalenderdagen na ontvangst van het verzoek geen uitzending van het programma staat gepland, het antwoord binnen die termijn dient te worden uitgezonden op een voor het publiek toegankelijk uitzenduur. De parlementaire voorbereiding²⁶⁸ geeft aan dat een uitzending tussen 19 en 20u "een voor een publiek toegankelijk uur" is.

Wanneer het antwoord echter betrekking heeft op een programma van een niet-lineaire omroepdienst, dan wordt het antwoord aan het betrokken programma vastgehecht na afloop van twee werkdagen, zon- en feestdagen niet inbegrepen. De termijn neemt een aanvang op de dag waarop de hoofdredacteur, de eindredacteur of een andere persoon, zoals vermeld in artikel 106 § 1 Vlaams Mediadecreet, het antwoord ontvangt (artikel 109 § 1, derde lid Vlaams Mediadecreet).

126. Tot slot vermeldt artikel 109 § 1, laatste lid Vlaams Mediadecreet dat de verzoeker geen toegang heeft tot de technische installaties die door de omroeporganisatie worden aangewend.

§2. Vorm

127. Het antwoord dient zonder commentaar of repliek te worden voorgelezen door de persoon die door de producent of de uitgever is aangewezen (artikel 11, vierde lid Antwoordrechtwet). De verzoeker krijgt overeenkomstig deze regeling geen directe toegang tot de uitzending. De antwoordtekst wordt namelijk voorgelezen door de journalist of presentator van de uitzending.

Bovendien verschilt bovenstaande regeling met die van het recht van antwoord in de geschreven berichtgeving (zie *Supra*, nr. 119), aangezien in de audiovisuele media geen commentaar of repliek mag worden voorgelezen bij het antwoord. Wanneer deze regel strikt wordt geïnterpreteerd, mogen zelfs geen excuses worden opgenomen.²⁶⁹

Voorafgaand aan de uitzending van het antwoord mag echter een korte voorstelling worden getoond van het programma waarop het antwoord een reactie is. Dit is belangrijk voor de kijkers, aangezien zij op die manier een betere kijk hebben op de strekking van het antwoord.²⁷⁰ Het is eveneens toegestaan om kritiek te uiten in het betreffende programma omtrent de rechterlijke beslissing die de uitzending van het antwoord verplicht: "*un jugement est un acte public ouvert à critique, chacun étant libre de l'exprimer à la manière qu'il estime la plus adéquate, par la voie de n'importe quelle media*".²⁷¹

²⁶⁸ *Parl.St.* VI. Parl. 1999, stuk 52, nr. 1, 3.

²⁶⁹ K. LEMMENS, *La presse et la protection juridique de l'individu*, Brussel, Larcier, 2004, nr. 673.

²⁷⁰ Corr. Brussel 24 juni 1996, onuitg.; D. VOORHOOF en P. VALCKE, *Handboek Mediarecht*, *supra* noot 17, 257.

²⁷¹ Corr. Brussel, 24 juni 1996, onuitg.; Rb. Brussel 1 maart 1996, onuitg.; D. VOORHOOF en P. VALCKE, *Handboek Mediarecht*, *supra* noot 17, 257.

128. Volgens artikel 109 § 2 Vlaams Mediadecreet moet het antwoord worden opgenomen in zijn geheel, zonder tussenvoeging, op dezelfde wijze en in omstandigheden die zo veel mogelijk overeenstemmen met die waarin de informatie die de aanleiding is geweest tot het verzoek, is verspreid.

Artikel 109 § 3 Vlaams Mediadecreet bepaalt dat indien een repliek of commentaar op het antwoord wordt gegeven, de verzoeker van het antwoord dan overeenkomstig de voorwaarden van het Mediadecreet de mogelijkheid heeft om een nieuw recht van antwoord te vorderen. Deze bepaling voorziet dus in de mogelijkheid voor de betrokken media om een repliek of antwoord te geven op het antwoord. De wetgever heeft op die manier de redactionele vrijheid van de media willen verzekeren. Echter zorgt deze mogelijkheid ervoor dat de doeltreffendheid van het recht van antwoord wordt aangetast. Vandaar voorziet deze bepaling in een nieuw recht van antwoord voor de verzoeker op de repliek of commentaar van het betrokken medium.²⁷²

§3. Kosteloos

129. Net zoals bij de publicatie van een antwoordtekst in de gedrukte media (zie *Supra*, nr. 122), is een uitzending van een antwoord in de audiovisuele media volledig kosteloos (artikel 7, eerste lid Antwoordrechtwet en artikel 104 § 2, eerste lid Vlaams Mediadecreet).

§4. Weigering, tegenvoorstel of spontane rechtzetting

A. Weigering

130. Volgens artikel 11 § 3 Antwoordrechtwet kan de producent of de uitgever het verzoek tot een recht van antwoord weigeren. Via een aangetekend schrijven wordt deze weigeringsbeslissing vervolgens meegedeeld aan de verzoeker en dit binnen een termijn van vier werkdagen die ingaat op de dag na ontvangst van de aanvraag. In dit schrijven staan de redenen voor de weigering vermeld.

Een aanvraag kan o.a. worden geweigerd wanneer deze niet de elementen aangeeft die foutief waren in de uitzending of wanneer het antwoord deze niet rechtzet. Een weigering is meer specifiek gerechtvaardigd wanneer de aanvraag niet weergeeft welke feiten de eer van de persoon aantasten.²⁷³

131. Ook het Vlaams Mediadecreet bevat een bepaling die het mogelijk maakt voor de desbetreffende hoofdredacteur, eindredacteur of enige andere persoon, zoals vernoemd in artikel 106 § 1 Vlaams Mediadecreet, om het verzoek te weigeren.

²⁷² *Parl.St.* VI. Parl. 1999, stuk 52, nr. 1, 3.

²⁷³ Rb. Brussel 17 maart 1982, *JT* 1983, 154.

Deze afwijzing wordt via een aangetekende brief aan de verzoeker meegedeeld binnen de vier werkdagen vanaf de dag waarop de hoofdredacteur, eindredacteur of enige andere persoon, zoals vernoemd in artikel 106 § 1 Vlaams Mediadecreet, het antwoord ontvangt en uiterlijk op de dag waarop de opname volgens artikel 109 Vlaams Mediadecreet zou moeten plaatsvinden (artikel 110 § 1, eerste lid Vlaams Mediadecreet).

Aangezien het niet voldoende is om enkel mee te delen dat de vordering wordt afgewezen, moet ook een nauwkeurige motivering voor deze beslissing worden opgenomen in de aangetekende brief. Daarbij dienen de bepalingen van het Vlaams Mediadecreet waaraan het antwoord niet voldoet, te worden meegedeeld (artikel 110 § 1, tweede lid Vlaams Mediadecreet).

B. Tegenvoorstel

132. Het is echter ook mogelijk dat de producent of de uitgever een tegenvoorstel doet bij een aangetekend schrijven, binnen de vier werkdagen te rekenen vanaf de dag van ontvangst van de aanvraag. Dit kan hij doen wanneer hij niet de gehele aanvraag weigert, maar slechts een deel ervan (artikel 11 § 2, eerste lid Antwoordrechtwet). De verzoeker heeft dan de mogelijkheid om akkoord te gaan met het tegenvoorstel of hij kan zich toch houden aan zijn oorspronkelijke tekst (artikel 11 § 2, tweede lid Antwoordrechtwet).

Ook artikel 106 § 1 Vlaams Mediadecreet bepaalt dat het mogelijk is om een tegenvoorstel te formuleren en dus niet de volledige antwoordtekst af te wijzen (artikel 110 § 2, eerste lid Vlaams Mediadecreet). De verzoeker van het antwoord dient dan binnen vijftien kalenderdagen te reageren op het tegenvoorstel. Het tegenvoorstel wordt geacht te zijn aanvaard indien de verzoeker niet antwoordt binnen een termijn van vijftien kalenderdagen (artikel 110 § 2, tweede lid Vlaams Mediadecreet). Met betrekking tot dit tegenvoorstel bepaalt artikel 110 § 2, derde lid Vlaams Mediadecreet dat indien het tegenvoorstel wordt opgestuurd met een aangetekende brief, de verplichting tot opname van het antwoord wordt geschorst totdat de verzoeker het tegenvoorstel afwijst of aanneemt

133. Daarbij kan niet meer worden betwist dat de betrokken persoon een recht van antwoord heeft indien een tegenvoorstel wordt verstuurd door de producent of de uitgever. Enkel omtrent de tekst van het antwoord kan in dat geval nog discussie ontstaan. Wanneer hieromtrent geen overeenkomst tussen verzoeker en de uitgever kan worden bereikt, stelt de voorzitter van de rechtbank de antwoordtekst vast en beveelt hij de uitzending ervan.²⁷⁴

²⁷⁴ Cass. 17 april 1981, *RW* 1981-82, 1627-1630.

C. Spontane rechtzetting

134. Overigens is een aanvraag tot een recht van antwoord niet gegrond wanneer reeds spontaan een rechtzetting werd bewerkstelligd door de producent of de uitgever, conform artikel 10, eerste lid Antwoordrechtwet. Niettemin kan de verzoeker gebruikmaken van de rechten die hem worden toegekend door de Antwoordrechtwet indien hij deze rechtzetting niet bevredigend vindt (artikel 10, tweede lid Antwoordrechtwet).

Ook artikel 104 § 3 Vlaams Mediadecreet bepaalt dat het niet mogelijk is om een recht van antwoord uit te oefenen indien het betrokken medium vrijwillig een bevredigende rechtzetting heeft aangebracht. Dit geldt ook indien tijdens de uitzending aan de verzoeker reeds een recht van antwoord werd verleend. Indien de verzoeker deze rechtzetting evenwel niet bevredigend vindt, kan hij alsnog gebruikmaken van het recht van antwoord overeenkomstig de voorwaarden (artikel 104 § 3 Vlaams Mediadecreet).

135. In het kader van de spontane rechtzetting heeft de rechter te Brussel²⁷⁵ reeds geoordeeld dat het feit dat de betrokken persoon wordt uitgenodigd voor een debat dat vóór de uitzending plaatsvindt, niet als een spontane rechtzetting kan worden beschouwd.

Daarnaast heeft volgens de rechter te Charleroi²⁷⁶ de vordering voor een recht van antwoord met betrekking tot een fout geen voorwerp meer wanneer een televisieverantwoordelijke deze fout spontaan en toereikend rechtzet. *In casu* betrof het een rechtzetting die gebeurde na de aanvraag van een recht van antwoord na afloop van een poging tot verzoening. Hieruit kan worden geconcludeerd dat zelfs een spontane rechtzetting na een aanvraag van een recht van antwoord mogelijk is. Aangezien de wet niet specificeert wanneer deze spontane rechtzetting dient te gebeuren, kan dit aldus op ieder moment.²⁷⁷ Uiteindelijk blijft het de rechter die oordeelt of een rechtzetting toereikend is of niet.²⁷⁸

AFDELING III. ONLINE PERS

136. Wat betreft de termijn voor publicatie heeft de wetgever een *in abstracto* regeling ingevoerd voor zowel de drukpers (zie *Supra*, nr. 117) als de audiovisuele media (zie *Supra*, nrs. 124-125). Deze regelingen verschillen echter van elkaar. Dit kan evenwel worden verantwoord naargelang de aard van het medium.

Wat betreft de termijn voor publicatie van een online recht van antwoord, dient de wetgever een redelijke afweging te maken. Mijns inziens lijkt een *in abstracto* regeling aangewezen, zodat de media de publicatie van een antwoord niet kunnen uitstellen waardoor deze zijn effect verliest.

²⁷⁵ Rb. Brussel 17 maart 1983, *JT* 1982, 154.

²⁷⁶ Rb. Charleroi 10 juni 2004, *AM* 2005, 85.

²⁷⁷ S. HOEBEKE en B. MOUFFE, *Le droit de la presse*, Limal, Anthemis, 2012, 605.

²⁷⁸ G. LEROY, noot onder Rb. Luik 4 juni 1986, *JT* 1987, 538.

Gelet op het feit dat berichtgeving via de online media razendsnel en wereldwijd kan worden gedeeld, kan een korte termijn voor publicatie aangewezen zijn. Het antwoord krijgt op die manier alsnog dezelfde impact als de betichte berichtgeving.

137. De wetgever heeft daarnaast eveneens *in abstracto* bepaald hoe de publicatie van een antwoord in de drukpers en in de audiovisuele media dient te gebeuren. Deze regeling vertoont echter kleine verschillen naargelang het betrokken medium (zie *Supra*, nrs. 119-121 en 127-128). Uit de wet kan geen verantwoording voor dit verschil worden afgeleid.

Wat betreft de online media, opteert de wetgever eveneens het best voor een *in abstracto* regeling zodat de media op de hoogte zijn op welke manier een antwoord moet worden gepubliceerd. De wetgever kan bv. voor de wijze van uitoefening dezelfde voorwaarden opnemen als voor een audiovisueel recht van antwoord.

Een antwoord in de drukpers kan overeenkomstig *in abstracto* in de wet bepaalde redenen worden geweigerd (zie *Supra*, nr. 81). De wetgever heeft eveneens *in abstracto* weigeringsgronden opgenomen in de wetgeving voor de audiovisuele media (zie *Supra*, nrs. 130-133). Ook deze regelingen verschillen naargelang het medium, zonder dat hiervoor een verantwoording terug te vinden is. Bovendien is een spontane rechtzetting en een tegenvoorstel in de audiovisuele media mogelijk (zie *Supra*, nrs. 132-135), terwijl dit niet het geval is in de drukpers. Ook dit verschil is op geen enkele verantwoording gebaseerd.

Voor het online recht van antwoord lijkt het aangewezen om eveneens in de wetgeving *in abstracto* voorwaarden te bepalen voor een weigering. Op die manier weet de verzoeker aan welke vereisten zijn antwoord moet voldoen opdat hij het recht effectief kan uitoefenen. Dit bevordert bovendien de rechtszekerheid. Daarbij lijkt het ook aanbevolen om in een tegenvoorstel of spontane rechtzetting te voorzien zodat niet ieder antwoord onmiddellijk wordt geweigerd door de media. Dit bevordert overigens de vertrouwensband tussen de media en de burger.

138. Voor zowel de gedrukte als de audiovisuele media (zie *Supra*, nrs. 122 en 129) heeft de wetgever bepaald dat het recht van antwoord kosteloos is. Bijgevolg kunnen de media geen financiële bijdrage aan de verzoeker vragen om een antwoord te publiceren. Ook voor de online media lijkt het aangewezen om in een kosteloze inlassing van het antwoord te voorzien. Op die manier is het voor de verzoeker immers laagdrempelig om een online recht van antwoord uit te oefenen.

HOOFDSTUK VII. PROCEDURE EN SANCTIES

AFDELING I. GESCHREVEN PERS

§1. Strafbaar feit

139. Ondanks dat de uitgever voor een geschreven recht van antwoord geen verplichting heeft om de betrokken persoon op de hoogte te stellen van de weigeringsbeslissing, noch van de redenen hiertoe (zie *Supra*, nr. 123), dient hij hier toch voorzichtig mee om te gaan. Artikel 5 Antwoordrechtwet bepaalt namelijk dat bij een overtreding van artikel 4 Antwoordrechtwet, de uitgever wordt gestraft met een geldboete van 26 tot 5000 euro. Op dit misdrijf is artikel 85 Sw. inzake verzachtende omstandigheden van toepassing (artikel 5, tweede lid Antwoordrechtwet).

Het is aldus mogelijk dat de uitgever een overtreding begaat in het kader van artikel 4 Antwoordrechtwet die de vormvoorschriften voor de uitvoering van het antwoord bepaalt. Mogelijke overtredingen zijn de volgende: een ongerechtvaardigde weigering van inlassing; een onvolledige inlassing; een inlassing met tussenvoeging; het gebruik van sterk verschillende lettertekens; een laattijdige inlassing of een inlassing op een andere plaats dan wettelijk vereist.²⁷⁹

140. De eindverantwoordelijke/aansprakelijke is de uitgever.²⁸⁰ Zijn identiteit wordt daarom vermeld in het periodieke geschrift zodat het voor de betrokken persoon duidelijk is wie kan worden aangesproken en wie de uiteindelijke verantwoordelijke is.²⁸¹ Zoals blijkt uit artikel 6 Antwoordrechtwet, is het de drukker die wordt beschouwd als uitgever indien de identiteit van deze laatste in het periodieke geschrift ontbreekt.

§2. Sanctie

141. Zoals reeds vermeld (zie *Supra*, nr. 139), riskeert de uitgever een correctionele veroordeling indien hij ten onrechte oordeelt dat de aanvraag voor een recht van antwoord in strijd is met de wet. Indien de rechter oordeelt dat de weigering onterecht was, beveelt deze daarenboven dat de antwoordtekst wordt gepubliceerd binnen een termijn die de rechter bepaalt. De uitgever moet een geldboete van 100 euro per dag vertraging betalen bij een laattijdige publicatie (artikel 5, derde lid Antwoordrechtwet).

²⁷⁹ W. CALEWAERT, "Het recht tot antwoord", *RW* 1961-62, (241) 256.

²⁸⁰ Rb. Brussel 2 december 2001, *AM* 2002, 191.

²⁸¹ A. VANDEPLAS, "Betreffende de strafrechtelijke verantwoordelijke uitgever", *RW* 1983-84, 504.

Naast de correctionele veroordeling is het eveneens mogelijk dat de uitgever een schadevergoeding dient te betalen.²⁸² Het feit dat de uitgever onterecht weigert om de antwoordtekst te publiceren, kan immers morele schade veroorzaken. Een symbolisch bedrag zal dan moeten worden uitgekeerd aan de betrokken persoon teneinde deze schade te herstellen.²⁸³

§3. Bevoegde rechter

142. Overeenkomstig de Antwoordrechtwet is het de bevoegdheid van de strafrechter om de publicatie van een antwoordtekst te bevelen. Niettemin sluit dit de bevoegdheid van de burgerlijke rechter niet uit, aangezien de aanvrager zich naast een eventuele vordering tot schadevergoeding ook tot deze laatste kan wenden om de afdwinging van de publicatie te bekomen.²⁸⁴

143. Volgens artikel 18 Antwoordrechtwet behandelen de hoven en rechtbanken de bodemgeschillen omtrent het recht van antwoord "*met voorrang boven alle andere zaken*". Niettemin stelt VOORHOOF²⁸⁵ dat voor de kennisname van een spoedeisend verzoek tot opname van een recht van antwoord, de rechtbank van eerste aanleg bevoegd is als kortgedingrechter. Dit blijkt namelijk uit een strekking in de rechtspraak²⁸⁶ volgens dewelke het feit dat de bodemgedingen inzake het recht "*met voorrang boven alle andere zaken*" worden behandeld, geen voldoende garantie biedt voor een alerte publicatie van het antwoord.

Toch worden strenge eisen verbonden aan de mogelijkheid om de publicatie van het antwoord af te dwingen voor de kortgedingrechter. Dit vloeit voort uit het feit dat een bevel door de kortgedingrechter tot inlassing van het antwoord een voorlopige maatregel betreft. Deze gaat vooraf aan de beslissing ten gronde om al dan niet een inlassing van het antwoord te bevelen. De kortgedingrechter dient hier bijgevolg voorzichtig mee om te gaan door te controleren of de verzoeker in een sterke positie staat, dat geen twijfel bestaat over de wettelijke verplichting tot inlassing van het antwoord en door zich ervan te vergewissen dat de rechtmatigheid van het antwoord niet zal worden betwist door de rechter ten gronde.²⁸⁷

144. Bovenstaande vordering voor de kortgedingrechter mag evenwel niet worden verward met de procedure in artikel 12 Antwoordrechtwet. Deze bepaling vermeldt namelijk de procedure voor de voorzitter van de rechtbank "*zoals in kortgeding*". De urgentie van zaken "*zoals in kortgeding*" wordt verondersteld en bijgevolg dient de hoogdringendheid niet te worden aangetoond.

²⁸² Brussel 14 juni 1979, *JT* 1979, 87; Brussel 30 april 1992, *RDP* 1992, 920; G. BAETEMAN, J. GERLO, E. GULDIX, A. WYLLEMAN, G. VERSCHELDEN en S. BROUWERS, "Overzicht van rechtspraak, personen- en familierecht, 1995-2000", *TPR* 2001, 1682.

²⁸³ Corr. Antwerpen 10 juli 1980, *RW* 1981-82, 1089.

²⁸⁴ Rb. Luik 20 maart 1980, *JT* 1980, 437; Rb. Brussel 12 september 2000, *AM* 2002, 172.

²⁸⁵ D. VOORHOOF, "De rechtsbescherming", *supra* noot 226, (249) 312.

²⁸⁶ Zie o.a. Rb. Luik (KG) 19 december 1989, *JLMB* 1990, 414; Rb. Luik (KG) 20 november 1990, *JLMB* 1992, 1254; Rb. Brussel (KG) 29 april 1998, *AM* 1998/4, 375.

²⁸⁷ Rb. Brussel (KG) 19 oktober 2009, *AM* 2010/5-6, 569.

Het verschil met de procedure voor de kortgedingrechter is dat de rechter "zoals in kortgeding" de zaak wel ten gronde mag behandelen.²⁸⁸ Niettemin is artikel 12 Antwoordrechtwet enkel van toepassing in het kader van de audiovisuele media.

145. Een andere strekking in de rechtspraak²⁸⁹ is van oordeel dat de kortgedingrechter niet bevoegd is om kennis te nemen van bovenstaande vordering aangezien de correctionele rechter krachtens artikel 18 Antwoordrechtwet uitspraak doet "*met voorrang boven alle andere zaken*". Daarnaast wordt ook verwezen naar het feit dat de kortgedingrechter niet bevoegd is om uitspraak te doen over het al dan niet wettige karakter van het wederwoord en over de al dan niet rechtmatige beslissing tot weigering van publicatie. Dit is namelijk een beoordeling over de grond van de zaak, waarvoor de kortgedingrechter niet bevoegd is krachtens artikel 1039 Gerechtelijk Wetboek²⁹⁰ (hierna Ger.W.).

§4. Klacht of rechtstreekse dagvaarding

146. Indien de verzoeker van mening is dat de uitgever van een krant of tijdschrift onterecht oordeelt dat zijn wederwoord in strijd is met de wet, kan hij een klacht indienen of de uitgever rechtsreeks dagvaarden. Gelet op de verjaringstermijn heeft de verzoeker hier ongetwijfeld belang bij. De strafvordering en de burgerlijke vordering verjaren immers binnen een termijn van drie maanden, te rekenen vanaf de dag waarop de publicatie van de antwoordtekst had moeten gebeuren (artikel 17 Antwoordrechtwet).²⁹¹

147. Bovendien kan de verzoeker in iedere stand van het geding afstand doen van zijn vordering, zonder dat de strafvordering vervalt (artikel 16 Antwoordrechtwet). Afstand van het verzoek tot inlassing van het antwoord, houdt echter geen afstand van klacht in.²⁹² Daarbij kan uit het feit dat de aanvrager eventueel akkoord zou gaan met een publicatie van een aangepaste berichtgeving niet worden afgeleid dat de betrokken persoon afstand doet van de gevraagde antwoordtekst. Evenmin betekent dit dat de aanvrager afstand doet van de mogelijkheid tot neerlegging van een klacht of eventuele dagvaarding.²⁹³

²⁸⁸ M. CASTERMANS, *Gerechtelijk privaatrecht. Algemene beginselen, bevoegdheid en burgerlijke rechtspleging*, Eekhout, Academia Press, 2004, 142.

²⁸⁹ Rb. Brussel (KG) 8 december 1995, onuitg.; Rb. Brussel (KG) 14 februari 1996, *AM* 1996, 337; Rb. Brussel (KG) 3 februari 2000, *AM* 2000/3, 336.

²⁹⁰ Gerechtelijk Wetboek van 10 oktober 1967, *BS* 31 oktober 1967, 11360.

²⁹¹ D. VOORHOOF en P. VALCKE, *Handboek Mediarecht*, *supra* noot 17, 252.

²⁹² Cass. 5 oktober 1999, *Arr.Cass.* 1999, 1220.

²⁹³ Antwerpen 20 mei 1999, *AM* 2000, 85.

AFDELING II. AUDIOVISUELE PERS

§1. Procedure

148. In het geval dat de formaliteiten zoals bepaald in artikel 11 § 2, eerste lid en § 3 Antwoordrechtwet niet voldaan zijn of indien de aanvraag tot het antwoord wordt afgewezen of het tegenvoorstel van de tekst niet wordt aanvaard, heeft de verzoeker de mogelijkheid om naar de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg te stappen. De zaak dient aanhangig te worden gemaakt binnen de vijftien dagen na de kennisgeving van de weigering of van het tegenvoorstel (artikel 12, eerste lid Antwoordrechtwet).

Net zoals bij het recht van antwoord in de geschreven pers (zie *Supra*, nr. 146), kan de betrokken persoon via een klacht of een rechtstreekse dagvaarding de zaak betreffende het recht van antwoord in de audiovisuele media aanhangig maken (artikel 16 Antwoordrechtwet). Daarnaast zijn artikel 17 en 18 Antwoordrechtwet eveneens van toepassing op het recht van antwoord in de audiovisuele media (zie *Supra*, nr. 146).

149. Volgens artikel 111, eerste lid Vlaams Mediadecreet kunnen partijen hun geschil voorleggen aan het bevoegde orgaan van de sector indien geen overeenkomst kan worden bereikt tussen hen. Volgens de parlementaire voorbereiding²⁹⁴ dient dit orgaan algemeen te zijn erkend en bovendien moeten zowel de burgers en de sector vertrouwen hebben in dit orgaan. Bij een klachtenbehandeling zou de zaak bv. kunnen worden toevertrouwd aan een dergelijk orgaan.

Het Mediadecreet bepaalt, net zoals de Antwoordrechtwet (zie *Supra*, nr. 144), dat partijen hun geschil kunnen voorleggen aan de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg die zitting houdt zoals in kortgeding. De voorzitter doet dan een beslissing ten gronde en in laatste aanleg (artikel 111, eerste lid Vlaams Mediadecreet). De zaak dient bij de voorzitter aanhangig te worden gemaakt binnen één maand. Deze termijn neemt een aanvang vanaf de datum waarop het antwoord moest worden opgenomen, vanaf de datum waarop de afwijzing van de opname ter kennis is gebracht van de persoon die het verzoekschrift heeft ondertekend, vanaf de datum waarop het tegenvoorstel is afgewezen, of vanaf de datum waarop een opname heeft plaatsgevonden die niet overeenstemt met de bepalingen van het Vlaams Mediadecreet (artikel 111, tweede lid Vlaams Mediadecreet).

Bovenstaande procedure is bijzonder aangezien deze verloopt zoals een procedure in kortgeding conform artikel 1035, 1036, 1038 en 1041 Ger.W. De alleenzettelende rechter spreekt zich uit over de grond van de zaak in laatste aanleg omtrent de verplichting van de producent of de uitgever om het antwoord uit te zenden of op te nemen (artikel 12, derde lid Antwoordrechtwet).

²⁹⁴ *Parl.St.* VI. Parl. 1999, stuk 52, nr. 1, 4.

150. Wanneer de zaak aanhangig werd gemaakt bij de rechtbank van eerste aanleg, heeft deze vervolgens de mogelijkheid om de vordering af te wijzen omdat het recht van antwoord niet voldoet aan de wettelijke voorwaarden. Hij kan daarnaast de omroep verplichten tot uitzending van de integrale tekst van het gevorderde recht van antwoord. Een laatste mogelijkheid is dat de rechter zelf de inhoud van de antwoordtekst bepaalt. Meer mogelijkheden heeft de rechter niet. Hij kan overigens niet meer verplichtingen opleggen dan deze omschreven in artikel 11 § 1 Antwoordrechtwet.²⁹⁵

Artikel 111, derde lid Vlaams Mediadecreet bepaalt dat indien de zaak aanhangig werd gemaakt bij de rechtbank, de voorzitter de mogelijkheid heeft om te bevelen dat het antwoord moet worden opgenomen. Hij beslist dan ten gronde en in laatste aanleg.

Artikel 111, vierde lid Vlaams Mediadecreet bepaalt dat als het verplicht op te nemen antwoord niet op de datum van de uitspraak is opgenomen, de voorzitter de opname van het antwoord beveelt binnen een termijn en op de wijze die hij bepaalt. De voorzitter kan hierbij eventueel een dwangsom opleggen. Bovendien kan hij de voorstellen overeenkomstig artikel 111, laatste lid Vlaams Mediadecreet inwilligen wanneer deze tot doel hebben de inhoud van het antwoord aan te passen.

151. Een verzoekschrift tot minnelijke schikking conform artikel 731 en volgende Ger.W. is eveneens mogelijk bij de voorzitter binnen dezelfde termijn van vijftien dagen. Dergelijk verzoekschrift heeft een dagvaarding tot gevolg ten aanzien van deze termijn, mits gedagvaard wordt binnen vijftien dagen na het proces-verbaal houdende vaststelling dat de partijen niet tot verzoening zijn gekomen (artikel 12, tweede lid Antwoordrechtwet).

§2. Sanctie

152. Wanneer het antwoord niet wordt uitgezonden overeenkomstig de bepalingen van artikel 11 § 1 en § 2, tweede lid Antwoordrechtwet, overeenkomstig de minnelijke schikking of volgens de beschikking van de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg, kan een correctionele geldboete worden opgelegd van 26 tot 5000 euro. Daarnaast is steeds een burgerrechtelijk herstel mogelijk (artikel 15 Antwoordrechtwet).

Overeenkomstig artikel 110 § 3 Vlaams Mediadecreet heeft de verzoeker recht op een schadevergoeding indien het antwoord laattijdig werd opgenomen, zonder dat een afwijzing of tegenvoorstel werd gedaan.

²⁹⁵ Cass. 29 oktober 1998, *RCJB* 2001, 270; A. VANDEPLAS, noot onder Cass. 29 oktober 1998, *RW* 2000-01, 91.

§3. Bijzondere verplichting

153. Een bijzondere verplichting betreft dat de opnames van radio- en televisieprogramma's gedurende minstens dertig dagen of gedurende de termijn van een hangend geschil omtrent een recht van antwoord moeten worden bewaard. De opname van het antwoord zelf moet gedurende drie maanden worden bewaard (artikel 13 Antwoordrechtwet).

Ook artikel 112 Vlaams Mediadecreet bevat een bijzondere verplichting, namelijk dat de personen vermeld in artikel 106 § 1 Vlaams Mediadecreet de dragers bewaren die de verspreide informatie bevatten, zolang een verzoek tot opname van een recht van antwoord wettelijk kan worden ingediend en, in voorkomend geval, totdat het geschil definitief is beslecht (artikel 112, tweede lid Vlaams Mediadecreet). Bovendien bepaalt dit artikel dat diezelfde personen de drager moeten bewaren die het recht van antwoord bevat gedurende dertig kalenderdagen, te rekenen vanaf de datum waarop het antwoord werd opgenomen en, in voorkomend geval, totdat het geschil definitief is beslecht (artikel 112, tweede lid Vlaams Mediadecreet).

AFDELING III. ONLINE MEDIA

154. De wetgever heeft *in abstracto* de procedure en sancties bepaald voor zowel de gedrukte pers, als voor de audiovisuele pers. Niettemin verschillen deze regelingen van elkaar en is een verantwoording opnieuw afwezig.

Mijns inziens lijkt een procedure voor de rechtbank van eerste aanleg, zoals de procedure voor een audiovisueel recht van antwoord (zie *Supra*, nrs. 144 en 149), eveneens geschikt voor het recht van antwoord in de online media. Deze procedure verloopt zoals een procedure in kortgeding conform artikel 1035, 1036, 1038 en 1041 Ger.W. De alleenzettelende rechter mag zich in dat geval immers wel uitspreken over de grond van de zaak en dit in laatste aanleg.

HOOFDSTUK VIII. ROL VAN DE RAAD VOOR DE JOURNALISTIEK

AFDELING I. ALGEMEEN

155. Het feit dat het recht van antwoord tot de strafrechtelijke sfeer behoort, wordt door BREWAEYS²⁹⁶ bekritiseerd. De persoon die een recht van antwoord wenst uit te oefenen, wordt immers niet in zijn recht hersteld wanneer degene die onterecht weigert een antwoord in te laten een straf krijgt opgelegd.

In dit opzicht speelt de Raad voor de Journalistiek een belangrijke rol. Burgers kunnen bij deze onafhankelijke instelling terecht indien zij vragen of klachten hebben met betrekking tot de journalistieke beroepspraktijk. De Raad is immers opgericht om te functioneren als platform voor journalistieke zelfregulering.²⁹⁷

156. Indien o.a. discussie bestaat over wederhoor, wederwoord of rechtzetting kan de verzoeker zich tot de secretaris-generaal richten die optreedt als ombudsman (sinds 2014 is dit de heer Pieter Knapen²⁹⁸). Via een bemiddelingsprocedure tracht de secretaris-generaal een minnelijke regeling tot stand te laten komen tussen de verzoeker en de betrokken journalist of het betrokken medium.²⁹⁹ De ombudsman neemt in dat geval contact op met de betrokken journalist of de redactie en met de klager. Vervolgens gaat hij na of een minnelijke regeling *in casu* realiseerbaar is. Dergelijke regeling kan o.a. de publicatie van een nieuw artikel bevatten of een rechtzetting van een artikel.³⁰⁰

Indien geen minnelijke oplossing kan worden bereikt, oordeelt de Raad of de journalistieke handelwijze conform de regels van de beroepsethiek is. Aangezien zij slechts een opinie geeft, kunnen geen sancties worden opgelegd aan het betrokken medium, noch schadevergoedingen worden toegekend aan de betrokken persoon. De Raad kan echter wel om publicatie van een antwoord vragen aan het betrokken medium. Het oordeel van de Raad omtrent de journalistieke handelwijze wordt dan ook als gezaghebbend beschouwd. De bedoeling van de Raad is om debat rond de journalistieke ethiek te openen en bijgevolg het vertrouwen en de geloofwaardigheid van de media te laten groeien bij het volk.³⁰¹

²⁹⁶ E. BREWAEYS, *Recht van antwoord*, supra noot 2, 70.

²⁹⁷ www.rvdj.be/node/58.

²⁹⁸ www.rvdj.be/nieuws/pieter-knapen-wordt-de-volgende-ombudsman-van-de-raad-voor-de-journalistiek.

²⁹⁹ www.rvdj.be/node/119.

³⁰⁰ F. VOETS, "Journalistiek ethiek en alternatieve geschillenbeslechting: de raad voor de journalistiek" in S. LUST, P. LUYPAERS, C. BAEKELAND, P. DELTOUR, D. STEVENS, F. VOETS en K. WAUTERS (eds.), *Recht en media in een democratische rechtsstaat. Wie bewaakt de waakhond?*, Brugge, die Keure, 2010, (67) 75.

³⁰¹ www.rvdj.be/node/58; zie ook F. VOETS, "Journalistiek ethiek en alternatieve geschillenbeslechting: de raad voor de journalistiek" in S. LUST, P. LUYPAERS, C. BAEKELAND, P. DELTOUR, D. STEVENS, F. VOETS en K. WAUTERS (eds.), *Recht en media in een democratische rechtsstaat. Wie bewaakt de waakhond?*, Brugge, die Keure, 2010, (67) 75.

157. De ervaring van de Raad met betrekking tot wederhoor, wederwoord en rechtzetting in het kader van de online media vormt een bijzondere meerwaarde voor deze masterscriptie. Vandaar werd contact opgenomen met de huidige secretaris-generaal/ombudsman, de heer Pieter Knapen. Via een telefonisch overleg op vrijdag 28 februari 2020 werden de bevindingen van de Raad rond deze materie besproken. Hierna worden de ervaringen van de Raad met betrekking tot de online media dan ook uiteengezet.

AFDELING II. REGELS INZAKE DE BEROEPSETHIEK

§1. Algemeen

158. De journalistieke handelswijze wordt, zoals reeds vermeld (zie *Supra*, nr. 155), getoetst aan de regels van de beroepsethiek die staan opgenomen in de Code van de Raad voor de Journalistiek³⁰² (hierna Journalistieke Code), in een aantal internationale ethische codes, zoals de Verklaring van de rechten en plichten van de journalist³⁰³ en de Code van de journalistieke beginselen³⁰⁴.

De herwerkte versie van de Journalistieke Code³⁰⁵ werd afgerond in 2019 en werd van kracht op 1 september 2019. De Raad heeft de tekst aangepast en geactualiseerd rekening houdend met de klachten van de afgelopen jaren. Daarbij is de verdergaande digitalisering en de aandacht voor desinformatie van belang. De principes van de Journalistieke Code gelden voor alle vormen van journalistiek, ongeacht de drager of het medium.³⁰⁶ Toch acht de Raad het nodig om enkele elementen te expliciteren in haar nieuwe Journalistieke Code.³⁰⁷

§2. Wederhoor

159. Artikel 20 Journalistieke Code behandelt "wederhoor" en bepaalt dat de journalist een loyale kans op wederhoor biedt wanneer zijn berichtgeving ernstige beschuldigingen uitbrengt die de eer en goede naam betreffen. Dit betekent dus dat wederhoor eveneens is aangewezen wanneer in de berichtgeving beschuldigingen door een derde worden geuit en niet enkel door de journalist zelf. Daarenboven is de hoorplicht/het wederhoor, die in dit artikel staat opgenomen, preventief. Bijgevolg kan in sommige gevallen een recht van antwoord worden voorkomen.³⁰⁸

Daarenboven bepaalt de bijhorende richtlijn³⁰⁹ over wederhoor dat de journalist zo waarheidsgetrouw mogelijk moet berichten en zijn bronnen kritisch moet benaderen. Dit met het oog op de strijd tegen desinformatie.

³⁰² Code van de Raad voor Journalistiek, 2019, www.rvdj.be/sites/default/files/pdf/code-rvdj.pdf.

³⁰³ De Verklaring der plichten en rechten van de journalist, 24 en 25 november 1971, www.rvdj.be/node/62.

³⁰⁴ De Code van Journalistieke Beginselen, 1982, www.rvdj.be/node/63.

³⁰⁵ Code van de Raad voor Journalistiek, 2019, www.rvdj.be/sites/default/files/pdf/code-rvdj.pdf.

³⁰⁶ Code van de Raad voor Journalistiek, 2019, 8, www.rvdj.be/sites/default/files/pdf/code-rvdj.pdf.

³⁰⁷ Raad voor de Journalistiek, *Jaarverslag 2019 van de Raad voor de Journalistiek*, 7, www.rvdj.be/sites/default/files/pdf/jaarverslag2019.pdf.

³⁰⁸ E. BREWAEYS, *Recht van antwoord*, *supra* noot 2, 14.

³⁰⁹ Code van de Raad voor Journalistiek, 2019, 22, www.rvdj.be/sites/default/files/pdf/code-rvdj.pdf.

160. Het Hof van Beroep te Gent³¹⁰ oordeelde reeds dat de taak van een normaal en omzichtig journalist is om zijn informatiebronnen op een zorgvuldige wijze te controleren. Zeker in geval van publicatie van ernstige beschuldigingen wordt van een normaal en omzichtig journalist verwacht dat hij voorzichtig omspringt met deze informatie. Wanneer de beschuldiging afkomstig is van een niet-officiële bron, moet de betrokken persoon de mogelijkheid krijgen van de journalist om te reageren.³¹¹

161. Volgens de secretaris-generaal/ombudsman is het de journalist die het initiatief neemt om reactie te vragen aan de betrokken persoon en dit alvorens of zo snel mogelijk na publicatie van de berichtgeving in de gevallen waarin beschuldigingen worden geuit die de eer en goede naam van deze persoon raken. Dit staat eveneens vermeld in de bijhorende richtlijn van wederhoor.³¹²

§3. Wederwoord en rechtzetting

162. Artikel 7 Journalistieke Code bepaalt vervolgens dat de journalist desgevraagd loyaal een wederwoord verleent om relevante feitelijke informatie recht te zetten of aan te vullen. Enkel omwille van ernstige redenen kan een dergelijke aanvraag worden afgewezen.

De Raad is zeer streng bij de aftoetsing van deze voorschriften. Volgens haar is het wederwoord een rechtmatig uitvloeisel van de persvrijheid indien het als doel heeft om foutieve informatie recht te zetten. Enkel omwille van ernstige redenen kan dit verzoek worden geweigerd.³¹³

Volgens de secretaris-generaal/ombudsman ligt het initiatief voor wederwoord bij de lezer. Na publicatie van het betrokken artikel kan hij vragen om bepaalde rechtzettingen door te voeren. Dit kan o.a. gaan over beschuldigingen, maar ook over elementen die ontbreken, eventuele aanvullingen, enz.

163. Bovendien is de journalist verplicht om onjuist gepubliceerde informatie recht te zetten conform artikel 6 Journalistieke Code. Dit staat eveneens vermeld in de Verklaring van de rechten en plichten van de journalist (zie Verklaring der plichten, zesde lid). Ook artikel 7 van de Code van journalistieke beginselen vermeldt dat de journalist feiten en informatie die na publicatie ervan foutief blijken te zijn, moet rechtzetten en dit zonder beperking, onverminderd de wettelijke beschikkingen inzake het recht van antwoord.

³¹⁰ Gent 3 maart 1995, *RW* 1996-97, 159.

³¹¹ Raad voor de Journalistiek, *Jaarverslag 2003 van de Raad voor de Journalistiek*, beslissing 11 december 2003, 25; S. TEN HOOVE, *Grenzen in de journalistiek – Raad voor de journalistiek tussen 1987 en 2003*, Amsterdam, Otto Cramwinckel Uitgever, 2003, 69.

³¹² Code van de Raad voor Journalistiek, 2019, 22, www.rvdj.be/sites/default/files/pdf/code-rvdj.pdf.

³¹³ Raad voor de Journalistiek, *Jaarverslag 2003 van de Raad voor de journalistiek*, beslissing 10 juli 2003, 17.

De Raad stelt dat van een journalist wordt verwacht dat hij foutieve berichtgeving corrigeert. Het maakt daarbij niet uit op welke manier hij aan de nieuwe informatie is gekomen. Bovendien dient hij alsnog de foutieve informatie recht te zetten, ook al voldeed het verzonden recht van antwoord niet aan de vereisten van de wet.³¹⁴ Overigens acht de Raad het een goede journalistieke praktijk wanneer een krant dadelijk na de ontvangst van een lezersbrief deze ook publiceert indien deze lezersbrief een reactie is op eerdere berichtgeving aangaande deze persoon.³¹⁵

164. Daarenboven specificeert de bijhorende richtlijn over rechtzettingen³¹⁶ dat het niet voldoende is om het artikel te verwijderen of up te daten in het kader van een rechtzetting bij online berichtgeving. De journalist moet daarentegen erkennen dat een fout werd gemaakt en de rechtzetting publiceren. Het is een makkelijke oplossing om een foutief artikel up te daten of te verwijderen. Echter heeft de mediagebruiker/de lezer het recht op correcte informatie en een loyale rechtzetting.³¹⁷

Tot slot is het belangrijk aan te halen dat een nieuwe richtlijn³¹⁸ werd opgesteld over het gebruik van hyperlinks. Deze richtlijn bepaalt dat een journalist de nodige context geeft wanneer hij een hyperlink plaatst en dat hij het belang van de link afweegt tegenover de belangen die door het plaatsen ervan mogelijk worden geschaad. Wanneer een journalist evenwel beelden of tekst van een andere website in zijn eigen artikel opneemt, is de journalist verantwoordelijk voor het geheel.

§4. Concrete voorbeelden online

165. In de zaak G.V. en BVBA V.R./HLN.be³¹⁹ sprak de Raad zich uit over wederwoord op een online berichtgeving. De zaak betrof een artikel op HLN.be omtrent een voorwaardelijke invrijheidsstelling van een man die werd verdacht van heling van nepsigaretten. Deze man zou de sigaretten hebben afgenomen van een bedrijf, V.R. In opdracht van de douane diende V.R. deze sigaretten te vernietigen, maar V.R. zou de lading hebben verduisterd om ze later door te verkopen. Het artikel vermeldde eveneens dat de afnemer van de sigaretten voorwaardelijk vrij kwam, maar dat de zaakvoerder van het bedrijf nog steeds in de gevangenis zat.

In casu klaagde de zaakvoerder van de BVBA V.R. dat het artikel een fout bevatte en dat de berichtgeving zijn initialen en de naam van het bedrijf had vernoemd. Het parket had in zijn communicatie over het gerechtelijk onderzoek naar vermoedelijke verduistering en heling het bedrijf eveneens bij naam genoemd. Volgens de Raad was het dan ook geoorloofd om de bedrijfsnaam in het artikel te vernoemen, gelet op het maatschappelijk belang en de ernst van de feiten.

³¹⁴ Raad voor de Journalistiek 9 september 2004, *NJW* 2004, 1286.

³¹⁵ Raad voor de Journalistiek 11 maart 2004, *NJW* 2004, 742.

³¹⁶ Code van de Raad voor Journalistiek, 2019, 15, www.rvdj.be/sites/default/files/pdf/code-rvdj.pdf.

³¹⁷ Raad voor de Journalistiek, *Jaarverslag 2019 van de Raad voor de Journalistiek*, 7, www.rvdj.be/sites/default/files/pdf/jaarverslag2019.pdf.

³¹⁸ Code van de Raad voor Journalistiek, 2019, 26, www.rvdj.be/sites/default/files/pdf/code-rvdj.pdf.

³¹⁹ Raad voor de Journalistiek 8 september 2016, G.V. en BVBA V.R./HLN.be, www.rvdj.be/sites/default/files/pdf/1606.%20Beslissing.pdf.

Wat betreft de fout in het artikel, namelijk dat de klager nog in de gevangenis zat op het moment van publicatie, besliste de Raad dat de journalisten en het medium de fout dienden recht te zetten. Het bericht op de website werd verwijderd, maar dit pas zes weken nadat de klager op de hoogte werd gebracht van de fout. Vandaar was de Raad *in casu* van oordeel dat de redactie de fout onvoldoende loyaal had rechtgezet conform artikel 6 Journalistieke Code.

166. In 2019 diende de Raad zich voor het eerst uit te spreken over wederhoor op Facebook in de zaak Geraerts/Croughs³²⁰. De betrokken berichtgeving betrof een post op Facebook waarin de journalist Croughs doorlinkt naar zijn artikel op HBVL.be. De post bevatte een foto waarop de voorzitter van de Vlaams Belang-afdeling van Sint-Truiden een Hitlergroet uitbrengt. Volgens de voorzitter was deze foto gemaakt tijdens een zatte bui op een fuif in beperkte kring en had haar ex-vriend Geraerts deze naar een correspondent van een krant gestuurd. Naar aanleiding van deze foto werd de voorzitter uit de partij gezet.

Geraerts beweerde echter dat hij niets te maken had met deze foto en dat hij deze ook niet had doorgestuurd. Bijgevolg was hij boos op journalist Croughs die zijn naam bij de post had gepubliceerd en overigens beweerde dat hij de persoon was die de foto had doorgestuurd. De Raad kon op haar beurt geen uitspraak doen over de waarheidsgetrouwheid van de post. Echter was wel duidelijk dat de journalist op voorhand niet aan de klager had gemeld dat hij zijn naam zou vermelden in de Facebookpost. Daarnaast had hij ook geen reactie gevraagd op het betrokken artikel. Volgens de Raad was dit nochtans een beschuldiging van de eer en goede naam en had de journalist de klager een kans op wederhoor moeten geven. Deze zaak was bijgevolg gegrond op vlak van gebrek aan wederhoor.

AFDELING III. PROCEDURE

167. De Raad houdt zich voornamelijk bezig met het behandelen van klachten. De procedure voor deze klachtenbehandeling staat omschreven in het Werkingsreglement van de Raad voor de Journalistiek³²¹ (hierna Werkingsreglement).

Conform artikel 18, eerste lid Werkingsreglement moet een klacht per brief of per mail worden ingediend uiterlijk twee maanden vanaf het tijdstip van publicatie of uitzending of van de handelswijze. Deze klacht moet conform artikel 18, tweede lid Werkingsreglement de volgende elementen bevatten: de naam, het adres en het telefoonnummer van de verzoeker; de aanduiding van het medium en/of de personen op wie de klacht betrekking heeft; een uiteenzetting van de feiten en de gronden voor de klacht waaruit tevens het persoonlijke belang van de verzoeker blijkt; een kopie en/of de referenties van de betrokken berichtgeving of handelwijze en de datum van het verzoek. Indien het verzoek toch niet alle nodige gegevens bevat, vraagt het secretariaat aan de verzoeker deze binnen acht dagen na te sturen. Bij gebrek hieraan beslist de Raad of zij de klacht al dan niet behandelt (artikel 19, tweede lid Werkingsreglement).

³²⁰ Raad voor de Journalistiek 12 september 2019, *Geraerts/Croughs*, www.rvdj.be/sites/default/files/pdf/1923%20Beslissing.pdf.

³²¹ Werkingsreglement van de Raad voor de Journalistiek, www.rvdj.be/node/67.

Vervolgens zorgt het secretariaat binnen acht dagen voor ontvangstmelding aan de verzoeker. Daarbij deelt het secretariaat de actuele samenstelling van de Raad, het Werkingsreglement en de algemene privacyverklaring mee conform artikel 19, tweede lid Werkingsreglement.

De Raad neemt akte van elke klacht tijdens haar eerstvolgende vergadering. Zij neemt bij die gelegenheid kennis van de bemiddelingspogingen die de secretaris-generaal ondernomen heeft en van de resultaten hiervan (artikel 21, eerste lid Werkingsreglement). Als een bemiddelingspoging niet tot een minnelijke regeling leidt, kan de Raad een extra bemiddelingspoging gelasten overeenkomstig artikel 21, tweede lid Werkingsreglement.

168. Zoals reeds vermeld (zie *Supra*, nr. 156), wordt een klacht eerst behandeld bij de ombudsman. Deze tracht om via bemiddeling een akkoord tot stand te laten komen tussen de betrokken persoon en het medium. Artikel 22, eerste lid Werkingsreglement bepaalt dat wanneer deze bemiddeling niet tot een minnelijke regeling leidt, de zaak aanhangig wordt gemaakt bij de Raad.

Tenzij in de gevallen bepaalt in artikel 22, derde lid Werkingsreglement, stelt de Raad na een eerste bespreking van de klacht een Rapporteringscommissie aan (artikel 22, derde lid Werkingsreglement). Daarna brengt het secretariaat de partijen binnen acht dagen op de hoogte van de beslissing om over te gaan tot een beoordeling ten gronde (artikel 23, eerste lid Werkingsreglement).

Volgens de secretaris-generaal/ombudsman hangt het van klacht tot klacht af of een minnelijke regeling kan worden gevonden. Soms hoeft een bepaalde klacht weinig moeite en kan een snelle en directe aanpak ervoor zorgen dat de situatie weer onder controle is. Echter is dit niet altijd het geval, bv. wanneer klager en journalist meerdere keren een bepaalde tekst heen en weer sturen in het kader van een rechtzetting. In die situaties kan het aangewezen zijn om de partijen te laten bekoelen en meestal komen zij na een afkoelperiode wel tot een regeling. Dit is niet anders voor een online wederhoor/wederwoord of een eventuele rechtzetting.

169. Voorts regelt artikel 25 Werkingsreglement de uitwisseling van conclusies en bewijsstukken. Na deze uitwisseling vindt een hoorzitting plaats waar de Raad of de Rapporteringscommissie de partijen conform artikel 26, eerste lid Werkingsreglement hoort. Nadien vindt een beraad plaats.

Wanneer de Raad of de Rapporteringscommissie oordeelt dat het dossier klaar is voor beslissing, maakt de secretaris-generaal onverwijld een verslag op (artikel 27, eerste lid Werkingsreglement). Dit verslag wordt ter beschikking gesteld aan de leden van de Raad (artikel 27, tweede lid Werkingsreglement). Vervolgens wordt het dossier besproken en neemt de Raad een beslissing zoals bepaald in artikel 7.2 Werkingsreglement (artikel 27, derde lid Werkingsreglement).

170. Indien er geen consensus wordt bereikt, kan de Raad één of meer partijen opnieuw horen en zich opnieuw beraden over het dossier, zoals bepaalt in artikel 28 Werkingsreglement. Uiteindelijk volgt een uitspraak die de elementen bevat zoals vermeld staat in artikel 19 Werkingsreglement.

Tot slot vermeldt artikel 30 Werkingsreglement de regeling omtrent de mededeling en de bekendmaking van de uitspraak.

AFDELING IV. CIJFERS

171. Volgens het Jaarverslag van 2019 werden in 2019 76 nieuwe klachten verzonden aan de Raad. Dit is het hoogste aantal ooit. Niet alle ingediende klachten waren echter gegrond. De groei van het aantal klachten betekent dat de toegang tot de Raad voor de Journalistiek laagdrempelig is en dat burgers vertrouwen hebben in de Raad die hun klacht behandelt en beoordeelt.³²²

Van de nieuwe klachten die in 2019 werden ingediend, waren twee derde gericht tegen een website. Dit was overigens ook het geval in 2018. In 83% van deze gevallen was de klacht enkel gericht tegen een website, terwijl in de overige gevallen een klacht werd gericht aan de combinatie van website en krant. Overigens zijn twee klachten ingediend tegen posts van journalisten op sociale media, namelijk Twitter en Facebook.³²³

172. Wat betreft de aard van deze klachten, zijn veertien klachten ingediend omtrent wederhoor in 2019, waarvan vijf gegrond werden verklaard. Daarnaast werden vier klachten ingediend omtrent wederwoord, waarvan geen enkele klacht gegrond werd verklaard. Overigens werden drie klachten omtrent een publicatie van een rechtzetting ingediend, waarvan geen enkele klacht gegrond werd verklaard.³²⁴

Volgens de secretaris-generaal/ombudsman zijn de klachten tegen de online media de laatste jaren gestegen. Dit is volgens hem een logisch gevolg gelet op het feit dat deze vroeger nauwelijks bestonden. De dag van vandaag verschijnt veel meer nieuws op het internet, zoals kranten die in hun geheel online komen. Bovendien gebruiken mensen nu ook veel meer online media. Of de laatste jaren meer klachten bestaan betreffende wederhoor, wederwoord of rechtzetting in online media dan in printmedia, betwijfelt de secretaris-generaal/ombudsman. Hier is geen groot verschil, in tegenstelling tot het recht van vergetelheid. Evenwel wordt hier op het recht van vergetelheid niet verder ingegaan omdat de omvang van deze masterscriptie dat niet toelaat.

AFDELING V. VOORDELEN

173. De Raad tracht volgens de secretaris-generaal/ombudsman om de overheidsregulering op de inhoud van de journalistiek tegen te gaan. Zij willen echter wel een verantwoordelijke pers en bijgevolg een zelfregulering voor de Raad. De rechtbanken en hoven spreken zich uit over de toepassing van de wet, de Raad spreekt zich daarentegen uit over de deontologie. De deontologie is volgens de secretaris-generaal/ombudsman veeleisender. Bovendien kan niet alles wettelijk worden geregeld.

³²² Raad voor de Journalistiek, *Jaarverslag 2019 van de Raad voor de Journalistiek*, 9, www.rvdj.be/sites/default/files/pdf/jaarverslag2019.pdf.

³²³ *Ibid*, 10.

³²⁴ *Ibid*, 11 en 15.

Aangezien de Raad streeft naar een verantwoordelijke pers, is het een soort van kwaliteitslabel voor de media indien zij willen meewerken aan deze zelfregulering. Door hun betuiging om mee te doen aan transparantie en zelfregulering, tonen zij hun deontologische kwaliteit aan. Langs de andere kant zou het best kunnen dat de media hierdoor rechtszaken vermijden. Toch is dit niet altijd het geval, aangezien klagers met hun uitspraak van de Raad naar de rechtbank kunnen stappen en hierdoor hun argument kunnen bijstaven. Dit speelt wel langs twee kanten, aangezien een klacht in het ene geval gegrond wordt verklaard en in het andere geval ongegrond. Bovendien kan de rechter *in casu* een andere mening hebben dan de Raad en biedt de uitspraak van de Raad dus niet altijd een waterdicht argument.

174. Ook voor de betrokken persoon is het vaak voordeliger om naar de Raad te stappen dan een zaak aanhangig te maken bij de rechter. De klachtenbehandeling voor de Raad is immers zeer laagdrempelig vermits een simpele mail ervoor kan zorgen dat de klacht door de Raad wordt behandeld.

Daarnaast is een behandeling voor de Raad zeer goedkoop, in de regel zelfs kosteloos. Mensen hoeven volgens de secretaris-generaal enkel éénmaal naar Brussel te komen. Overigens tracht de Raad om ieder geschil zo snel mogelijk af te handelen. Meestal duurt het ongeveer 100 werkdagen vooraleer de Raad uitspraak doet, in tegenstelling tot de procedure voor de rechtbank die twee, drie of zelfs meerdere jaren aansleept. Een klacht voor de Raad behoeft ook geen advocaat. Aangezien bijstand van een advocaat geen verplichting vormt, is slechts in 5% van de gevallen een advocaat betrokken volgens de secretaris-generaal/ombudsman.

Bovendien, zo stelt de secretaris-generaal/ombudsman, zijn de meeste klagers niet uit op een uitspraak van de rechtbank met een eventuele schadevergoeding. Ze willen enkel weten of de deontologische codes werden nageleefd om te kunnen verduidelijken dat de Raad heeft bevestigd dat de journalist in kwestie niet correct heeft gehandeld.

175. Vermits de bedoeling van de Raad is om op korte termijn duidelijkheid te brengen en de betrokken persoon verder te helpen, wordt gestreefd naar een minnelijke regeling indien mogelijk. Het is namelijk vaak zo dat heel wat klachten gebaseerd zijn op misverstanden en/of miscommunicatie. In dat geval probeert de ombudsman een regeling tussen de betrokken media en de persoon tot stand te laten komen.

176. De Raad wil en mag geen sanctie opleggen, maar streeft ernaar om het vertrouwen tussen de klager en de media te herstellen. Dit is immers het doel. De partijen zijn bij een minnelijke regeling volgens de secretaris-generaal/ombudsman voor 75% tevreden. Bij een uitspraak daarentegen is de ene partij 100% tevreden en de andere 0%. Tot slot zijn enkele leden van de Raad externe deskundigen en bevinden zij zich in de beste positie om te bepalen wat misging en hoe partijen gezamenlijk tot een oplossing kunnen komen.³²⁵

³²⁵ www.rvdj.be/node/120.

TUSSENTIJDSE CONCLUSIE

177. Uit bovestaand onderzoek blijkt dat de bestaande regelgeving (zie *Infra*, Bijlage I) omtrent het recht van antwoord niet bevredigend is. Een eerste punt van kritiek betreft de verschillende regelingen voor het recht van antwoord in de drukpers en het recht van antwoord in de audiovisuele media. Niet alle voorwaarden voor een recht van antwoord in de drukpers komen immers overeen met de voorwaarden voor een audiovisueel recht van antwoord. Deze verschillen zijn bovendien niet altijd te rechtvaardigen a.d.h.v. de aard van het betrokken medium.

178. Daarnaast heeft de wetgever bepaalde voorwaarden *in abstracto* bepaald in de wet, terwijl andere voorwaarden *in concreto* moeten worden beoordeeld door de rechter. Het kan echter nadelig zijn voor de betrokken persoon indien de wetgever bepaalde voorwaarden *in abstracto* opneemt in de wet, zoals bv. vereisten voor het antwoord. Deze strenge vereisten kunnen immers een weigeringsbeslissing veroorzaken indien het antwoord niet aan deze voorwaarden voldoet. Hierdoor wordt de effectieve uitoefening van het recht van antwoord bemoeilijkt.

Niettemin kunnen *in abstracto* voorwaarden voordelig zijn voor de verzoeker en ook voor de media aangezien zij op die manier op de hoogte zijn hoe zij het recht van antwoord moeten aanwenden. Daarom is het o.a. van belang om een specifieke termijn te bepalen voor het indienen van een verzoek. Dit voorkomt immers ook rechtsmisbruik, gelet op het feit dat de verzoeker op die manier het recht van antwoord niet eeuwigdurend kan uitoefenen.

179. Bepaalde voorwaarden moeten echter in functie van het doel *in concreto* worden beoordeeld door de rechter. Zo is het o.a. niet makkelijk om het toepassingsgebied voor een recht van antwoord te bepalen, aangezien de communicatietechnieken de dag van vandaag steeds evolueren. In functie daarvan dient ook het toepassingsgebied van de wet mee te evolueren. Naast de drukpers en de audiovisuele media, zijn de online media namelijk met de tijd een bijzondere positie gaan innemen ten gevolge van de digitalisering in het groeiende medialandschap. Desondanks de opkomende online communicatie, bestaat tot op de dag van vandaag geen wettelijke regeling aangaande het recht van antwoord op het internet (zie *Supra*, nr. 49). Dit is een tweede punt van kritiek.

Door het wettelijk vacuüm zijn de digitale media, de burgers en de rechtscolleges ertoe gehouden om de huidige wettelijke bepalingen te interpreteren. Dit is niet altijd even evident aangezien de huidige wetgeving specifieke bepalingen bevat voor gedrukte en audiovisuele media die moeilijk toepasbaar zijn in een online context, zoals de voorwaarde voor periodiciteit. De ene rechter interpreteert de bestaande wetgeving omtrent het recht van antwoord in ruime zin, waardoor in sommige gevallen een online recht van antwoord wordt toegekend (zie *Supra*, nrs. 62-63). Een andere strekking in de rechtspraak interpreteert de wetgeving daarentegen op een strikte manier, waardoor een online recht van antwoord niet binnen het toepassingsgebied valt en bijgevolg niet kan worden geëist (zie *Supra*, nrs. 62-63).

180. Vanwege bovenstaande opmerkingen (zie *Supra*, nrs. 177-179) is het voor de burgers en de media niet duidelijk hoe zij het online recht van antwoord moet aanwenden. Dit zorgt voor heel wat rechtsonzekerheid aangezien in het ene geval wel en in het andere geval geen online recht van antwoord wordt toegekend. Bovendien zorgt deze wettelijke lacune ervoor dat de effectieve uitoefening van een online recht van antwoord wordt bemoeilijkt, aangezien burgers zich op geen enkele wettelijke basis kunnen beroepen. Een effectieve uitoefening van het online recht van antwoord blijft dus achterwege. Dit zorgt overigens voor een negatieve impact op het vertrouwen in de media en de journalistiek.

Dit is echter niet conform het uitgangspunt van hoofdstuk II deel I van deze masterscriptie (zie *Supra*, nr. 46). De vrijheid van meningsuiting (artikel 10 EVRM) moet immers technologieneutraal worden geïnterpreteerd (zie *Supra*, nr. 27). Dit betekent dat online berichtgeving eveneens van deze bescherming moet genieten. Het recht van antwoord moet de betrokken persoon immers de mogelijkheid bieden om zijn stem te laten horen indien bepaalde berichtgeving fouten bevat of een aantasting vormt van de eer en goede naam en dit ongeacht de aard van het betrokken medium. Van een effectieve bescherming in het kader van een online recht van antwoord in België is dus geen sprake. Bijgevolg komt een wettelijk kader hieromtrent als geroepen, zodat de rechten van de burgers worden versterkt.

181. Echter kan in het kader van het recht van antwoord ook verwezen worden naar de rol van de Raad voor de Journalistiek, die optreedt als onafhankelijke instantie in het kader van de journalistieke beroepsethiek. Burgers kunnen via een klacht bij de Raad wederhoor, wederwoord of rechtzetting bekomen. De drempel om naar de Raad te stappen is laag voor de burger omwille van verscheidene elementen zoals reeds uiteengezet (zie *Supra*, nrs. 173-176).

De vraag rijst of het wel noodzakelijk is om een online recht van antwoord wettelijk te verankeren. Burgers kunnen zich immers richten tot de Raad indien zij een wederwoord wensen. Vandaar is het misschien beter om meer aandacht te besteden aan zelfregulering binnen de Raad en de focus te leggen op efficiënte bemiddeling tussen media en burgers binnen deze materie. Niettemin kan de Raad geen sancties aan het betrokken medium opleggen (zie *Supra*, nr. 156). Echter tonen de media aan dat zij kwaliteitsvolle journalistiek nastreven door aan deze zelfregulering mee te werken (zie *Supra*, nr. 173). Dit heeft overigens ook een positieve impact op het vertrouwen tussen media en burgers, wat mijns inziens immers een belangrijk uitgangspunt vormt binnen de sfeer van de journalistieke ethiek. Toch lijkt het aanbevolen om een wettelijk kader voor een online recht van antwoord te voorzien, zodat de rechten van de burgers worden versterkt. Op die manier heeft de burger immers een wettelijke grondslag om zich op te baseren wanneer hij dit recht voor de rechtscollages wenst af te dwingen.

INLEIDING

182. Het huidige wetgevend kader (zie *Infra*, Bijlage I) biedt de burger geen adequate en volledige bescherming in het kader van een online recht van antwoord (zie *Supra*, nr. 180). Uit hoofdstuk II van deel I blijkt nochtans dat iedere burger, conform de technologieneutrale interpretatie van de vrijheid van meningsuiting (zie *Supra*, nr. 27), van een online recht van antwoord moet kunnen genieten.

183. In hoofdstuk I van dit deel wordt onderzocht of overeenkomstig de internationale en Europese aanbevelingen een wettelijk kader voorhanden moet zijn en hoe dit er kan uitzien. De resolutie van 1974³²⁶ en de aanbeveling van 2004³²⁷ van de Raad van Europa worden o.a. besproken en geanalyseerd. Daarnaast heeft ook de Europese Unie reeds heel wat aandacht besteed aan het recht van antwoord in de online media. België is immers lid van de Raad van Europa sinds 1949³²⁸ en van de Europese Unie sinds 1958³²⁹. De uitkomst hiervan draagt bij tot een antwoord op de vraag of het noodzakelijk is een online recht van antwoord wettelijk te verankeren en hoe dit kader moet worden ingevuld overeenkomstig deze aanbevelingen.

184. Vervolgens is het van belang om de huidige Belgische wetsvoorstellen³³⁰ en het informatieverlag van de Senaat³³¹ uiteen te zetten en te evalueren in het kader van de hogere onderzoeksresultaten en de bovenstaande internationale en Europese aanbevelingen (zie *Supra*, nr. 183) in hoofdstuk II.

Aangezien de bestaande wetgeving voor het recht van antwoord tekort schiet wat betreft rechtszekerheid, toegankelijkheid en effectiviteit in het kader van een online recht van antwoord (zie *Supra*, nr. 180), vormen deze interne criteria de centrale toetssteen bij de evaluatie. A.d.h.v. deze analyse wordt een eigen aanbeveling geformuleerd voor een wetgevend kader aangaande het online recht van antwoord, waarbij eveneens rekening wordt gehouden met de voorgaande onderzoeksresultaten (zie *Supra*, nrs 27 en 180).

³²⁶ Resolution (74) 26 the Council of Europa and Committee of Ministers on the right to reply – position of the individuel in relation to the press (2 juli 1974), <https://rm.coe.int/16805048e1> (hierna Resolution (74) 26).

³²⁷ Recommendation Rec(2004)16 of the Committee of Ministers to member states on the right to reply in the new media environment (15 December 2004), <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=802829> (hierna Recommendation Rec(2004)16).

³²⁸ www.europa-nu.nl/id/vh83uomks5se/oprichting_raad_van_europa?tab=2&ctx=vh8freao54vt&p=vh8freao54vt.

³²⁹ https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/belgium_nl.

³³⁰ Wetsvoorstel betreffende het recht van antwoord en het recht van informatie, *Parl.St.* Kamer 1999-2000, nr. 2-234/1; Wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 23 juni 1961 betreffende het recht tot antwoord, *Parl.St.* Senaat BZ 2009-2010, nr. 4-1347/1.

³³¹ Informatieverlag betreffende het recht van antwoord op het internet, *Parl.St.* Senaat 2018-19, nr. 6-465.

HOOFDSTUK I. INTERNATIONALE EN EUROPESE AANBEVELINGEN

AFDELING I. RAAD VAN EUROPA

§1. Algemeen

185. In haar resolutie van 2 juli 1974³³² (hierna resolutie van 1974) heeft de Raad van Europa bevestigd dat artikel 10 EVRM plichten en verantwoordelijkheden met zich meebrengt, meer specifiek in verband met de bescherming van de reputatie of rechten van anderen. Het is daarbij wenselijk om een persoon op afdoende wijze te beschermen tegen publicatie van informatie die onnauwkeurige feiten over hem bevat.

Volgens de Raad van Europa³³³ moet de betrokken persoon een remedie krijgen tegen deze berichtgeving ongeacht of de informatie via de geschreven pers, radio, televisie of andere media van periodieke aard wordt overgebracht. Het is daarbij van belang dat dezelfde doeleinden en principes gelden voor alle media.

Bijgevolg moet de positie van het individu ten opzichte van de media ten minste in overeenstemming zijn met enkele beginselen die gelden voor elke vorm van media ("*in any medium*"), zonder onderscheid. Echter stelt de Raad van Europa dat een verschillende toepassing van deze beginselen noodzakelijk of gerechtvaardigd kan zijn door de aard van het medium.³³⁴ Daarnaast moeten de lidstaten bij de vaststelling van hun wetgeving aangaande het recht van antwoord rekening houden met de minimumregels³³⁵ zoals opgenomen in deze resolutie van 1974 (zie *Infra*, nrs. 187-194).

186. Sinds de resolutie van 1974 hebben echter belangrijke technologische ontwikkelingen binnen de mediasector in Europa plaatsgevonden. De Raad van Europa stelt daarom in haar aanbeveling van 15 december 2004³³⁶ (hierna aanbeveling van 2004) vast dat een herziening van de tekst van bovenstaande resolutie noodzakelijk is. Daarbij bevestigd de Raad van Europa dat het recht van antwoord bescherming moet bieden tegen informatie die onjuiste feiten bevat en een aantasting van de rechten van de betrokken persoon uitmaakt. In het kader van de online omgeving wordt het recht van antwoord door de Raad van Europa beschouwd als een bijzonder geschikt rechtsmiddel om een correctie van de betwiste berichtgeving mogelijk te maken.

³³² Resolution (74) 26, *supra* noot 326, 82.

³³³ *Ibid.*

³³⁴ *Ibid.*

³³⁵ Resolution (74) 26, *supra* noot 326, 84.

³³⁶ Recommendation Rec(2004)16, *supra* noot 327.

Opmerkelijk is dat de Raad van Europa in haar aanbeveling van 2004³³⁷ ook erkent dat het recht van antwoord niet alleen kan worden gewaarborgd door wetgeving, maar eveneens door middel van zelfregulerende maatregelen. Hier kan de link worden gelegd met de Raad voor de Journalistiek die het wederhoor/wederwoord en de rechtzetting behandelt in het kader van de journalistieke beroepsethiek (zie *Supra*, nr. 155).

De Raad van Europa³³⁸ beveelt de lidstaten aan om hun nationale wetgeving te onderzoeken en indien nodig, een recht van antwoord of enig ander gelijkwaardig rechtsmiddel in te voeren of toe te passen. Op die manier is een snelle correctie van onjuiste informatie in de online en offline media mogelijk. Ook hier verwijst de Raad van Europa opnieuw naar minimumbeginselen³³⁹ (zie *Infra*, Bijlage II), waar de lidstaten rekening mee moeten houden in hun nationale wetgeving. Toch kan de uitoefening hiervan worden aangepast aan de bijzonderheden van elk type medium.

§2. Minimumbeginselen

187. De resolutie van 1974³⁴⁰ en de aanbeveling van 2004³⁴¹ vermelden beiden hetzelfde beperkte doel voor het (online) recht van antwoord. De betrokken persoon moet via dit recht namelijk de mogelijkheid krijgen om te reageren op informatie in de media die onnauwkeurige feiten over hem presenteert en die een invloed hebben op zijn persoonlijke rechten.

188. Wat betreft het betrokken medium, verschillen bovenstaande instrumenten van elkaar. De minimumregels van de resolutie van 1974³⁴² bepalen immers dat een recht van antwoord kan worden geëist indien iemand is genoemd in een krant, een tijdschrift, een radio- of televisieuitzending of een ander medium van periodieke aard.

Volgens de minimumregels van de aanbeveling van 2004³⁴³ wordt onder de term "medium" het volgende verstaan: "*Elk communicatiemiddel door de periodieke verspreiding onder het publiek van bewerkte informatie, online of offline, zoals kranten, tijdschriften, radio, televisie en nieuws op het internet*". Wat opvalt is dat het internet ook onder de term "medium" valt, in tegenstelling tot de resolutie van 1974. Dit heeft te maken met het feit dat in die tijd de groei van de nieuwe communicatietechnieken, zoals het internet, nog niet aanwezig was. De nieuwe technologische ontwikkelingen waren dan ook de aanleiding voor de aanbeveling van 2004.

³³⁷ Recommendation Rec(2004)16, *supra* noot 327, punt 8.

³³⁸ Recommendation Rec(2004)16, *supra* noot 327.

³³⁹ Recommendation Rec(2004)16, *supra* noot 327, punt 1-8.

³⁴⁰ Resolution (74) 26, *supra* noot 326, 83, punt 2.

³⁴¹ Recommendation Rec(2004)16, *supra* noot 327, punt 1.

³⁴² Resolution (74) 26, *supra* noot 326, 83, punt 4(ii).

³⁴³ Recommendation Rec(2004)16, *supra* noot 327.

189. Vervolgens kan iedere natuurlijke persoon, rechtspersoon en iedere andere instantie een recht van antwoord eisen conform de minimumbeginselen van de resolutie van 1974.³⁴⁴ De verzoeker moet daarbij aantonen dat de berichtgeving onjuiste feiten bevat die door het recht van antwoord worden rechtgezet.

Volgens de minimumbeginselen van de aanbeveling van 2004³⁴⁵ kunnen enkel natuurlijke personen of rechtspersonen verzoeken om een weerwoord of een gelijkwaardige voorziening, die deze persoon de mogelijkheid biedt om te reageren op informatie in de media die onnauwkeurige feiten over hem presenteert en die een invloed hebben op zijn persoonlijke rechten.

Hieruit kan worden afgeleid dat het personeel toepassingsgebied van de minimumbeginselen van de resolutie van 1974 ruimer is dan die van de aanbeveling van 2004. Volgens de minimumbeginselen van de resolutie van 1974 kunnen immers ook andere instanties een recht van antwoord eisen. Echter wordt niet verduidelijkt wat met "iedere andere instantie" wordt bedoeld. Dit zou mijns inziens kunnen duiden op bv. feitelijke verenigingen, zoals ook bepaalt in de Antwoordrechtwet en het Vlaams Mediadecreet voor een audiovisueel recht van antwoord (zie *Supra*, nrs. 73-74). Dit ruim personeel toepassingsgebied is echter niet hernomen in de aanbeveling van 2004.

190. Wat betreft de snelheid en prominentie komen de minimumbeginselen van de resolutie van 1974³⁴⁶ en aanbeveling van 2004³⁴⁷ met elkaar overeen. Het verzoek moet namelijk binnen een redelijk korte termijn na publicatie van de betwiste informatie tot het betrokken medium worden gericht. Daarbij moet het medium het antwoord zonder onnodige vertraging publiceren. Vervolgens moet het antwoord, voor zover mogelijk, dezelfde bekendheid krijgen als de betwiste informatie om hetzelfde publiek en dezelfde impact te bereiken.

In de minimumbeginselen van de aanbeveling van 2004³⁴⁸ staat bovendien vermeld dat het antwoord voor de betrokken persoon gratis openbaar wordt gemaakt. Dit element stond niet opgenomen in de minimumbeginselen van de resolutie van 1974.

191. Zowel de minimumbeginselen van de resolutie van 1974³⁴⁹ als die van de aanbeveling van 2004³⁵⁰ bevatten mogelijke weigeringsgronden die in de nationale wetgeving kunnen worden opgenomen opdat een antwoord door het medium in kwestie kan worden geweigerd.

³⁴⁴ Resolution (74) 26, *supra* noot 326, 83, punt 4(i).

³⁴⁵ Recommendation Rec(2004)16, *supra* noot 327, punt 1.

³⁴⁶ Resolution (74) 26, *supra* noot 326, 84, punt 3(i) en 4.

³⁴⁷ Recommendation Rec(2004)16, *supra* noot 327, punt 2 en 3.

³⁴⁸ Recommendation Rec(2004)16, *supra* noot 327, punt 4.

³⁴⁹ Resolution (74) 26, *supra* noot 326, 84, punt 3.

³⁵⁰ Recommendation Rec(2004)16, *supra* noot 327, punt 5.

De weigeringsgronden opgenomen in de minimumbeginselen van de resolutie van 1974³⁵¹ zijn de volgende: het verzoek tot publicatie van het antwoord is niet binnen een redelijke korte termijn tot het medium gericht; de lengte van het antwoord is groter dan nodig om de informatie te corrigeren die de feiten bevat die onnauwkeurig zijn bevonden; het antwoord is niet beperkt tot een correctie van de aangevochten feiten; het is een strafbaar feit; het wordt geacht in strijd te zijn met de wettelijk beschermde belangen van een derde en de betrokkene kan het bestaan van een legitiem belang niet aantonen.

In de minimumbeginselen van de aanbeveling van 2004³⁵² zijn de volgende twee bijkomende weigeringsgronden opgenomen: het antwoord is in een andere taal opgesteld dan die waarin de betwiste informatie openbaar is gemaakt en de betwiste informatie maakt deel uit van een waarheidsgetrouw rapport over openbare zittingen van de overheid of de rechtbanken.

192. De minimumbeginselen van de resolutie van 1974³⁵³ vereisen daarenboven dat de nationale wetgeving moet bepalen welke persoon een publicatie, uitgeverij, radio, televisie of een ander medium vertegenwoordigt en die het verzoek tot publicatie van een antwoord behandelt. De persoon die uiteindelijk verantwoordelijk is voor de publicatie van het antwoord, wordt op dezelfde manier bepaald. Om de daadwerkelijke uitoefening van het recht van antwoord te waarborgen, wordt deze persoon door geen enkele immuniteit beschermd. In de minimumbeginselen van de aanbeveling van 2004 is het voorgaande echter niet hernomen.

Daarnaast stellen de minimumbeginselen van de resolutie van 2004³⁵⁴ dat deze beginselen zonder onderscheid van toepassing zijn op alle media. Echter sluit dit een verschillende toepassing naar gelang de aard van het medium niet uit indien dit noodzakelijk of gerechtvaardigd is.

193. Opvallend is dat de aanbeveling van 2004³⁵⁵ een bijzondere minimumbepaling bevat, meer specifiek in het kader van het online recht van antwoord. Indien de betwiste informatie openbaar wordt gemaakt in elektronische archieven en er een recht van antwoord is verleend, moet indien mogelijk een verband tussen beiden worden gelegd om de aandacht van de gebruiker te vestigen op het feit dat de oorspronkelijke informatie is gebruikt op een reactie. Dit is een gevolg van de nieuwe technologische communicatietechnieken.

194. Tot slot moet zowel conform de minimumbeginselen van de resolutie van 1974³⁵⁶ als conform die van de aanbeveling van 2004³⁵⁷ de mogelijkheid bestaan ieder geschil voor te leggen aan een gerecht dat bevoegd is om publicatie van het antwoord te bevelen. Daarnaast vermelden de minimumbeginselen van de aanbeveling van 2004 dat het geschil ook kan worden voorgelegd aan een andere instantie die bevoegd is om publicatie van het antwoord te bevelen.

³⁵¹ Resolution (74) 26, *supra* noot 326, 84, punt 3.

³⁵² Recommendation Rec(2004)16, *supra* noot 327, punt 5.

³⁵³ Resolution (74) 26, *supra* noot 326, 84, punt 5.

³⁵⁴ Resolution (74) 26, *supra* noot 326, 84, punt 6.

³⁵⁵ Recommendation Rec(2004)16, *supra* noot 327, punt 7.

³⁵⁶ Resolution (74) 26, *supra* noot 326, 84, punt 7.

³⁵⁷ Recommendation Rec(2004)16, *supra* noot 327, punt 8.

Ook hier kan weer de link worden gelegd met de Raad voor de Journalistiek (zie *Supra*, nr. 155) die als zelfregulerende en onafhankelijke instantie optreedt in het kader van de journalistieke beroepsethiek, o.a. op vlak van wederhoor, wederwoord en rechtzetting.

§3. Online recht op weerwoord

195. Uit de aanbeveling van 2004 kan worden geconcludeerd dat de Raad van Europa eveneens een recht van antwoord erkent in het kader van de online media. Een wettelijke verankering voor een online recht van antwoord is mijns inziens nodig, aangezien enkel op die manier een persoon het recht van antwoord op een effectieve en zekere manier kan uitoefenen.

Bovendien bestaat dan geen twijfel meer over de al dan niet toepasselijkheid van de bestaande wetgeving die op dit moment in sommige gevallen wel en in andere gevallen niet ruim wordt geïnterpreteerd (zie *Supra*, nrs. 62-63). Door het wettelijk verankeren van een online recht van antwoord, wordt de rechtszekerheid bevorderd en worden de rechten van de burgers versterkt.

196. De aanbeveling van 2004³⁵⁸ vermeldt dat het zinvol is het recht van antwoord voor alle elektronische media te laten gelden. Daarnaast wordt het begrip "medium" in deze aanbeveling van 2004 zeer ruim ingevuld (zie *Supra*, nr. 189). De aanbeveling verplicht de lidstaten echter niet een aparte regelgeving voor een online recht van antwoord te voorzien, maar reikt daarentegen aanbevelingen en basisprincipes aan die voor alle media gelden.

Op de ruime interpretatie van het begrip "medium" heeft SMITH³⁵⁹ echter kritiek geuit. Hij merkt namelijk op dat de ruime definitie ervoor zorgt dat niet enkel commerciële diensten onder dit begrip vallen, maar ook o.a. blogs en nieuwsbrieven van organisaties. Daarnaast bestaat ook heel wat onduidelijkheid omtrent het begrip "edited information". Dit toont SMITH³⁶⁰ a.d.h.v. een blog aan. Een blog valt immers enkel onder dit begrip indien de auteur als journalist bepaalde berichtgeving verspreidt.

Mijns inziens primeert een ruime interpretatie van het begrip "medium", aangezien de technologische communicatietechnieken de dag van vandaag aan een constante groei onderhevig zijn. Vandaar is het moeilijk om een restrictieve interpretatie van dit begrip te hanteren. Gelet op de belangrijke rol die o.a. sociale media en blogs de dag van vandaag innemen in onze huidige communicatiemaatschappij, lijkt het aanbevolen om deze online media eveneens onder het toepassingsgebied van een nieuwe wet te laten vallen.

³⁵⁸ Recommendation Rec(2004)16, *supra* noot 327.

³⁵⁹ G. SMITH, *Internet Law and Regulation*, London, Sweet & Maxwell, 2007, 345-346.

³⁶⁰ G. SMITH, *Internet Law and Regulation*, London, Sweet & Maxwell, 2007, 345-346.

197. Wat betreft de toepassingsvoorwaarden om het recht van antwoord te publiceren, kan worden geconcludeerd dat deze bijna zo goed als volledig overeenstemmen met de voorwaarden voor een audiovisueel recht van antwoord in België (zie *Supra*, nrs. 93-96). Echter moet wel een link worden gelegd naar het recht van antwoord wanneer een artikel online wordt gearchiveerd (zie *Supra*, nr. 194). Op die manier blijft het namelijk toegankelijk voor iedereen en dit kan soms problemen opleveren.

Dit kwam tot uiting in een zaak voor het EHRM in 2013³⁶¹. *In casu* stapten twee advocaten naar het EHRM op grond van een schending van respect voor het privéleven (artikel 8 EVRM). Aangezien de Poolse rechtbanken *in casu* van oordeel waren dat een lasterlijk krantenartikel was gebaseerd op onvoldoende informatie en de rechten van de betrokkenen waren geschonden, moest de krant zijn verontschuldiging publiceren. De twee advocaten kwamen later te weten dat het artikel nog in het archief van de website stond. Zij eisten dan ook om het artikel uit het archief te verwijderen en ook daar haar verontschuldiging voor aan te bieden. De Poolse rechtbanken gingen hier echter niet mee akkoord. De eis van de advocaten werd aldus geweigerd.

Bijgevolg stapten de twee advocaten naar het EHRM om een schending van artikel 8 EVRM vast te laten stellen. Het Hof volgde evenwel dezelfde redenering als de Poolse rechtbanken, namelijk dat het niet de taak is van de gerechtelijke instanties om de geschiedenis te herschrijven en een artikel te laten verwijderen. Burgers hebben nu eenmaal het recht op het bestaan van deze archieven. Het Hof³⁶² heeft dit als volgt verwoord: "*In this respect, it is noteworthy that in the present case the Warsaw Court of Appeal observed that it would be desirable to add a comment to the article on the website informing the public of the outcome of the civil proceedings in which the courts had allowed the applicants's claim for the protection of their personal rights claim*". Volgens het Hof was van een schending van artikel 8 EVRM aldus geen sprake.

AFDELING II. EUROPESE UNIE

§1. Algemeen

198. In 2006 kwam een aanbeveling³⁶³ (hierna aanbeveling van 2006) van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie tot stand betreffende de bescherming van minderjarigen en de menselijke waardigheid en het recht op weerwoord in verband met de concurrentiepositie van de Europese industrie van audiovisuele en online-informatiediensten.

³⁶¹ EHRM 16 juli 2013, nr. 33846/07, Węgrzynowski & Smolczewski/Poland.

³⁶² EHRM 16 juli 2013, nr. 33846/07, Węgrzynowski & Smolczewski/Poland, § 66.

³⁶³ Aanbeveling van het Europees Parlement en de Raad van 20 december 2006 betreffende de bescherming van minderjarigen en de menselijke waardigheid en het recht op weerwoord in verband met de concurrentiepositie van de Europese inudstrie van audiovisuele en online-informatiediensten (2006/952/EG), *Pb.L.* 27.12.2006, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/09063046-242b-4f68-9882-85612506c0df/language-nl> (hierna Aanbeveling van het Europees Parlement en de Raad).

Gelet op de permanente ontwikkeling van nieuwe informatie- en communicatietechnieken en de invloed hiervan op minderjarigen, komt het online recht op weerwoord weer naar boven. De burgers moeten immers op een volledige en adequate manier worden beschermd.³⁶⁴

De aanbeveling van 2006³⁶⁵ bevestigt dat het zinvol is dat het recht op weerwoord of gelijkwaardige rechtsmiddelen voor online media gelden, waarbij de eigenschappen van het medium of de dienst in kwestie in aanmerking worden genomen.

§2. Indicatieve richtsnoeren

199. In de aanbeveling van 2006 zijn indicatieve richtsnoeren³⁶⁶ (hierna richtsnoeren) opgenomen voor de tenuitvoerlegging op nationaal niveau van maatregelen in de nationale wetgeving en praktijken om het recht op weerwoord of gelijkwaardige rechtsmiddelen met betrekking tot de online media te verzekeren.

Deze richtsnoeren zijn niet bindend, maar hebben wel als doel de lidstaten aan te moedigen hun wetgeving voor het recht op weerwoord af te wegen in het kader van de online communicatie. De lidstaten dienen aldus na te gaan of hun huidige wetgeving voldoende bescherming biedt in een online context. De uitoefening van het recht op weerwoord moet immers worden aangepast aan de bijzondere kenmerken van de verschillende typen media, waaronder ook de online media.³⁶⁷

200. Volgens de richtsnoeren³⁶⁸ verwijst de term "medium" naar elk communicatiemiddel voor de online verspreiding van bewerkte informatie onder het publiek, zoals o.a. kranten, tijdschriften, radio, televisie en webnieuwsdiensten.

201. Vervolgens vermelden de richtsnoeren³⁶⁹ dat iedere natuurlijke persoon of rechtspersoon wiens wettige belangen, inzonderheid (maar niet uitsluitend) hun aanzien en reputatie, zijn aangetast door een onjuiste bewering in een publicatie of tijdens een uitzending, over een recht op weerwoord of gelijkwaardige rechtsmiddelen moet beschikken.

Bovendien dienen de lidstaten ervoor te zorgen dat de daadwerkelijke uitoefening van het recht op weerwoord of gelijkwaardige rechtsmiddelen niet wordt belemmerd door het opleggen van onredelijke regels of voorwaarden. Hieruit blijkt dat het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie willen dat de toegang tot het recht op weerwoord laagdrempelig is voor burgers.³⁷⁰

³⁶⁴ Aanbeveling van het Europees Parlement en de Raad, *supra* noot 363, L378/72, overweging 4.

³⁶⁵ Aanbeveling van het Europees Parlement en de Raad, *supra* noot 363, L378/73, overweging 15.

³⁶⁶ Aanbeveling van het Europees Parlement en de Raad, *supra* noot 363, L378/76 (bijlage I).

³⁶⁷ Aanbeveling van het Europees Parlement en de Raad, *supra* noot 363, L378/74, punt I(1).

³⁶⁸ Aanbeveling van het Europees Parlement en de Raad, *supra* noot 363, L378/76 (bijlage I), punt 1.

³⁶⁹ Aanbeveling van het Europees Parlement en de Raad, *supra* noot 363, L378/76 (bijlage I), punt 3.

³⁷⁰ *Ibid.*

202. De lidstaten dienen conform de richtsnoeren de nodige maatregelen te nemen om het recht op weerwoord of gelijkwaardige rechtsmiddelen in te stellen. Daarbij dienen te lidstaten te bepalen welke procedure moet worden gevolgd voor de uitoefening van dit recht. De lidstaten moeten o.a. ervoor zorgen dat de termijn voor de uitoefening van dit recht voldoende ruim is.³⁷¹

203. Vervolgens vermelden de richtsnoeren³⁷² dat het recht op weerwoord niet noodzakelijk in wetgeving moet worden verzekerd, maar dat dit recht eveneens via mederegulering of zelfregulering kan worden gegarandeerd.

204. Daarnaast wordt opnieuw de nadruk gelegd op het feit dat het recht op weerwoord een zeer geschikt rechtsmiddel is voor een online omgeving, aangezien onmiddellijk op betwiste informatie kan worden gereageerd en het technisch eenvoudig is het weerwoord van de betrokkenen bij te voegen. Daarbij is het noodzakelijk dat het weerwoord wordt verstrekt binnen een redelijke termijn, op een tijd en wijze die aansluiten bij de betichte publicatie of uitzending.³⁷³

205. De lidstaten worden bovendien aangemoedigd om ook te voorzien in een procedure indien geschillen zich voordoen omtrent de uitoefening van het recht op weerwoord of de aanwending van gelijkwaardige rechtsmiddelen. Deze geschillen dienen volgens de richtsnoeren te worden beoordeeld door een rechter of een soortgelijke onafhankelijke instantie. Ook hier komt de Rol van de Raad voor de Journalistiek weer naar boven (zie *Supra*, nrs. 155-176).³⁷⁴

206. De richtsnoeren³⁷⁵ bevatten vervolgens de volgende gronden volgens dewelke een beroep op het recht kan worden verworpen: de eiser heeft geen rechtmatig belang bij de publicatie; het weerwoord behelst een strafbare handeling; de aanbieder van de inhoud kan civielrechtelijk aansprakelijk worden gesteld en het verzoek druist in tegen de goede zeden.

207. Tot slot bepalen de richtsnoeren³⁷⁶ dat het recht op weerwoord andere rechtsmiddelen onverlet laat die ervoor zorgen dat de waardigheid, eer, reputatie of persoonlijke levenssfeer van een persoon worden beschermd tegen de media.

³⁷¹ Aanbeveling van het Europees Parlement en de Raad, *supra* noot 363, L378/76 (bijlage I), punt 5.

³⁷² Aanbeveling van het Europees Parlement en de Raad, *supra* noot 363, L378/76 (bijlage I), punt 6.

³⁷³ Aanbeveling van het Europees Parlement en de Raad, *supra* noot 363, L378/76 (bijlage I), punt 7.

³⁷⁴ Aanbeveling van het Europees Parlement en de Raad, *supra* noot 363, L378/76 (bijlage I), punt 8.

³⁷⁵ Aanbeveling van het Europees Parlement en de Raad, *supra* noot 363, L378/76 (bijlage I), punt 9.

³⁷⁶ Aanbeveling van het Europees Parlement en de Raad, *supra* noot 363, L378/76 (bijlage I), punt 10.

§3. Verslag Europese Commissie 2011

208. De Europese Commissie stelde in 2011 een verslag³⁷⁷ op met de resultaten van de toepassing van bovenstaande aanbeveling van 2006 door de lidstaten. Hieruit blijkt dat het recht op weerwoord reeds in zestien lidstaten ook geldt voor online kranten en online tijdschriften, in dertien lidstaten voor internetnieuwsdiensten, in zeventien lidstaten voor online televisiediensten, in vijftien lidstaten voor online radiodiensten en in negen lidstaten voor andere onlinediensten.³⁷⁸

Uit dit verslag blijkt dat de lidstaten het niveau van bescherming tegen beweringen in online media en de effectiviteit van bestaande systemen ongeveer even toereikend en effectief vinden als onbevredigend.³⁷⁹

209. Overigens blijkt uit dit verslag dat de introductie van het recht op weerwoord in de online media in de lidstaten inconsistent is en verschilt per type medium. De effectiviteit van de bestaande systemen is aldus nog voor verbetering vatbaar.³⁸⁰

³⁷⁷ Verslag COM(2011) 556 van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's over de toepassing van de aanbeveling van de Raad van 24 september 1998 betreffende de bescherming van minderjarigen en de menselijke waardigheid en het recht op weerwoord in verband met de concurrentiepositie van de Europese industrie van audiovisuele en online-informatiediensten, bescherming van kinderen in de digitale wereld (13 september 2011), [www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2011\)0556_/com_com\(2011\)0556_.nl.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2011)0556_/com_com(2011)0556_.nl.pdf).

³⁷⁸ *Ibid*, 9, punt 2.10.

³⁷⁹ *Ibid*, 10, punt 2.10.

³⁸⁰ *Ibid*.

HOOFDSTUK II. WETSVOORSTELLEN EN AANBEVELINGEN IN BELGIË

AFDELING I. ALGEMEEN

210. Ondanks dat een wettelijk kader voor een online recht van antwoord tot op de dag van vandaag in België onbestaande is, zijn reeds verschillende wetsvoorstellen neergelegd. Het wetsvoorstel³⁸¹ dat in 1999 werd neergelegd door VANDENBERGHE (hierna WV-VDB), vermeldt het begrip "periodiek medium". Dit betekent dat alle media onder het toepassingsgebied van dit voorstel vallen wanneer periodiciteit aanwezig is. Op die manier werd geprobeerd om een wet te maken met criteria die voor alle mediadragers van toepassing zijn.

Dit voorstel heeft het evenwel nooit gemaakt tot wet. Het is immers niet makkelijk om de verschillende wetgevingen omtrent het recht van antwoord met elkaar te harmoniseren. Een globale aanpak lijkt niet realiseerbaar volgens o.a. JACQUEMIN e.a.³⁸² en DOCQUIR³⁸³, gelet op de bijzondere kenmerken van ieder medium. Daarnaast bestaat in België de problematiek van de bevoegdheden die zich situeren op verschillende niveaus. Op dit laatste vraagstuk wordt echter niet verder ingegaan omdat de omvang van deze masterscriptie dat niet toelaat.

Een nieuw wetsvoorstel³⁸⁴ werd vervolgens in 2009 ingediend in de Senaat door DEFRAIGNE (hierna WV-DF). Dit voorstel betreft de introductie van een hoofdstuk *Ibis* voor publieke online communicatiediensten in de Antwoordrechtwet van 23 juni 1961. Ook dit voorstel heeft het niet gehaald, gelet op de ontbinding van de parlementaire kamers.

211. Op 16 november 2018 kwam vervolgens eindelijk de beslissing van de Senaat om een informatieverlag³⁸⁵ (hierna informatieverlag) op te stellen aangaande het recht van antwoord op het internet. Het is de Commissie voor Transversale aangelegenheden die de opdracht heeft gekregen om dit verslag op te stellen.

Verscheidene problemen omtrent het huidige wettelijk kader hebben geleid tot het opstellen van het verslag. Een wettelijk kader omtrent een recht van antwoord voor communicatie via het internet ontbreekt immers de dag van vandaag. Daarnaast pleit het verzoek voor een harmonisatie van de regelingen voor het recht van antwoord in de gedrukte, audiovisuele en digitale media. Het doel van het informatieverlag is om duidelijkheid te scheppen voor het recht van antwoord voor zowel de gedrukte, de audiovisuele als voor de digitale media.³⁸⁶

³⁸¹ Wetsvoorstel betreffende het recht van antwoord en het recht van informatie, *Parl.St.* Kamer 1999-2000, nr. 2-234/1.

³⁸² H. JACQUEMIN, E. MONTERO en P. DE CORBION, "Le droit de réponse dans les médias", *Revue du Droit des Technologies de l'Information* 2007/27, 31-66.

³⁸³ P.F. DOCQUIR, "Le droit de réponse 2.0 ou la tentation d'un droit subjectif d'accès à la tribune médiatique", 2007, *Rev.dr.ULB* 2007, 289-313.

³⁸⁴ Wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 23 juni 1961 betreffende het recht tot antwoord, *Parl.St.* Senaat BZ 2009-2010, nr. 4-1347/1.

³⁸⁵ Informatieverlag betreffende het recht van antwoord op het internet, *Parl.St.* Senaat 2018-19, nr. 6-465 (hierna informatieverlag).

³⁸⁶ Informatieverlag, *supra* noot 385, 18.

212. Hierna worden de bovenstaande wetsvoorstellen (zie *Supra*, nr. 210) en het informatieverlag van de Senaat aan de minimumbeginselen van de aanbeveling van 2004 van de Raad van Europa (hierna minimumbeginselen) en aan de richtsnoeren van de aanbeveling van 2006 van de Europese Unie (hierna richtsnoeren) getoetst. Daarbij is het van belang de lacunes van de huidige wetgeving in rekening te houden. De reeds vernoemde criteria zijn daarbij van belang (zie *Supra*, nr. 184). A.d.h.v. deze evaluatie en rekening houdend met de bevindingen van de voorgaande delen van deze masterscriptie (zie *Supra*, nrs. 177-181), wordt een eigen aanbeveling omtrent een online recht van antwoord naar voor gebracht. Deze aanbeveling zorgt ervoor dat de burger op een effectieve wijze toegang krijgt tot het recht van antwoord en dat deze dit recht op een daadwerkelijke wijze kan uitoefenen.

AFDELING II. TOETSING VOORWAARDEN

§1. Doel

213. Zowel de minimumbeginselen als de indicatieve richtsnoeren vermelden een afgebakend doel (zie *Supra*, nrs. 188 en 202). Het (online) recht van antwoord moet de betrokken persoon namelijk de mogelijkheid bieden te reageren tegen onjuiste berichtgeving die een aantasting vormt op zijn persoonlijke belangen, waaronder de eer en goede naam.

Wanneer de wetsvoorstellen en het informatieverlag aan deze voorwaarde worden getoetst, valt op dat enkel het WV-VDB (artikel 3 § 1, eerste lid WV-VDB) en het informatieverlag³⁸⁷ een beperkte doelstelling vermelden. Het WV-DF is daarentegen niet in overeenstemming met de minimumbeginselen en de indicatieve richtsnoeren. Dit wetsvoorstel vermeldt namelijk een ruime doelstelling, waardoor de betrokken persoon ook kan reageren tegen bepaalde berichtgeving zonder dat zijn persoonlijke belangen zijn geschaad en zonder dat de berichtgeving foutieve of onvolledige elementen bevat (artikel 15bis § 2, eerste lid WV-DF).

214. Mijns inziens zorgt een te ruime doelstelling voor een online recht van antwoord ervoor dat de betrokken persoon misbruik kan maken van zijn recht. De online media worden op die manier overspoeld met aanvragen voor de publicatie van een antwoord. Indien zij weigeren het antwoord te publiceren, worden rechtscolleges op hun beurt geconfronteerd met een grote hoeveelheid aan zaken omtrent het online recht van antwoord. Bovendien wordt mijns inziens op die manier het recht op vrije meningsuiting overmatig beperkt.

Om dit rechtsmisbruik te vermijden, is het aanbevolen een beperkte *in abstracto* doelstelling voorop te stellen, zoals in het WV-VDB en het informatieverlag. Bovendien beantwoordt een afgebakend doel aan de centrale doelstelling van het recht van antwoord (zie *Supra*, nr. 10). Daarenboven biedt dit meer rechtszekerheid voor zowel de burgers als de media, aangezien zij op die manier op de hoogte zijn wanneer al dan niet een antwoord kan worden gevorderd.

³⁸⁷ Informatieverlag, *supra* noot 385, 22, punt 5.

§2. Toepassingsgebied

215. De minimumbeginselen en de richtsnoeren bepalen dat ieder type medium, waaronder de online media, onder het toepassingsgebied valt (zie *Supra*, nrs. 189 en 201). Bij de aftoetsing van deze voorwaarde valt op dat zowel de wetsvoorstellen als het informatieverlag bepalen dat de online media onder het toepassingsgebied vallen. Deze voorstellen komen dan ook tegemoet aan de lacune van de reeds bestaande wetgeving, die strikt gezien enkel van toepassing is op de drukpers en de audiovisuele media (zie *Supra*, nrs. 62-63).

216. Volgens het WV-VDB (artikel 2, 1° en artikel 3 § 1, eerste lid WV-VDB) en het informatieverlag³⁸⁸ vallen alle soorten media onder het toepassingsgebied. Het is dan ook de bedoeling van het WV-VDB en het informatieverlag om de regeling inzake het recht van antwoord te harmoniseren voor ieder type medium.

Het WV-DF is daarentegen specifiek van toepassing op het recht van antwoord op het internet (artikel 15bis § 1 WV-DF). Het feit dat dit wetsvoorstel een ruime interpretatie van de nieuwe technologische communicatietechnieken hanteert (artikel 15bis § 1 WV-DF), kan worden aanbevolen gelet op de groei en de prominente rol van de nieuwe communicatietechnieken. Het is immers moeilijk voor de wetgever om reeds te voorzien in definities van bepaalde communicatietechnieken wanneer deze nog niet zijn gekend.

Een evolutieve interpretatie van het toepassingsgebied van het online recht van antwoord dringt zich aldus aan. Dit beantwoordt trouwens aan het uitgangspunt dat de vrijheid van meningsuiting (artikel 10 EVRM), waar het recht van antwoord een uitvloeisel van vormt, op een technologieneutrale manier moet worden geïnterpreteerd (zie *Supra*, nr. 27). Een *in concreto* aftoetsing door de rechter van het toepassingsgebied zorgt ervoor dat burgers op een adequate en effectieve manier worden beschermd tegen online berichtgeving.

§3. Titularis

217. Volgens de minimumbeginselen en de richtsnoeren moeten zowel natuurlijke personen als rechtspersonen kunnen genieten van een online recht van antwoord (zie *Supra*, nrs. 190 en 202). Ook de wetsvoorstellen (artikel 3 § 1, eerste lid WV-VDB en artikel 15bis § 2, eerste lid WV-DF) en het informatieverlag³⁸⁹ vermelden dat natuurlijke personen en rechtspersonen van deze mogelijkheid moeten kunnen genieten.

Het informatieverlag³⁹⁰ gaat echter nog een stap verder door aan te bevelen dat ook feitelijke verenigingen van deze mogelijkheid moeten kunnen genieten. Het is aanbevolen om dit ook te voorzien voor een online recht van antwoord.

³⁸⁸ Informatieverlag, *supra* noot 385, 21, punt 4.

³⁸⁹ Informatieverlag, *supra* noot 385, 22, punt 5.

³⁹⁰ *Ibid.*

De huidige wetgeving aangaande het audiovisueel recht van antwoord bepaalt immers ook dat feitelijke verenigingen een recht van antwoord moeten kunnen eisen (zie *Supra*, nrs. 73-74). Zij moeten daarbij echter wel kunnen aantonen dat hun aanzien en reputatie zijn geschaad en dat zij bijgevolg een belang hebben bij het antwoord (zie *Supra*, nr. 79).

218. Gelet op het feit dat informatie via het internet veel sneller en universeel kan worden verspreid, is de bijkomende voorwaarde "ongeacht zijn nationaliteit of verblijfplaats" in het WV-DF (artikel 15bis § 2, eerste lid WV-DF) een goed initiatief. Het voorstel van de wetgever houdt immers rekening met de impact die online berichtgeving mogelijks kan hebben. Deze bepaling garandeert dat iedere burger op een effectieve manier kan genieten van bescherming via het online recht van antwoord.

§4. Vereisten antwoordtekst

A. Inhoudelijke voorwaarden

219. Zowel de minimumbeginselen als de richtsnoeren bevatten enkele inhoudelijke vereisten voor het antwoord (zie *Supra*, nrs. 192 en 207). In beide instrumenten is de voorwaarde terug te vinden dat het antwoord geen strafbare handeling mag uitmaken. De minimumbeginselen bepalen daarenboven dat het antwoord beperkt moet zijn tot een correctie van de feiten, dat het niet in strijd mag zijn met de belangen van derden en dat het in dezelfde taal moet worden opgesteld (zie *Supra*, nr. 192). De richtsnoeren bepalen daarnaast dat het antwoord niet mag indruisen tegen de openbare orde of goede zeden (zie *Supra*, nr. 207).

Wanneer bovenstaande wetsvoorstellen (artikel 7 WV-VDB en artikel 15bis § 4, laatste lid WV-DF) en het informatieverlag³⁹¹ getoetst worden aan deze elementen, kan worden vastgesteld dat de volgende vier inhoudelijke voorwaarden steeds terugkomen: in dezelfde taal; rechtstreeks verband; niet beledigend, in strijd met wetten of goede zeden en geen derden zonder noodzaak betrekken. Het informatieverlag³⁹² vermeldt overigens dat het antwoord een schriftelijke tekst moet zijn, tenzij de oorspronkelijke boodschap een andere vorm heeft.

Bovenstaande vier voorwaarden staan ook opgenomen in de huidige wetgeving voor de drukpers en de audiovisuele media (zie *Supra*, nrs. 81-88 en 92-96) en kunnen eveneens worden toegepast op het online antwoord. Dat de wetgever *in abstracto* inhoudelijke voorwaarden bepaalt voor het antwoord is essentieel. Dit zorgt immers voor meer rechtszekerheid aangezien de burger op die manier op de hoogte is aan welke elementen zijn antwoord moet voldoen opdat de media de publicatie van het antwoord niet kunnen weigeren.

³⁹¹ Informatieverlag, *supra* noot 385, 23, punt 15.

³⁹² Informatieverlag, *supra* noot 385, 22, punt 8.

Volgens de richtsnoeren moeten de lidstaten echter zorgen dat de toegang tot het online recht van antwoord niet wordt belemmerd door het opleggen van strenge voorwaarden (zie *Supra*, nr. 202). Hierdoor wordt de daadwerkelijke uitoefening van het recht namelijk beperkt. De voorwaarden voor een antwoord mogen daarom niet te streng worden geïnterpreteerd. Het is bijgevolg aanbevolen om deze voorwaarden met enige soepelheid te interpreteren. Het feit dat aan één van deze voorwaarden niet is voldaan, mag geen doorslaggevende reden vormen om de publicatie van het antwoord te weigeren.

B. Omvang

220. Noch de minimumbeginselen, noch de richtsnoeren bepalen een geschikte omvang voor het antwoord. De minimumbeginselen vermelden echter wel dat de omvang niet groter mag zijn dan wat strikt noodzakelijk is om de informatie te corrigeren (zie *Supra*, nr. 192). Het WV-VDB (artikel 7, eerste lid WV-VDB) en het informatieverlag³⁹³ bepalen eveneens dat de omvang beperkt moet zijn tot wat strikt noodzakelijk is. Daarbij stelt het WV-VDB dat het antwoord maximum het dubbel van de ruimte van de oorspronkelijke berichtgeving mag omvatten (artikel 7, eerste lid WV-VDB). Het WV-DF, dat specifiek van toepassing is op de online context, bepaalt dat het antwoord beperkt moet zijn tot 1000 lettertekens of het dubbel van de ruimte van de oorspronkelijke berichtgeving (artikel 15bis § 4, tweede lid WV-DF).

Het is van belang om na te gaan wat een redelijke oplossing is in een online context. Veel hangt echter af van de vorm van de oorspronkelijke berichtgeving. Op het internet kan berichtgeving namelijk via geschreven of audiovisuele berichtgeving worden verspreid. Om eenzelfde impact te bereiken als de bestreden berichtgeving, is het aanbevolen om het antwoord dezelfde vorm te laten aannemen als de oorspronkelijke berichtgeving, zoals bepaald in het informatieverlag.³⁹⁴

Wanneer de betrokken persoon een antwoord wenst op bepaalde berichtgeving, is mijns inziens een maximum omvangsvereiste van het dubbel van de oorspronkelijke berichtgeving een redelijke voorwaarde en dit ongeacht de vorm van het antwoord. Deze maximum omvang komt immers ook terug in beide wetsvoorstellen en in de huidige Antwoordrechtwet (zie *Supra*, nr. 89). Indien het antwoord een reactie is op een audiovisuele berichtgeving, kan voor het overige de bestaande omvangsvereiste voor het audiovisueel recht van antwoord worden toegepast (zie *Supra*, nr. 97). Is het antwoord echter een reactie op een geschreven bericht, dan kan voor het overige de bestaande omvangsvereiste voor het geschreven recht van antwoord worden toegepast (zie *Supra*, nr. 89).

Door *in abstracto* de omvangsvereiste in de wet te bepalen, is het voor de betrokken persoon duidelijk welke grootte zijn antwoord mag omvatten. Dit creëert m.a.w. meer rechtszekerheid voor de burger. Om een effectieve toegang tot het recht van antwoord mogelijk te maken, mogen echter geen te strenge vereisten worden bepaald conform de richtsnoeren (zie *Supra*, nr. 220). Vandaar is het aanbevolen om ook de omvangsvereiste met enige soepelheid te interpreteren.

³⁹³ Informatieverlag, *supra* noot 385, 22, punt 9.

³⁹⁴ Informatieverlag, *supra* noot 385, 22, punt 8.

Wanneer een antwoord bv. vijf leetertekens boven het maximum zit, maar voor het overige wel aan de voorwaarden voldoet, mag dit geen doorslaggevende reden vormen om het antwoord te weigeren. De betrokken persoon zou anders zijn online recht van antwoord niet op een effectieve manier kunnen uitoefenen.

§5. Vordering

A. Termijn

221. Volgens de minimumbeginselen moet de betrokken persoon zijn vordering binnen een redelijke termijn instellen (zie *Supra*, nr. 191). De richtsnoeren bepalen inzake de termijn dat deze voldoende ruim moet zijn (zie *Supra*, nr. 203). Wanneer de wetsvoorstellen en het informatieverlag aan deze voorwaarden worden getoetst, kan worden vastgesteld dat het WV-VDB afwijkt van het WV-DF en het informatieverlag. Het WV-VDB (artikel 4, eerste lid WV-VDB) stelt namelijk dat de vordering binnen één maand moet worden ingesteld, terwijl het WV-DF (artikel 15bis § 3, eerste lid WV-DF) en het informatieverlag³⁹⁵ een termijn van drie maanden vermelden vanaf de ter beschikkingstelling voor het publiek.

Vermits noch de minimumbeginselen, noch de richtsnoeren bepalen wat specifiek moet worden verstaan onder “een redelijke termijn” en “voldoende ruim”, is het moeilijk te bepalen wat al dan niet een gepaste termijn is voor het indienen van de vordering.

Het is van belang af te wegen hoe deze vereisten moeten worden ingevuld in een online context. Vermits online informatie zich snel en universeel kan verspreiden, is de burger binnen een korte termijn op de hoogte indien zijn eer en goede naam door bepaalde berichtgeving wordt geschaad. Het is aan de burger om zo snel mogelijk op deze berichtgeving te reageren zodat de schade beperkt blijft. De betrokken persoon moet voldoende, maar echter geen te ruime tijd krijgen om te reageren. Een te ruime termijn zorgt er namelijk voor dat de betrokken persoon misbruik kan maken van het recht van antwoord. Daarnaast moet de termijn echter wel voldoende ruimte bieden, aangezien de toegang tot het recht niet onredelijk mag worden belemmerd.

Een termijn van één maand, zoals bepaald in WV-VDB, is mijns inziens een redelijke termijn voor de burger om te reageren op bepaalde online berichtgeving omwille van bovenstaande redenen. Specifiek voor de online context is een *in abstracto* termijn voor de vordering aangewezen. Dit creëert immers rechtszekerheid voor de burger, die op die manier weet binnen welke termijn hij actie moet ondernemen.

³⁹⁵ Informatieverlag, *supra* noot 385, 22, punt 7.

B. Wijze van uitoefening

222. Vervolgens bepalen noch de minimumbeginselen, noch de richtsnoeren de wijze waarop een verzoek moet worden ingediend. Uit de wetsvoorstellen en het informatieverlag blijkt dat enkel het WV-VDB (artikel 4, eerste lid WV-VDB) bepaalt dat de vordering schriftelijk moet worden neergelegd.

Een schriftelijke vordering kan worden aanbevolen gelet op het feit dat de huidige wetgeving dit ook voorziet voor de drukpers en de audiovisuele media (zie *Supra*, nrs. 102 en 108). Gelet op de bewijswaarde, is een aangetekend schrijven raadzaam (zie *Supra*, nr. 102). Echter kan de verzoeker eveneens een verzoek indienen via mail, aangezien hij op die manier het betrokken medium snel kan bereiken. Het is ook mogelijk om de vordering via gewone brief neer te leggen. Mijns inziens is het echter de keuze van de betrokken persoon op welke schriftelijke wijze hij de vordering wenst in te dienen. De aanvrager draagt daarbij zelf de gevolgen van het bewijs.

C. Inhoud

223. Wat betreft de inhoudelijke vereisten van het verzoek, vermelden zowel de minimumbeginselen als de richtsnoeren de enkele voorwaarde dat de betrokken persoon een belang bij het antwoord moet aantonen (zie *Supra*, nrs. 192 en 207).

Elementen die steeds terugkomen in zowel de wetsvoorstellen (artikel 6 WV-VDB en artikel 15bis § 4, eerste lid WV-DF) als in het informatieverlag³⁹⁶, zijn de volgende: de identiteit en gegevens van de aanvrager; de nodige inlichtingen opdat duidelijk is op welke berichtgeving de verzoeker wenst te reageren; het aantonen van een rechtmatig belang en het vermelden van het antwoord.

Deze inhoudelijke voorwaarden komen overeen met het verzoek voor een audiovisueel recht van antwoord (zie *Supra*, nrs. 109-112) en kunnen eveneens worden toegepast voor een online recht van antwoord. Daarbij is het mijns inziens tevens belangrijk om volledig te zijn en het verzoek van een handtekening van de verzoeker te voorzien. Door *in abstracto* inhoudelijke voorwaarden te bepalen in de wet, creëert de wetgever meer rechtszekerheid voor de burger die op die manier immers op de hoogte is welke essentiële elementen hij moet opnemen in het verzoek.

D. Geadresseerde

224. De minimumbeginselen en de indicatieve richtsnoeren vermelden geen specifieke regeling aangaande de persoon aan wie het verzoek moet worden toegezonden. Uiteraard moet het verzoek aan het betrokken medium worden geadresseerd.

³⁹⁶ Informatieverlag, *supra* noot 385, 23, punt 14.

Het WV-VDB voorziet in een andere regeling dan het WV-DF. Dit is te verantwoorden door het feit dat het WV-VDB van toepassing is op alle soorten media (zie *Supra*, nr. 217). Vandaar moet het verzoek worden verzonden aan de uitgever, hoofdredacteur of aan iedere andere persoon die het antwoord kan publiceren (artikel 5 WV-VDB). Het WV-DF is daarentegen specifiek van toepassing op online media en voorziet dan ook in een specifieke geadresseerde voor het verzoek van het antwoord. Het verzoek moet namelijk worden geadresseerd aan de auteur en indien deze niet is bekend, de webhost (artikel 15bis § 3, tweede lid WB-DF). Het WV-DF voorziet aldus in een getrapte aansprakelijkheid.

Het informatieverlag³⁹⁷ vermeldt enkel dat de coördinaten van de contactpersoon bekend moeten zijn en op het nieuwsmedium moeten worden gepubliceerd. Op die manier wordt de toegang tot het recht van antwoord vergemakkelijkt. De geadresseerde van de vordering kan aldus o.a. de auteur zijn, de uitgever, de hoofdredacteur of de webhost. Het moet een persoon zijn die voor een onmiddellijke publicatie van het antwoord kan zorgen. Dit is echter een mediums specifieke bepaling waarbij een geharmoniseerde wetgeving rekening moet houden met het soort betrokken medium. Vandaar is het aangewezen om de geadresseerde per medium *in abstracto* te bepalen.

Om meer rechtszekerheid aan de burger te bieden en de toegang tot het online recht van antwoord te garanderen, is het aldus aangewezen om de gegevens van de contactpersoon te vermelden op het nieuwsforum. Op die manier is de burger immers op de hoogte aan wie het verzoek moet worden gericht. De burger is hiervoor echter afhankelijk van de medewerking van de media. Vandaar is het aanbevolen om toch *in abstracto* te bepalen aan wie de vordering moet worden geadresseerd. Wat de online media betreft, is een eenvormige oplossing echter onmogelijk gelet op het feit dat er veel soorten communicatietechnieken bestaan en deze bovendien de dag van vandaag aan een constante groei onderhevig zijn. Om aan deze constante groei van nieuwe digitale communicatietechnieken te beantwoorden, is het aangewezen om een *in concreto* aftoetsing over te laten aan de rechter. Dit vereiste behoeft immers een evolutieve interpretatie.

§6. Uitvoering

A. Termijn

225. Wat betreft de termijn van publicatie bieden de minimumbeginselen en de richtsnoeren opnieuw geen duidelijkheid. Volgens de minimumbeginselen moet het antwoord zonder onnodige vertraging worden gepubliceerd (zie *Supra*, nr. 191). De richtsnoeren vermelden dat de publicatie moet gebeuren binnen een redelijke termijn (zie *Supra*, nr. 205).

³⁹⁷ Informatieverlag, *supra* noot 385, 24, punt 20.

Het WV-VDB (artikel 8, eerste lid WV-VDB) vermeldt dat het antwoord uiterlijk moet worden opgenomen in de eerste aflevering van de periodieke media, tot stand gebracht na afloop van twee vrije dagen. Volgens het WV-DF (artikel 15bis § 4, tweede lid WV-DF) moet het antwoord drie dagen na ontvangst van het antwoord worden gepubliceerd. Het informatieverlag³⁹⁸ bepaalt dat het antwoord in elk geval na afloop van maximum twee kalenderdagen moet worden gepubliceerd.

Ook voor deze voorwaarde moet worden afgewogen wat een redelijke termijn is in het kader van de online media. Via het internet kan informatie op een snelle en universele manier worden verspreid. Om te waarborgen dat het antwoord dezelfde impact heeft als de betrokken berichtgeving, is het van belang het antwoord zo spoedig mogelijk te publiceren. De bedoeling van het antwoord is immers dat de betrokken persoon zo snel mogelijk de inbreuk op zijn eer en goede naam kan herstellen. Dit kan alleen worden nagestreefd indien het betrokken medium het antwoord binnen een korte termijn publiceert. Een publicatie van het antwoord na afloop van twee kalenderdagen na ontvangst van het antwoord is, mijns inziens, om die reden dan ook een redelijke termijn in het kader van de online media. Een *in abstracto* bepaalde termijn voor publicatie biedt overigens meer rechtszekerheid aan de burger. Bovendien zorgt dit ervoor dat de betrokken persoon van een effectieve uitoefening van zijn recht kan genieten en dat het doel van het recht wordt bereikt.

B. Vorm

226. Wat betreft de wijze van publicatie vermelden de minimumbeginselen dat het antwoord dezelfde bekendheid moet krijgen als het originele bericht, om zo hetzelfde publiek en dezelfde impact te bereiken (zie *Supra*, nr. 191). De richtsnoeren bepalen dat het antwoord op een tijd en wijze moet worden gepubliceerd die aansluiten bij de betichte berichtgeving (zie *Supra*, nr. 205).

Ondanks dat de voorwaarden in de wetsvoorstellen en het informatieverlag op enkele punten van elkaar verschillen, streven ze dezelfde doelstelling na. Het antwoord moet namelijk dezelfde bekendheid en impact bereiken als de betrokken berichtgeving. Het WV-VDB bepaalt dat het antwoord in zijn geheel en zonder tussenvoeging moet worden opgenomen (artikel 9 WV-VDB). Daarnaast vermelden beiden wetsvoorstellen dat het antwoord op dezelfde plaats en onder gelijkaardige voorwaarden moet worden gepubliceerd (artikel 9 WV-VDB en artikel 15bis § 4, tweede lid WV-DF). Het WV-DF (artikel 15bis § 4, tweede lid WV-DF) en het informatieverlag³⁹⁹ bepalen dat het antwoord op dezelfde wijze toegankelijk moet zijn. Daarnaast vermeldt het informatieverlag⁴⁰⁰ dat het antwoord even lang moet worden gepubliceerd als de oorspronkelijke berichtgeving en minstens één dag.

Opdat het online antwoord dezelfde bekendheid krijgt om zo hetzelfde publiek en dezelfde impact te bereiken, is het aangewezen om de volgende voorwaarden voor de publicatie te bepalen: het antwoord moet in zijn geheel; zonder tussenvoeging; op dezelfde wijze en in dezelfde omstandigheden worden gepubliceerd.

³⁹⁸ Informatieverlag, *supra* noot 385, 22, punt 13.

³⁹⁹ Informatieverlag, *supra* noot 385, 22, punt 10.

⁴⁰⁰ Informatieverlag, *supra* noot 385, 23, punt 11.

In abstracto voorwaarden opnemen aangaande de wijze van publicatie garandeert de burger dat het antwoord dezelfde bekendheid krijgt als de oorspronkelijke berichtgeving. Hierdoor kan de betrokken persoon het recht van antwoord op een effectieve wijze uitoefenen. Daarnaast biedt het ook rechtszekerheid voor de betrokken media, vermits zij op die manier op de hoogte zijn hoe zij het antwoord dienen te publiceren.

C. Kosteloos

227. De minimumbeginselen bepalen vervolgens dat het antwoord kosteloos moet zijn. De richtsnoeren vermelden echter niets over de kostprijs. Zowel de wetsvoorstellen (artikel 3 § 1, eerste lid WV-VDB en artikel 15bis § 4, tweede lid WV-DF) als het informatieverlag⁴⁰¹ zijn conform de minimumbeginselen en vermelden eveneens dat het antwoord kosteloos moet worden ingelast.

Een kosteloze inlassing van het online antwoord is aanbevolen, zodat de toegang tot het recht voor de burger wordt vergemakkelijkt. Bovendien geldt een kosteloze inlassing ook voor het recht van antwoord in de drukpers (zie *Supra*, nr. 122) en de audiovisuele media (zie *Supra*, nr. 129) en kan dit vereiste eveneens worden toegepast op de online media.

D. Weigering, tegenvoorstel en spontane rechtzetting

228. Zowel de minimumbeginselen als de richtsnoeren vermelden dat de betrokken media onder bepaalde voorwaarden de publicatie van het antwoord kunnen weigeren (zie *Supra*, nrs. 192 en 207). Ook de wetsvoorstellen (artikel 11 § 1, eerste lid WV-VDB en artikel 15bis § 4, laatste lid WV-DF) en het informatieverlag⁴⁰² bepalen dat de media onder bepaalde voorwaarden de publicatie kunnen weigeren. Echter gaan de wetsvoorstellen en het informatieverlag nog verder.

Het WV-VDB bepaalt immers dat de betrokken media een tegenvoorstel kunnen formuleren (artikel 11 § 2, eerste lid WV-VDB) of een spontane rechtzetting van de berichtgeving kan doorvoeren, waardoor geen antwoord moet worden opgenomen (artikel 3 § 1, derde en laatste lid WV-VDB). Ook het WV-DF bepaalt dat de media een rechtzetting of schrapping van het bericht kunnen doorvoeren indien de verzoeker dat uitdrukkelijk vraagt (artikel 15bis § 5, eerste lid WV-DF). Het informatieverlag⁴⁰³ bepaalt overigens ook dat de media niet moeten overgaan tot publicatie van het antwoord wanneer zij reeds spontaan een bevredigende rechtzetting van de berichtgeving hebben doorgevoerd.

Wat betreft het online recht van antwoord is het belangrijk om *in abstracto* voorwaarden te voorzien, volgens dewelke de publicatie van het antwoord kan worden geweigerd. Het antwoord kan worden geweigerd wanneer bovenstaande *in abstracto* vereisten voor het antwoord niet zijn voldaan (zie *Supra*, nrs. 219-220). Op die manier is het voor de burger duidelijk waaraan zijn antwoord moet voldoen.

⁴⁰¹ Informatieverlag, *supra* noot 385, 22, punt 6.

⁴⁰² Informatieverlag, *supra* noot 385, 23, punt 15.

⁴⁰³ *Ibid.*

Het online recht van antwoord kan hierdoor op een daadwerkelijke manier worden uitgeoefend. Dit biedt overigens niet alleen rechtszekerheid voor de betrokken persoon, maar ook voor het betrokken medium aangezien zij op die manier op de hoogte zijn om welke redenen zij de publicatie van het antwoord kunnen weigeren.

Naast de redenen voor weigering, is het voor een online recht van antwoord eveneens aangewezen te voorzien dat de media zelf een spontane rechtzetting van de berichtgeving kunnen doorvoeren. Hierdoor dient de publicatie van het antwoord niet plaats te vinden. Wanneer de media zelf een spontane rechtzetting doen, tonen zij bovendien hun bereidheid en goodwill aan de betrokken persoon aan. Dit zorgt ervoor dat het vertrouwen tussen de media en de burgers wordt bevorderd en het wijst op kwaliteitsvolle journalistiek. Daarnaast is het ook aanbevolen om de mogelijkheid voor een tegenvoorstel op te nemen voor het online recht van antwoord, zoals dit ook is voorzien voor het audiovisueel recht van antwoord (zie *Supra*, nrs. 132-133).

§7. Procedure en sancties

229. Volgens de minimumbeginselen en de richtsnoeren moet ieder geschil omtrent het recht van antwoord kunnen worden voorgelegd aan een gerecht of een andere onafhankelijke instantie die bevoegd is om de publicatie van het antwoord te bevelen (zie *Supra*, nr. 195). De richtsnoeren vermelden expliciet dat het recht op weerwoord eveneens via mederegulering of zelfregulering kan worden gegarandeerd. Een wettelijk kader hiervoor is niet noodzakelijk (zie *Supra*, nrs. 204 en 206).

Het WV-VDB voldoet aan bovenstaande voorwaarde, namelijk dat het geschil moet kunnen worden voorgelegd aan een gerecht dat bevoegd is om de publicatie te bevelen. Het WV-VDB stelt immers dat een geschil aangaande het online recht van antwoord uitsluitend kan worden voorgelegd aan de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg, die optreedt zoals in kortgeding (artikel 12, eerste lid WV-VDB). De verzoeker kan een schadevergoeding eisen indien het antwoord te laat wordt opgenomen, zonder dat een afwijzing of tegenvoorstel werd gedaan (artikel 11 § 3 WV-VDB). Echter staat in het wetsvoorstel niets opgenomen omtrent de bevoegdheid van enige ander instantie.

Het WF-DF voldoet ook aan bovenstaande voorwaarde, vermits artikel 15ter WV-DF dezelfde regeling als de Antwoordrechtwet overneemt indien het recht van antwoord niet wordt uitgevoerd. Conform deze regeling moet de verzoeker naar de correctionele rechtbank stappen om de publicatie van een antwoordtekst te bevelen (zie *Supra*, nr. 142). De uitgever kan een correctionele geldboete oplopen (artikel 15ter WV-DF). De bevoegdheid van de burgerlijke rechter wordt hierdoor evenwel niet uitgesloten, zodat deze eveneens de publicatie van het antwoord kan bevelen. Bovendien kan de verzoeker bij de burgerlijke rechter een schadevergoeding bekomen (zie *Supra*, nrs. 141-142).

Ook het informatieverlag is in overeenstemming met de minimumbeginselen en de richtsnoeren. De Senaat⁴⁰⁴ beveelt aan om de bevoegdheid van de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg zoals in kortgeding voor het recht van antwoord in de audiovisuele media uit te breiden tot iedere aanvraag voor een recht van antwoord. Deze procedure moet dus ook gelden voor een online recht van antwoord. Dit kan ervoor zorgen dat een snelle en ernstige behandeling van de vorderingen bij de rechtbank wordt gegarandeerd.⁴⁰⁵

Een belangrijke aanbeveling van de Senaat is bovendien om het recht van antwoord uit de strafrechtelijke sfeer te halen en de sancties wegens weigering te beperken tot de sfeer van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid van de uitgevers.⁴⁰⁶

Naast de procedure voor de rechtbank van eerste aanleg, beveelt de Senaat⁴⁰⁷ aan om voorafgaand aan de gerechtelijke procedure maatregelen te nemen om de zelfregulering binnen de mediasector te versterken. Daarom moeten de Raad voor de Journalistiek en de Conseil de déontologie journalistique de rol van bemiddelaar krijgen. Op die manier wordt een minnelijke beslechting bevorderd en kunnen geschillen tussen de media en de burger op een snelle manier worden afgehandeld. De Senaat raadt daarenboven aan om een zelfregulerend charter op te stellen voor de verschillende media, waarvan de uitwerking in overleg met de mediasector en de instanties voor journalistieke zelfregulering moet gebeuren.⁴⁰⁸

230. Uit de toetsing van de wetsvoorstellen en het informatieverlag blijkt dat al deze instrumenten voorzien in een procedure aangaande het recht van antwoord. Naast de procedure voor de rechtbank, voorziet enkel het informatieverlag in een bevoegdheid voor een onafhankelijke instantie (zie *Supra*, nr. 229).

Het is aanbevolen om de bevoegdheid van de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg zoals in kortgeding eveneens uit te breiden tot het online recht van antwoord. Via deze procedure kan de aanvrager immers rekenen op een snelle en effectieve behandeling van zijn zaak (zie *Supra*, nr. 229). Daarnaast is het aangewezen om de aanbeveling in het informatieverlag te volgen en het recht van antwoord uit de strafrechtelijke sfeer te halen. De verzoeker wordt immers niet in zijn rechten hersteld wanneer aan de betrokken media een correctionele geldboete wordt opgelegd (zie *Supra*, nr. 229).

In het kader van het (online) recht van antwoord is het mijns inziens eveneens aanbevolen om burgers meer te stimuleren om naar de Raad voor de Journalistiek te stappen. Naast een snelle afhandeling en kostenbesparing, heeft de bemiddelende functie van de ombudsman verschillende voordelen. Partijen leren via bemiddeling immers rekening houden met de belangen van de andere. Op een constructieve manier met emoties omgaan is hierbij van belang.

⁴⁰⁴ Informatieverlag, *supra* noot 385, 24, punt 18.

⁴⁰⁵ *Ibid.*

⁴⁰⁶ Informatieverlag, *supra* noot 385, 24, punt 22.

⁴⁰⁷ Informatieverlag, *supra* noot 385, 25, punt 23.

⁴⁰⁸ Informatieverlag, *supra* noot 385, 25, punt 24.

In een situatie waar de eer en goede naam van een persoon is geschaad, is het belangrijk dat het betrokken medium zijn verantwoordelijk opneemt en begrip toont. Via een goede communicatie, empathie en redelijkheid kunnen partijen tot een op maat gemaakte oplossing komen. Bovendien halen partijen hier meer voldoening uit dan uit een uitspraak van de rechtbank, vermits zij via hun eigen inbreng en samenwerking tot een win/win-oplossing kunnen komen waar beiden zich comfortabel bij voelen. Herstelgericht denken staat centraal. Bemiddeling zorgt bijgevolg dat het vertrouwen tussen beide partijen herstelt. Het nodigt partijen uit om persoonlijk te groeien en hun gedrag bij te sturen.⁴⁰⁹

De vraag rijst of het wel noodzakelijk is om het online recht van antwoord wettelijk te verankeren indien de betrokken persoon evengoed naar de Raad voor de Journalistiek kan stappen in het kader van wederhoor, wederwoord of rechtzetting. Het is echter aangeraden om ook een wettelijk kader voor het online recht van antwoord te voorzien opdat de betrokken persoon van een effectieve uitoefening van zijn recht kan genieten. Voor de printmedia en de audiovisuele media bestaat immers ook een wetgevend kader (zie *Infra*, Bijlage I). Dit biedt de persoon zekerheid indien het betrokken medium toch niet overgaat tot publicatie van het antwoord na een beslissing van de Raad voor de Journalistiek. Hij kan zich immers op die manier op een wettelijke grondslag baseren, wanneer hij dit recht voor de rechtscolleges wenst af te dwingen. Bijgevolg worden de rechten van de burger door een wettelijke verankering van het online recht van antwoord versterkt.

§8. Bijzonder

231. Enkel de minimimbeginselen vermelden een bijzondere voorwaarde specifiek voor online media, namelijk dat een verband moet worden aangetoond tussen het recht van antwoord en de betwiste informatie indien deze openbaar werd gemaakt in elektronische archieven (zie *Supra*, nr. 194).

Het informatieverlag⁴¹⁰ is conform deze bijzondere voorwaarde in de minimumbeginselen. Het WF-VDB vermeldt een andere bijzondere voorwaarde, namelijk de bewaring van de dragers van de verspreide informatie en de bewaring van de dragers van het recht van antwoord (artikel 13 WV-VDB).

Het is aangewezen om in het kader van het online recht van antwoord een verband te leggen tussen het weerwoord en de betwiste informatie indien deze openbaar bekend werd gemaakt in elektronische archieven. Dit is immers van belang om de gebruiker te wijzen op het feit dat de oorspronkelijke informatie is gebruikt op een reactie.

⁴⁰⁹ E. LANCKSWERDT, "Bemiddeling. Waarom zouden juristen er (meer) voor opteren?", *NJW* 2016, afl. 341, 314-328.

⁴¹⁰ Informatieverlag, *supra* noot 385, 24, punt 19.

TUSSENTIJDSE CONCLUSIE

232. Uit het laatste deel van deze masterscriptie blijkt dat, zowel op internationaal als op Europees niveau, reeds heel wat aandacht is besteed aan het recht van antwoord in een online context. De minimumbeginselen van de Raad van Europa en de indicatieve richtsnoeren van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie tonen aan dat een wettelijk kader, aangepast aan de digitale ontwikkelingen, noodzakelijk is (zie *Supra*, nrs. 187 en 199). Enkel op die manier worden burgers op een volledige en adequate manier beschermd gelet op de nieuwe ontwikkelingen op vlak van communicatietechnieken. Dit beantwoordt overigens ook aan de technologie-neutrale interpretatie van de vrijheid van meningsuiting, zoals gewaarborgd in artikel 10 EVRM (zie *Supra*, nr. 27).

233. De minimumbeginselen en de richtsnoeren (zie *Infra*, Bijlage II) bieden een houvast voor de lidstaten die hun nationale wetgeving dienen te onderzoeken en, indien nodig, aan te passen aan deze aanbevelingen. Vermits uit deel II (zie *Supra*, nr. 180) van deze masterscriptie blijkt dat de bestaande wetgeving (zie *Infra*, Bijlage I) onvoldoende bescherming biedt, dringt een nieuw wettelijk kader in België zich aan. Conform de internationale en Europese aanbevelingen is het belangrijk dat het nieuw wettelijk kader aan enkele voorwaarden voldoet opdat de toegang en de uitoefening van het recht wordt vergemakkelijkt.

De minimumbeginselen bepalen niet dat een aparte wetgeving voor een online recht van antwoord noodzakelijk is, maar voeren wel enkele basisprincipes in die voor alle soorten media gelden (zie *Supra*, nrs. 186-187). Een aparte regelgeving voor de online media is dus volgens de Raad van Europa niet noodzakelijk. De voorwaarden opgenomen in de minimumbeginselen komen zo goed als volledig overeen met de voorwaarden die gelden voor een audiovisueel recht van antwoord. Echter is wel een mediums specifieke voorwaarde voor de online media opgenomen. Wanneer een artikel online wordt gearchiveerd, moet immers een link moet worden gelegd naar het recht van antwoord (zie *Supra*, nr. 194).

De aanbeveling van de Europese Unie geeft eveneens aan dat een recht van antwoord voor online berichtgeving mogelijk moet zijn. Een geharmoniseerd wettelijk kader moet mediums specifieke bepalingen bevatten naargelang de eigenschappen van het betrokken medium (zie *Supra*, nr. 199). Een belangrijk uitgangspunt van deze richtsnoeren is dat de voorwaarden opgenomen in de nationale wetgeving niet onredelijk mogen zijn, vermits deze de uitoefening van het recht van antwoord belemmeren (zie *Supra*, nr. 202).

234. A.d.h.v. de evaluatie van de bestaande wetsvoorstellen en het informatieverslag in hoofdstuk II, werd een eigen aanbeveling omtrent de voorwaarden voor een online recht van antwoord geformuleerd (zie *Infra*, Bijlage IV). Daarbij dient te worden opgemerkt dat de huidige wetsvoorstellen en het informatieverslag (zie *Infra*, Bijlage III) op bepaalde punten nog moeten worden bijgestuurd.

De wetgever dient immers steeds in het achterhoofd te houden dat de regelgeving het voor de burger mogelijk moet maken om zijn online recht op antwoord op een effectieve en daadwerkelijke manier uit te oefenen. Zo mogen de vereisten voor het antwoord niet al te streng worden geïnterpreteerd (zie *Supra*, nrs. 219-220). Bovendien moeten de voorwaarden voor de publicatie van het antwoord ervoor zorgen dat het antwoord dezelfde impact en hetzelfde publiek bereikt als de oorspronkelijke berichtgeving (zie *Supra*, nr. 226).

Daarnaast moeten bepaalde voorwaarden *in concreto* door de rechter worden afgetoetst, gelet op de groei van de nieuwe communicatietechnieken. Het is immers niet eenvoudig om de wetgeving continu aan deze ontwikkelingen aan te passen en te herschrijven. Vandaar dringt een evolutieve interpretatie van sommige bepalingen in de wetgeving zich aan, bv. bij de aftoetsing van het toepassingsgebied en de geadresseerde van de vordering (zie *Supra*, nrs. 216 en 224).

Echter dringen *in abstracto* bepaalde voorwaarden zich aan wat betreft de doelstelling (zie *Supra*, nr. 214), de titularis (zie *Supra*, nr. 217), de vereisten voor het antwoord (zie *Supra*, nrs 219-220), de vereisten voor de vordering (zie *Supra*, nrs. 221-224) en de uitvoering (zie *Supra*, nrs. 225-226). Dit biedt de betrokken persoon en het medium immers rechtszekerheid over het feit wanneer en op welke wijze een antwoord kan worden gevorderd en wanneer en hoe het moet worden gepubliceerd.

CONCLUSIE

235. Nieuwe digitale communicatietechnieken zijn niet langer weg te denken in onze huidige informatiemaatschappij. Bepaalde online berichtgeving kan echter de eer en goede naam van personen schaden. Het recht van antwoord biedt deze personen bescherming. A.d.h.v. dit recht kunnen de betrokken personen immers hun stem laten horen en hun rechtmatige belangen herstellen (zie *Supra*, nr. 11). De persoon die een online recht van antwoord wenst uit te oefenen, stuit niettemin op een probleem. Een wettelijk kader voor een online recht van antwoord ontbreekt namelijk tot op de dag van vandaag in België. Enkel voor de geschreven en de audiovisuele pers is een wetgevend kader voorzien (zie *Infra*, Bijlage I). Sommige rechtscolleges interpreteren de bestaande bepalingen reeds in het licht van de digitale media (zie *Supra*, nrs. 62-63.). Dit is echter een moeilijke opdracht, vermits enkele bepalingen van de huidige wetgeving verschillen naargelang het betrokken medium. Bovendien zijn sommige voorwaarden mediums specifiek, waardoor het niet eenvoudig is deze toe te passen in een online context (zie *Supra*, nr. 64).

Uit bovenstaand onderzoek blijkt dat de vrijheid van meningsuiting (artikel 10 EVRM) op een technologieneutrale manier moet worden geïnterpreteerd (zie *Supra*, nr. 27). Bijgevolg moeten burgers, ongeacht het medium of kanaal, van een recht van antwoord kunnen genieten (zie *Supra*, nr. 46). Toch is dit in België niet het geval en biedt de huidige wetgeving geen adequate en volledige bescherming. Een nieuw wettelijk kader omtrent een recht van antwoord, dat rekening houdt met de tekortkomingen van het huidige wettelijk kader, dringt zich bijgevolg aan (zie *Supra*, nr. 180). Na een evaluatie van de bestaande wetgeving (zie *Infra*, Bijlage I), de aanbevelingen op internationaal en Europees niveau (zie *Infra*, Bijlage II), de huidige wetsvoorstellen en het informatieverlag van de Senaat (zie *Infra*, Bijlage III), is een eigen aanbeveling aangaande het online recht van antwoord tot stand kunnen komen (zie *Infra*, Bijlage IV). Deze aanbeveling biedt een antwoord op de vraag hoe een nieuw wettelijk kader omtrent het recht van antwoord er kan uitzien vanuit mensenrechtelijk perspectief en rekening houdend met de digitale ontwikkelingen.

236. Een eerste aanbeveling voor een online recht van antwoord is om een *in abstracto* doelstelling te bepalen in de wet. Op die manier wordt meer rechtszekerheid gecreëerd over wanneer al dan niet een online recht van antwoord kan worden gevorderd. Een beperkte doelstelling, namelijk het herstellen van de rechtmatige belangen van een persoon, waaronder de eer en goede naam, is daarbij aanbevolen. Een te ruime doelstelling werkt immers rechtsmisbruik in de hand. Bovendien worden de media en rechtscolleges op die manier overspoeld met aanvragen omtrent een online recht van antwoord (zie *Supra*, nrs. 53 en 214).

237. Een tweede aanbeveling betreft het toepassingsgebied van een nieuw wettelijk kader. Overeenkomstig de technologieneutrale interpretatie van de vrijheid van meningsuiting, is het van belang dat nieuwe digitale ontwikkelingen onder het toepassingsgebied van de wet vallen.

Het is daarbij aanbevolen om een ruime en evolutieve interpretatie *in concreto* over te laten aan de rechter. Op die manier wordt de betrokken persoon op een adequate en volledige manier beschermd. De constante groei van nieuwe digitale communicatietechnieken is immers moeilijk bij te houden. Het is dan ook onefficiënt om de wet continu aan deze nieuwe ontwikkelingen aan te passen (zie *Supra*, nrs. 64 en 216).

238. Een derde aanbeveling betreft het personeel toepassingsgebied. Voor een online recht van antwoord is het aanbevolen om zowel natuurlijke personen, rechtspersonen als feitelijke verenigingen de mogelijkheid te bieden om dit recht uit te oefenen. Dit geldt immers ook voor een audiovisueel recht van antwoord. De aanvrager moet echter wel bewijzen dat hij impliciet of expliciet in de betrokken berichtgeving is genoemd en dat zijn eer en goede naam hierdoor zijn geschaad. Een persoonlijk belang aantonen is dus noodzakelijk (zie *Supra*, nrs. 80 en 217).

239. Een volgende aanbeveling is om *in abstracto* inhoudelijke voorwaarden en een omvangsvereiste te voorzien voor het geformuleerde antwoord (zie *Supra*, nrs. 98 en 219). Deze voorwaarden vormen immers een houvast voor de betrokken persoon, die op die manier weet waaraan zijn antwoord moet voldoen. Het is daarbij van belang niet al te strenge vereisten op te nemen, waardoor de toegang en de uitoefening van het recht wordt bemoeilijkt. Ook dienen deze voorwaarden niet al te strikt te worden geïnterpreteerd. Het feit dat aan één voorwaarde niet werd voldaan, mag geen doorslaggevende reden vormen om de publicatie te weigeren. Bovendien moet de betrokken persoon de mogelijkheid krijgen het antwoord aan te passen, zodat het alsnog voldoet aan de voorwaarden (zie *Supra*, nr. 219).

Het is aanbevolen om de volgende inhoudelijke voorwaarden voor het antwoord op te nemen: dezelfde taal; rechtstreeks verband met de bestreden berichtgeving; niet beledigend, niet in strijd met wetten of goede zeden en geen derden zonder noodzaak betrekken. De huidige wetgeving voor de drukpers en audiovisuele media vermelden dezelfde voorwaarden. Deze kunnen eveneens gelden voor een online recht van antwoord (zie *Supra*, nrs. 98 en 219).

De omvang van het antwoord is afhankelijk van de vorm waarin het antwoord wordt gegeven. Het is aanbevolen om het antwoord dezelfde vorm als de oorspronkelijke berichtgeving te laten aannemen. Dit draagt immers bij aan het feit dat het antwoord hetzelfde publiek en dezelfde impact moet bereiken als de bestreden berichtgeving. Wat vervolgens kan worden aanbevolen, is om de omvang van het antwoord *in abstracto* in de wet te bepalen. Op die manier is het voor de betrokken persoon duidelijk welke grootte het antwoord mag aannemen (zie *Supra*, nrs. 98 en 220). De omvang van het antwoord dient beperkt te worden tot wat strikt noodzakelijk is. Hiervoor kan worden verwezen naar de bestaande regeling voor een geschreven en audiovisueel recht van antwoord. Een redelijke maximum omvang die kan worden aanbevolen is een maximum van het dubbel van de oorspronkelijke berichtgeving en dit ongeacht het betrokken medium (zie *Supra*, nr. 220).

240. Verder kan worden aanbevolen om een *in abstracto* termijn te bepalen voor het indienen van een vordering. Dit biedt meer rechtszekerheid voor de burger die op die manier weet binnen welke termijn hij actie moet ondernemen (zie *Supra*, nrs. 114 en 221). Het feit dat online berichtgeving snel en universeel wordt verspreid, zorgt ervoor dat de betrokken persoon binnen een korte tijd op de hoogte is van een schending van zijn rechtmatige belangen. Dit moet in rekenschap worden gebracht. Bovendien heeft de verzoeker er alle belang bij om zijn eer en goede naam zo snel mogelijk te herstellen. De termijn moet ruim genoeg zijn om de toegang tot het recht en de daadwerkelijke uitoefening te vergemakkelijken. Toch mag deze termijn niet te ruim zijn, vermits dit rechtsmisbruik in de hand werkt. Een redelijke termijn voor het indienen van een verzoek voor een online recht van antwoord die kan worden aanbevolen, is één maand vanaf de terbeschikkingstelling aan het publiek (zie *Supra*, nr. 221).

Het is bovendien aanbevolen om een schriftelijke vordering voor het online recht van antwoord *in abstracto* te bepalen in de wet. Het is echter aan de verzoeker om te bepalen op welke schriftelijke wijze hij de vordering wenst in te dienen (zie *Supra*, nrs. 115 en 222). De aanvrager draagt de eventuele gevolgen hiervan in het kader van het bewijs (zie *Supra*, nr. 222).

Ook wat de inhoudelijke voorwaarden van het verzoek betreft, is het belangrijk om *in abstracto* voorwaarden te bepalen. Hierdoor weet de aanvrager welke elementen het verzoek moet bevatten opdat de vordering ontvankelijk is. Het is aangewezen om de volgende essentiële elementen op te nemen: de identiteit en gegevens van de aanvrager; de nodige inlichtingen; aantonen van een rechtmatig belang; het antwoord en een handtekening van de verzoeker (zie *Supra*, nrs. 116 en 223).

Om meer rechtszekerheid aangaande de geadresseerde te creëren voor de verzoeker, is het vervolgens aanbevolen om te bepalen dat gegevens van de contactpersoon op het nieuwsforum moeten worden vermeld. De verzoeker is hierbij echter afhankelijk van de goodwill van de media. Vandaar is het aanbevolen om *in abstracto* te bepalen in de wet aan wie de vordering moet zijn gericht. Dit moet een persoon zijn die bevoegd is om het antwoord onmiddellijk te publiceren. Het is echter niet eenvoudig om voor ieder soort online medium een geadresseerde te voorzien, gelet op de groei van de nieuwe communicatietechnieken. Bijgevolg is het aanbevolen om ook hier een evolutieve interpretatie aan de rechter *in concreto* over te laten (zie *Supra*, nr. 224).

241. Om te garanderen dat het antwoord dezelfde impact en hetzelfde publiek bereikt als de oorspronkelijke berichtgeving, is het belangrijk om een *in abstracto* termijn te bepalen voor de publicatie van het antwoord. Dit biedt de verzoeker rechtszekerheid en zorgt voor een effectieve uitoefening van het online recht van antwoord (zie *Supra*, nrs. 136 en 225). Rekening houdend met de specifieke kenmerken van de online media, moet de publicatie van het antwoord binnen twee kalenderdagen gebeuren na ontvangst van het antwoord. Deze redelijke termijn zorgt ervoor dat de schade aan de eer en goede naam beperkt blijft (zie *Supra*, nr. 225).

Voor de wijze van publicatie is het eveneens aanbevolen om *in abstracto* voorwaarden in de wet te bepalen. Dit biedt de verzoeker meer rechtszekerheid. Bovendien is het op die manier voor de media duidelijk hoe zij een antwoord dienen te publiceren. Deze vereisten moeten garanderen dat het antwoord dezelfde impact en hetzelfde publiek bereikt. Het antwoord dient bijgevolg overeenkomstig de volgende voorwaarden te worden opgenomen: in zijn geheel; zonder tussenvoeging; op dezelfde plaats en in dezelfde omstandigheden (zie *Supra*, nrs. 137 en 226). Een belangrijke aanbeveling hierbij is om een kosteloze inlassing van het antwoord te voorzien. Dit zorgt ervoor dat de toegang tot het online recht van antwoord wordt vergemakkelijkt. Dit geldt overigens ook voor een geschreven en audiovisueel recht van antwoord (zie *Supra*, nrs. 138 en 227).

Ook voor het online recht van antwoord is het aanbevolen om te voorzien in een weigering van het antwoord indien de vereisten voor het antwoord niet zijn voldaan. Daarnaast kan worden aanbevolen om te voorzien dat een antwoord niet dient te worden gepubliceerd wanneer het betrokken medium reeds een spontane rechtzetting heeft doorgevoerd. Op die manier toont het medium zijn bereidheid aan en wordt een kwaliteitsvolle journalistiek bevorderd. Daarnaast is het ook aanbevolen om de mogelijkheid voor een tegenvoorstel op te nemen in de wet. Dit geldt overigens ook voor een audiovisueel recht van antwoord (zie *Supra*, nrs. 137 en 228).

242. Om meer rechtszekerheid aan de verzoeker te garanderen, is het vervolgens aanbevolen om een *in abstracto* procedure in de wet te voorzien voor een online recht van antwoord. Het is aanbevolen om de bevoegdheid van de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg zoals in kortgeding uit te breiden tot het online recht van antwoord. De voorzitter kan immers ten gronde en in laatste aanleg een uitspraak doen. Dit zorgt ervoor dat de zaak op een snelle en effectieve manier wordt behandeld (zie *Supra*, nrs. 144, 149, 154 en 230). Daarnaast moet de betrokken persoon de mogelijkheid krijgen om een schadevergoeding te bekomen. Een correctionele geldboete voor de betrokken media is hier niet op zijn plaats, vermits de betrokken persoon hierdoor niet in zijn rechten wordt hersteld (zie *Supra*, nr. 230).

Naast de procedure voor de rechtbank, is het aanbevolen om meer aandacht te besteden aan de zelfregulering binnen de Raad voor de Journalistiek. De Raad focust op een oplossing voor het onderliggende probleem, namelijk het vertrouwen tussen de burgers en de media herstellen. Beiden partijen halen verschillende voordelen uit deze manier van aanpak (zie *Supra*, nrs. 173-176). Toch blijft een wetgevend kader aangaande het online recht van antwoord noodzakelijk. Door een wettelijk kader voor het online recht van antwoord te voorzien, kan dit recht op een effectieve wijze worden afgedwongen voor de rechtscolleges indien het betrokken medium zijn verantwoordelijkheid weigert op te nemen (zie *Supra*, nr. 230).

243. Tot slot is het aangewezen om te voorzien dat een verband moet worden gelegd tussen de oorspronkelijke berichtgeving en de betwiste informatie indien deze openbaar werd gemaakt in elektronische archieven. Dit vloeit voort uit het bijzondere karakter van de online berichtgeving waar de wetgever rekening mee dient te houden (zie *Supra*, nr. 231).

BIBLIOGRAFIE

WETGEVING

1. INTERNATIONAAL

- Artikel 8 en 10 van het Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden van 4 november 1950, *BS* 19 augustus 1955, 5029.
- Resolution (74) 26 the Council of Europa and Committee of Ministers on the right to reply – position of the individuel in relation to the press (2 juli 1974), <https://rm.coe.int/16805048e1>.
- Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten van 10 december 1966, *BS* 6 juli 1983, 8815.
- Verdrag inzake de Rechten van het Kind van 20 november 1989, *BS* 17 januari 1992, 805.
- Recommendation Rec (2004)16 of the Committee of Ministers to member states on the right to reply in the new media environment (15 December 2004), <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=802829>.
- Raad van Europa (Committee of Ministers), Declaration on human rights and the rule of law in the Information Society, CM (2005) 56 final, 13 mei 2005, www.coe.int/t/dgap/goodgovernance/Activities/Public_participation_internet_governance/Declaration-Information-Society/011_DeclarationFinal%20text_en.asp.
- Aanbeveling van het Europees parlement en de Raad van 20 december 2006 betreffende de bescherming van minderjarigen en de menselijke waardigheid en het recht op weerwoord in verband met de concurrentiepositie van de Europese inudstrie van audiovisuele en online-informatiediensten (2006/952/EG), Pb. 27.12.3006, L378/72, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/09063046-242b-4f68-9882-85612506c0df/language-nl>.

2. NATIONAAL: BELGIË

- Artikel 12, 15, 19, 22, 23 en 25 van de gecoördineerde Grondwet van 17 februari 1994, *BS* 17 februari 1994, 4054.
- Artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek van 21 maart 1804, *BS* 3 september 1807.
- Artikel 85, 372, 383, 383bis, 443-452, 458 en 460ter van het Strafwetboek van 8 juni 1867, *BS* 9 juni 1867, 3133.
- Artikel 731 e.v., 1035, 1036, 1038, 1039 en 1041 van het Gerechtelijk Wetboek van 10 oktober 1967, *BS* 31 oktober 1967, 11360.
- Wet betreffende het recht tot antwoord van 23 juni 1961, *BS* 8 juli 1961, 5573.
- Artikel 4, 6° van de bijzondere wet tot hervorming der instellingen van 8 augustus 1980, *BS* 15 augustis 1980, 9434.
- Wet betreffende het wegnemen en transplanteren van organen van 13 juni 1986, *BS* 14 februari 1987, 2129.
- Wet betreffende de rechten van de patiënt van 22 augustus 2002, *BS* 26 september 2002, 43719.

- Artikel 13 van het Decreet op de drukpers van 20 juli 1831, *BS* 22 juli 1831, 888888.
- Decreet houdende wijziging van sommige bepalingen van de decreten betreffende de radio-omroep en de televisie, gecoördineerd op 25 januari 1995, wat de invoering betreft van het recht op informatie via radio en televisie en houdende instelling van een recht van antwoord en een recht van mededeling ten aanzien van radio en televisie van 18 juli 2003, *BS* 3 september 2003, 43049.
- Decreet betreffende radio-omroep en televisie van 27 maart 2009, *BS* 30 april 2009, 34470.
- Besluit van de Vlaamse Regering van 4 maart 2005, *BS* 8 april 2005, *erratum BS* 24 november 2005, 14653.
- *Parl.St.* Kamer 1952-53, 706.
- *Parl.St.* Senaat 1959-60, nr. 121.
- *Parl.St.* Senaat 1975-76, nr. 876/1.
- *Parl.St.* Senaat 1975-76, nr. 876/2.
- *Parl.St.* Vl. Parl. 1999, stuk 52, nr. 1.
- Wetsvoorstel betreffende het recht van antwoord en het recht van informatie, *Parl.St.* Kamer 1999-2000, nr. 2-234/1.
- Wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 23 juni 1961 betreffende het recht tot antwoord, *Parl.St.* Senaat BZ 2009-2010, nr. 4-1347/1.
- Informatieverslag betreffende het recht van antwoord op het internet, *Parl.St.* Senaat 2018-19, nr. 6-465.

3. NATIONAAL: FRANKRIJK

- La loi du 9 juin 1819.
- La loi du 28 juillet 1832.

RECHTSPRAAK

1. INTERNATIONAAL

A. Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM)

- EHRM 7 december 1976, nr. 5493/72, Handyside/VK.
- EHRM 26 april 1979, nr. 6538/74, Sunday Times/UK.
- EHRM 8 juli 1986, nr. 9815/82, Lingens/Austria.
- EHRM 20 november 1989, nr. 10572/83, Markt Intern Verlag GmbH and Klaus Beermann/Germany.
- EHRM 28 maart 1990, Groppera Radio AG and Others/Switzerland.
- EHRM 23 mei 1991, nr. 11662/85, Oberschlick/Austria.
- EHRM 26 november 1991, nr. 13585/88, Observer and Huardian/UK.
- EHRM 24 september 1992, nr. 10533/83, Herczegfalvy/Austria.
- EHRM 29 oktober 1992, nr. 14235/88, Open Door and Dublin Well Woman/Ireland.
- EHRM 23 september 1994, nr. 14890/89, Jersild/Denmark.
- EHRM 24 februari 1994, nr. 15450/89, Casado Coca/Spain.

- EHRM 23 juni 1994, nr. 15088/89, Jacobowski/Germany.
- EHRM 23 september 1994, nr. 15890/89, Jersild/Denmark.
- EHRM 30 september 1994, nr. 13470/87, Otto-Preminger-Institut/Austria.
- EHRM 26 april 1995, nr. 15974/90, Prager en Oberschlick/Oostenrijk.
- EHRM 27 maart 1996, nr. 17488/90, Goodwin/UK.
- EHRM 24 februari 1997, nr. 19983/92, De Haes and Gijssels/Belgium.
- EHRM 29 september 1997, nr. 22714/93, Worm/Austria.
- EHRM 23 september 1998, nr. 24662/94, Lehideux and Isorni/France.
- EHRM 20 april 1999, nr. 41448/98, H.-J. Witzsch/Germany.
- EHRM 20 mei 1999, nr. 21980/93, Stensaas/Norway.
- EHRM 16 maart 2000, nr. 23144/93, Özgür Gündem/Turkije.
- EHRM 2 mei 2000, nr. 26132/95, Bergens Tidende and Others/Norway.
- EHRM 15 juni 2000, nr. 25723/94, Erdogdu/Turkey.
- EHRM 18 juli 2000, nr. 26680/95, Sener/turkey.
- EHRM 28 september 2000, Lopes Gomes Da Silva/Portugal.
- EHRM 28 juni 2001, nr. 32772/02, VGT Verein gegen Tierfabriken/Switzerland.
- EHRM 12 juli 2001, nr. 29032/95, Feldek/Slovakia.
- EHRM 17 juli 2001, nr. 39288/98, Ekin/France.
- EHRM 29 maart 2001, nr. 38432/97, Thoma/Luxemburg.
- EHRM 26 februari 2002, nr. 28525/95, Unabhängige Initiative Informationsvielfalt/Austria.
- EHRM 26 februari 2002, nr. 29271/95, Dichand and Others/Austria.
- EHRM 5 mei 2002, nr. 46311/99, MC Vicar/UK.
- EHRM 25 juni 2002, nr. 51279/99, Colombani and Others/France.
- EHRM 6 mei 2003, nr. 48898/99, Perna/Italië.
- EHRM 27 mei 2003, nr. 43425/98, Skalka/Poland.
- EHRM 19 juni 2003, nr. 49017/99, Pedersen and Baadsgaard/Denmark.
- EHRM 15 juli 2003, nr. 33400/96, Ernst and Others/Belgium.
- EHRM 11 december 2003, nr. 39084/97, Yankov/Bulgarije.
- EHRM 27 mei 2004, nr. 57829/00, Vides Aizsardsības Klubs/Letland.
- EHRM 15 februari 2005, nr. 68416/01, Steel en Morris/VK.
- EHRM 5 juli 2005, nr. 28743/03, Melnychuk/Ukrajne.
- EHRM 15 november 2007, nr. 12556/03, Pfeifer/Oostenrijk.
- EHRM 3 april 2012, nr. 43206/07, Kaperzynski/Poland.
- EHRM 25 juni 2013, nr. 48135/06, Youth Initiative for Human Rights/Servië.
- EHRM 16 juli 2013, nr. 33846/07, Węgrzynowski & Smolczewski/Poland.
- EHRM 17 april 2014, nr. 20981/10, Mladina d.d. Ljubljana/Slovenië.
- EHRM 17 april 2014, nr. 41123/10, Dzhugashvili/Rusland.

B. Europese Commissie

- Eur.Comm.R.v.M., 4 juli 1979, nr. 8456/78, *Digest*, 3, 417.

2. NATIONAAL: BELGIË

- Arbitragehof 28 mei 1991, *RW* 1991-92, nr. 14/91, 497.
- Cass. 2 oktober 1863, *Pas.* 1863, I, 420.
- Cass. 3 november 1880, *Pas.* 1881, I, 7.
- Cass. 21 mei 1928, *Pas.* 1928, I, 165.
- Cass. 10 mei 1965, *Pas.* 1965, I, 965.
- Cass. 4 april 1966, *Pas.* 1966, I, 1011.
- Cass. 8 november 1937, *Pas.* 1937, I, 330.
- Cass. 10 januari 1972, *Arr.Cass.* 1972, I, 456.
- Cass. 14 oktober 1974, *RW* 1974-75, 1761.
- Cass. 17 april 1981, *RW* 1981-82, 1627-1630.
- Cass. 18 januari 1983, *Arr.Cass.* 1982-83, 669.
- Cass. 6 november 1984, *Arr.Cass.* 1984-85, 339.
- Cass. 8 december 1986, *RW* 1965-66.
- Cass. 9 juni 1995, *Arr.Cass.* 1975, 1073.
- Cass. 17 mei 1997, *Arr.Cass.* 1977, 957.
- Cass. 29 oktober 1998, *RCJB* 2001, 270.
- Cass. 5 oktober 1999, *Arr.Cass.* 1999, 1220.
- Brussel 29 maart 1849, *Pas.* 1850, II, 46.
- Gent 31 juli 1872, *BJ* 1872, 1189.
- Gent 29 november 1875, *BJ* 1876, 190.
- Brussel 16 november 1878, *Pas.* 1878, II, 33.
- Brussel 4 augustus 1880, *Pas.* 1880, II, 286.
- Bruxelles 10 avril 1883, *JT* 1883, 269.
- Gent 7 april 1884, *Pas.* 1884, II, 322.
- Brussel 12 augustus 1884, *Pas.* 1884, II, 333.
- Brussel 14 december 1886, *Pas.* 1887, II, 286.
- Charleroi 28 fév. 1908, *P.P.* 1909, 98.
- Brussel 23 november 1908, *JT* 1908, 1464.
- Bruxelles 28 nov. 1908, *P.P.* 1909, 106.
- Brussel 27 september 1938, *Rev. Comm.* 1939, 11
- Brussel 19 mei 1965, *JT* 1965, 601-603.
- Brussel 14 juni 1966, *Pas.* 1967, II, 106.
- Brussel 11 juni 1971, *JT* 1972, 104.
- Brussel 13 december 1976, *RW* 1976-77, 1963.
- Brussel 26 februari 1979, *RW* 1979-80, 114.
- Brussel 14 juni 1979, *JT* 1979, 87.
- Brussel 15 oktober 1980, *JT* 1982, 10.
- Antwerpen 6 november 1980, *RW* 1981-82, 1085.
- Antwerpen 17 december 1981, *RW* 1982-83, 451.
- Brussel 9 juni 1983, *Ing. Cons.* 1983, 113.
- Antwerpen 3 oktober 1991, *RW* 1991-92, 615.
- Brussel 30 april 1992, *RDP* 1992, 920.

- Gent 3 maart 1995, *RW* 1996-97, 541.
- Gent 14 maart 1995, *AM* 1996, 159.
- Brussel 30 mei 1996, *AM* 1997, 79.
- Antwerpen 20 mei 1999, *AM* 2000, 85.
- Luik 6 oktober 1999, *AM* 2000/1-2, 94.
- Brussel 27 juni 2000, *AM* 2001, 142.
- Brussel 18 maart 2001, *AM* 2001, 404.
- Brussel 29 oktober 2002, *RW* 2004-2005, 1467.
- Anwerpen 19 december 2003, onuitg.
- Brussel 10 maart 2004, *RW* 2005-06, nr. 25, 984.
- Antwerpen 21 juni 2004, *NJW* 2005, 410.
- Antwerpen 25 juni 2007, *AM* 2008/2, 139.
- Brussel 30 oktober 2009, *AM* 2010/5-6, 571.
- Corr. Verviers 21 mei 1875, *Pas.* 1876, III, 122.
- Corr. Luik 12 juli 1908, *Pas.* 1908, III, 285.
- Corr. Brussel 1 april 1922, *JT* 1922, 335.
- Corr. Brussel 31 december 1930, *JT* 1931, 46.
- Corr. Namen 2 september 1970, *JT* 1970, 653.
- Corr. Brussel 24 augustus 1979, *JT* 1982, 62.
- Corr. Antwerpen 10 juli 1980, *RW* 1981-82, 1089.
- Corr. Brussel 20 april 1993, *T.Vreemd.* 1994, 101.
- Corr. Brussel 27 februari 1996, *AM* 1996, 336.
- Corr. Brussel 24 juni 1996, onuitg.
- Corr. Antwerpen 26 maart 2002, onuitg.
- Corr. Brussel 14 juli 2003, onuitg.
- Corr. Brussel 14 november 2007, *JT* 2008, 198.
- Corr. Gent 21 december 2010, *AM* 2011/2, 259.
- Rb. Verviers 17 februari 1881, *Pas.* 1881, II, 251.
- Rb. Brussel 23 juli 1907, *RDP* 1907, 749.
- Rb. Antwerpen 17 juni 1955, *RW* 1955-56, 846-851.
- Rb. Brussel 17 april 1962, *JT* 1963, 43.
- Burg. Brussel 8 april 1963, *JT* 1963, 403
- Rb. Brussel 17 maart 1965, *JT* 1965, 349.
- Burg. Brussel 19 mei 1965, *JT* 1965, 601-603.
- Rb. Luik 20 maart 1980, *JT* 1980, 437.
- Rb. Brussel 14 juni 1979, *JT* 1980, 87.
- Rb. Brussel 17 maart 1982, *JT* 1983, 154.
- Rb. Brussel 17 maart 1983, *JT* 1982, 154.
- Rb. Luik 4 juni 1986, *JT* 1987, 737.
- Rb. Luik (KG) 19 december 1989, *JLMB* 1990, 414.
- Rb. Luik (KG) 20 november 1990, *JLMB* 1992, 1254.
- Rb. Brussel 29 december 1990, *JLMB* 1991, 673.
- Rb. Brussel 7 april 1992, *JLMB* 1992, 1245.

- Rb. Brussel 30 december 1992, *P&B* 1993, 162.
- Rb. Brussel 22 november 1994, *RGAR* 1995, 12451.
- Rb. Brussel (KG) 8 december 1995, onuitg.
- Rb. Brussel (KG) 14 februari 1996, *AM* 1996, 337.
- Rb. Brussel 1 maart 1996, onuitg.
- Rb. Brussel 25 juni 1997, *AM* 1997, 420.
- Rb. Brussel 10 september 1997, *JLMB* 1999, 893.
- Rb. Brussel 12 februari 1998, *AM* 1999, 93.
- Rb. Brussel (KG) 29 april 1998, *AM* 1998/4, 375.
- Rb. Brussel 5 mei 1998, *AM* 1999, 152.
- Rb. Brussel 23 juni 1998, *JT* 1999, 196.
- Rb. Brussel (KG) 3 februari 2000, *AM* 2000/3, 336.
- Rb. Brussel 12 september 2000, *AM* 2002, 172.
- Rb. Brussel 4 mei 2001, *JLMB* 2004, 803.
- Rb. Brussel 2 december 2001, *AM* 2002, 191.
- Rb. Brussel 7 mei 2002, *AM* 2002.
- Rb. Charleroi 10 juni 2004, *AM* 2005, 85.
- Rb. Brussel 9 december 2008, *AM* 2009/4, 453-455.
- Rb. Brussel (KG) 19 oktober 2009, *AM* 2010/5-6, 569.
- Rb. Brussel 30 oktober 2009, *AM* 2010/5-6, 571-574.
- Rb. Brussel (14de k.) 13 april 2010, *AM* 2010/5-6, 579-583.
- Rb. Antwerpen (KG) 24 november 2010, *AM* 2010/3, 299.
- Vred. Dendermonde 19 september 1995, *RW* 1996-97, 62.
- Vlaamse Geschillenraad Radio en Televisie 2 mei 2001, *Juristenkrant* 2001, afl. 32, 6.
- Raad voor de Journalistiek 11 maart 2004, *NJW* 2004, 742.
- Raad voor de Journalistiek 9 september 2004, *NJW* 2004, 1286.
- Raad voor de Journalistiek 8 september 2016, G.V. en BVBA V.R./HLN.be, www.rvdj.be/sites/default/files/pdf/1606.%20Beslissing.pdf.
- Raad voor de Journalistiek 12 september 2019, *Geraerts/Croughs*, www.rvdj.be/sites/default/files/pdf/1923%20Beslissing.pdf.

RECHTSLEER

1. BOEKEN

A. Boekwerken België

- BREWAEYS, E., *Recht van antwoord in APR*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2005, 112 p.
- CASTERMANS, M., *Gerechtigd privaatrecht. Algemene beginselen, bevoegdheid en burgerlijke rechtspleging*, Eekhout, Academia Press, 2004, 528 p.
- DECLERCK, C. en SENAËVE, P., *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2017, 713 p.
- HOEBEKE, S. en MOUFFE, B., *Le droit de la presse*, Limal, Anthemis, 2012, 910 p.

- LEMMENS, K., *La presse et la protection juridique de l'individu*, Brussel, Larcier, 2003, 603 p.
- PLATEL, M., *Het recht van antwoord in de communicatiemediën*, Brussel, Elsevier-Sequoia, 1971, 94 p.
- SWENNEN, F., *Het personen- en familierecht*, Intersentia, Mortsel, 2019, 586 p.
- TEN HOOVE, S., *Grenzen in de journalistiek – Raad voor de journalistiek tussen 1987 en 2003*, Amsterdam, Otto Cramwinckel Uitgever, 2003, 213 p.
- VANDE LANOTTE, J. en HAECK, Y., *Handboek EVRM*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 949 p.
- VAN HAVER, J., *Correcte rechtstaat: kleine gids voor goed taalgebruik in recht en bestuur*, Brussel, Swinnen, 1987, 179 p.
- VELAERS, J., *De beperkingen van de vrijheid van meningsuiting*, Antwerpen, Maklu, 1991, 907 p.
- VOORHOOF, D. en ASSCHER, L., *Communicatiegrondrechten – Een onderzoek naar de constitutionele bescherming van het recht op vrije meningsuiting en het communicatiegeheim in de informatiesamenleving*, Amsterdam, Otto Cramwinckel Uitgever, 2002, 268 p.
- VOORHOOF, D. en VALCKE, P., *Handboek mediarecht*, Brussel, Larcier, 2014, 686 p.

B. Boekwerken Verenigd Koninkrijk

- FAWCETT, J.E.S., *The application of the European Convention on Human Rights*, Oxford, Clarendon Press, 1987, 444 p.
- SMITH, G., *Internet Law and Regulation*, London, Sweet & Maxwell, 2007, 780 p.

2. BIJDRAGEN IN BOEKEN

A. Bijdragen in boeken België

- BERKMOES, H., "Het recht van antwoord" in X, *Postal memorialis. Lexicon strafrecht, strafvordering en bijzondere wetten*, Mechelen, Kluwer, 2006, 12-35.
- DELBROUCK, I., "Aanranding van de eer of de goede naam van personen" in X, *Postal Memorialis – Lexicon strafrecht, strafvordering en bijzondere wetten*, 2012, A15/6-A15/53.
- LIEVENS, E., VALCKE, P. en STEVENS, D., "Vrijheid van meningsuiting" in DE CORTE, R. (ed.), *Praktijkboek recht en internet*, Brugge, Vanden Broele, 2005, 76 p.
- VAN LAETHEM, M., "Wettelijke onbekwaamheid van veroordeelden" in X, *Strafrecht en strafvordering. Artikelgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, april 2007, 193-240.
- VOETS, F., "Journalistiek ethiek en alternatieve geschillenbeslechting: de raad voor de journalistiek" in S. LUST, P. LUYPAERS, C. BAEKELAND, P. DELTOUR, D. STEVENS, F. VOETS en K. WAUTERS (eds.), *Recht en media in een democratische rechtsstaat. Wie bewaakt de waakhond?*, Brugge, die Keure, 2010, 67-80.
- VOORHOOF, D., "Artikel 10. Vrijheid van meningsuiting" in VANDE LANOTTE, J. en HAECK, Y. (eds.), *Handboek EVRM, II*, Antwerpen, Intersentia, 2004, 837-1050.
- VOORHOOF, D., "De beslissingen van de Raad geanalyseerd", in F. VOETS en D. VOORHOOF (eds.), *Vijf jaar Raad. Een balans*, Brussel, Raad voor de Journalistiek, 2007, 7-41.

- VOORHOOF, D. "Vrijheid van meningsuiting en persvrijheid" in VANDE LANOTTE, J., GOEDERTIER, G., HAECK, Y., GOOSSENS, J. en DE PELSMAEKER, T. (eds.), *Belgisch Publiek Recht*, Brugge, die Keure, 2015, 577-613.

B. Bijdragen in boeken Duitsland

- GOLSONG, H., "L'harmonisation du droit de réponse en Europe", in M. LOFFLER, H. GOLSONG en G. FRANK (eds.), *Das Gegendarstellungsrecht in Europa*, Munchen, Beck, 1979, 5 p.
- PARTSCH, K.H., "Die Rechte und Freiheiten der Europäischen Menschenrechtskonvention", in BETTERMAN, NEUMAN en NIPPERDEY, *Die Grundrechte*, Berlijn, Duncker Humblot, 1966, Bd. I, 1, 233-492.

C. Bijdragen in boeken VS

- O' FATHAIGH, R. en VOORHOOF, D., "The European Court of Human Rights, Media Freedom and Democracy" in M. PRICE, S. VERHULST en L. MORGAN (eds.), *Routledge Handbook of Media Law*, New York, Routledge, 2013, 107-124.

3. TIJDSCHRIFTEN

A. Tijdschriften België

- BAETEMAN, G., GERLO, J., GULDIX, E., WYLLEMAN, A., DE SAEDELEER, V. en JACOBS, K., "Overzicht van rechtspraak – Personen- en familierecht 1988-1994", *TPR* 1994, nr. 54, 2073-2362.
- BREWAEYS, E., noot onder Voorz. Rb. Brussel 22 oktober 2009, *NJW* 2010, nr. 218, 204.
- BREWAEYS, E., noot onder Cass. 27 april 2007, *NJW* 2007, 897.
- CALEWAERT, W., "Het recht tot antwoord", *RW* 1961-62, 241-262.
- CORNIL, M., "Droit de réponse et journal parlé", *RGAR* 1939, 3133.
- DE HERT, P. en SAELENS, R., "Recht op afbeelding", *TPR* 2009, 867-917.
- DOCQUIR, P.F., "Controle des contenus sur Internet et liberté d'expression au sens de la Convention européenne des droits de l'homme", *CDPK* 2002, 173-193.
- DOCQUIR, P.F., "Le droit de réponse 2.0 ou la tentation d'un droit subjectif d'accès à la tribune médiatique", 2007, *Rev.dr.ULB* 2007, 289-313.
- FREDERICQ, J., "Le droit de réponse en matière scientifique, artistique et littéraire", *JT* 1958, 1.
- GELDERS, M. en VANDEPLAS, A., "Overzicht van rechtspraak inzake recht van wederwoord in de periodieke geschriften", *RW* 2000-01, 1268-1274.
- JACQUEMIN, H., MONTERO, E. en DE CORBION, P., "Le droit de réponse dans les médias", *Revue du Droit des Technologies de l'Information* 2007/27, 31-66.
- J.E., noot onder Corr. Brussel 24 augustus 1979, *RW* 1981-82, 126.
- JONGEN, F., "Encore plus de réponses?", *JLMB* 2001, 862.
- JONGEN, F., noot onder Rb. Luik 19 december 1989, *JLMB* 1990, 414.
- KOHL, A., "The international aspects of freedom of expression in radio and television", *Rev. Dr. H.* 1975, 136.

- LANCKSWEERDT, E., "Bemiddeling. Waarom zouden juristen er (meer) voor opteren?", *NJW* 2016, afl. 341, 314-328.
- LEROY, G., "La jurisprudence du droit de réponse dans les écrits périodiques depuis 1961", *JT* 1980, 433-435.
- LEROY, G., noot onder Rb. Luik 4 juni 1986, *JT* 1987, 538.
- TROUET, C., noot onder Cass. 14 december 2001, *TBBR* 2002, 328.
- VANDEPLAS, A., "Betreffende de strafrechtelijke verantwoordelijke uitgever", *RW* 1983-84, 504
- VANDEPLAS, A., "Betreffende het recht van antwoord", *RW* 1983-84, 1342.
- VANDEPLAS, A., noot onder Brussel 26 februari 1979, *RW* 1979-80, 1140.
- VANDEPLAS, A., noot onder Cass. 29 oktober 1998, *RW* 2000-01, 91.
- VANDEPLAS, A., noot onder Corr. Brussel 24 juni 1985, *RW* 1985-86, 2906-2908.
- VANDEPLAS, A., noot onder Gent 29 juni 1990, *RW* 1990-91, 545.
- VANDEPLAS, A., "Over het recht van wederwoord", *RW* 1979-80, 1143.
- VAN ISACKER, F., noot onder Corr. Brussel 24 augustus 1979, *JT* 1980, 439.
- VAN NESTE, F., "Het zelfbeschikkingsrecht – een kritische studie", *RW* 1991-92, 689-699.
- VOORHOOF, D., "De rechtsbescherming in geval van misbruik van de persvrijheid: overzicht van de rechtspraak (tweede deel)", *DCCR* 1993, 294-313.
- VOORHOOF, D., "De vrijheid van expressie en informatie en de rechtspraak van de ECRM en het EHRM betreffende artikel 10 EVRM (1958-1994)", *Mediaforum* 1994, 117-119.
- VOORHOOF, D., "Geen recht van antwoord voor radiologen", *Juristenkrant* 2002, afl. 53, 4.
- VOORHOOF, D., "Het recht tot antwoord en het vermelden van derden in de antwoordtekst", *DCCR* 1994-95, 476.
- VOORHOOF, D., "Knack veroordeeld voor weigering van recht van antwoord", *Juristenkrant* 2011, nr. 226, 2.
- VOORHOOF, D., noot onder Corr. Gent 24 april 1995, *DCCR* 1994-95, 166.
- VOORHOOF, D., noot onder Rb. Brussel 14 december 1993, *AJT* 1994-95, 70.
- VOORHOOF, D., "Uitgever Persgroep veroordeeld voor weigering publicatie antwoordtekst", *Juristenkrant* 2004, nr. 87, 1 en 8

B. Tijdschriften Verenigd Koninkrijk

- MALINVERI, G., "Freedom of information in the European convention on human rights and in the international covenant on civil and political rights", *H.R.L.J.* 1983, 443-460.

C. Tijdschriften VS

- SMETS, S., "Freedom of Expression and the Right to Reputation: Human Rights in Conflict", *American University International Law Review* 2010, 183-236.
- WARREN, S.D. en BRANDEIS, L.D., "The right to privacy", *Harvard L.Rev.* 1890, 193-220.

VARIA

A. WEBSITES

- Webiste van de Raad voor Journalistiek: www.rvdj.be.
- Website van de Europese Unie: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/belgium_nl.
- Website Europa: www.europa-nu.nl/id/vh83uomks5se/oprichting_raad_van_europa?tab=2&ctx=vh8freao54vt&p=vh8freao54vt.

B. JAARVERSLAGEN RAAD VOOR JOURNALISTIEK

- Raad voor de Journalistiek, *Jaarverslag 2003 van de Raad voor de journalistiek*, www.rvdj.be/sites/default/files/pdf/jaarverslag2003.pdf.
- Raad voor de Journalistiek, *Jaarverslag 2019 van de Raad voor de Journalistiek*, www.rvdj.be/sites/default/files/pdf/jaarverslag2019.pdf.

C. ANDERE

- De Verklaring der plichten en rechten van de journalist, 24 en 25 november 1971, www.rvdj.be/node/62.
- De Code van Journalistieke Beginselen, 1982, www.rvdj.be/node/63.
- Code van de Raad voor Journalistiek, 2019, www.rvdj.be/sites/default/files/pdf/code-rvdj.pdf.
- Werkingsreglement van de Raad voor de Journalistiek, www.rvdj.be/node/67.

BIJLAGEN

BIJLAGE I. Samenvattend schema voorwaarden Antwoordrechtwet en Vlaams Mediadecreet voor een geschreven en audiovisueel recht van antwoord

	DOEL	TOEPASSINGSGEBIED	TITULARIS	VEREISTEN ANTWOORDTEKST
PRINTMEDIA	Onbeperkt	Periodiciteit Geschrift	Categorieën personen: (1) Natuurlijke personen (2) Rechtspersonen Uitdrukkelijke of impliciete vermelding Persoonlijk belang	Inhoudelijk: (1) Onmiddellijk verband; (2) Niet beledigend, in strijd met wet of goede zeden; (3) Geen derden zonder noodzaak betrekken; (4) Dezelfde taal. Omvang: Max. 1000 letters of dubbel van ruimte
AUDIOVISUELE MEDIA	Rechtzetting onjuiste feiten of aantasting eer	Periodiciteit Audiovisuele uitzending of uitgave van periodieke aard	Categorieën personen: (1) Natuurlijke personen (2) Rechtspersonen (3) Feitelijke verenigingen Uitdrukkelijke of impliciete vermelding Persoonlijk belang Onjuiste feiten of aantasting eer	Inhoudelijk: (1) Onmiddellijk verband; (2) Niet beledigend, in strijd met wet of goede zeden; (3) Geen derden zonder noodzaak betrekken; (4) Dezelfde taal. Omvang: Max. 4500 tekens of drie minuten
VLAAMS MEDIADECREET	Rechtzetting onjuiste feiten en aantasting eer	Uitzending of programma van een lineaire of niet-lineaire omroepdienst	Categorieën personen: (1) Natuurlijke personen (2) Rechtspersonen (3) Feitelijke verenigingen Aantasting rechtmatige belangen door onjuiste bewering	Inhoudelijk: (1) Onmiddellijk verband; (2) Niet beledigend, in strijd met wet of goede zeden; (3) Geen derden zonder noodzaak betrekken; (4) Dezelfde taal. Omvang: Max. 4500 tekens of drie minuten

	VORDERING	UITVOERING	PROCEDURES & SANCTIES	BIJZONDER
PRINTMEDIA	<p>Termijn: Drie maanden onverminderd andere rechtsmiddelen</p> <p>Vorm: Gewone brief</p> <p>Inhoud: Vermelding betwiste berichtgeving</p> <p>Geadresseerde: Ten kantore van periodiek geschrift</p>	<p>Termijn: Binnen drie dagen</p> <p>Wijze: (1) In geheel; (2) Zonder tussenvoeging; (3) Dezelfde plaats.</p> <p>Kosteloos</p> <p>Weigering</p>	<p>Corr. of REA (kortgedingrechter)</p> <p>Correctionele geldboete</p> <p>Eventueel schadevergoeding</p> <p>Via klacht of rechtstreekse dagvaarding</p>	/
AUDIOVISUELE MEDIA	<p>Termijn: Dertig dagen onverminderd andere rechtsmiddelen</p> <p>Vorm: Aangetekende brief</p> <p>Inhoud: (1) Nodige inlichtingen; (2) Identiteit verzoeker; (3) Met redenen omkleed; (4) Ondertekend.</p> <p>Geadresseerde: Producent of uitgever</p>	<p>Termijn: Eerstvolgende zending van hetzelfde type, zo dicht mogelijk bij het uur</p> <p>Wijze: Zonder commentaar of repliek</p> <p>Kosteloos</p> <p>Weigering, spontane rechtzetting of tegenvoorstel</p>	<p>REA (zoals in kortgeding)</p> <p>Correctionele geldboete</p> <p>Eventueel schadevergoeding</p> <p>Via klacht of rechtstreekse dagvaarding</p>	Bewaring opnames
VLAAMS MEDIADECREET	<p>Termijn: Een maand onverminderd andere rechtsmiddelen</p> <p>Vorm: Gewone of aangetekende brief</p> <p>Inhoud: (1) Identiteit verzoeker; (2) Bewijsvoorwaarden artikel 104; (3) Ondertekend.</p>	<p>Termijn: Eerstvolgende zending van hetzelfde programma, na afloop van twee werkdagen</p> <p>Wijze: (1) In geheel; (2) Zonder tussenvoeging; (3) Dezelfde wijze en omstandigheden</p> <p>Kosteloos</p> <p>Weigering, spontane rechtzetting of tegenvoorstel</p>	<p>REA (zoals in kortgeding)</p> <p>Eventueel schadevergoeding</p>	Bewaring dragers

BIJLAGE II. Samenvattend schema minimumbeginselen van 2004 van de Raad van Europa en richtsnoeren van 2006 van de Europese Unie voor een (online) recht van antwoord

	DOEL	TOEPASSINGS- GEBIED	TITULARIS	VEREISTEN ANTWOORDTEKST
Minimum- beginselen	Reageren op onnauwkeurige feiten die invloed hebben op persoonlijke rechten	Periodiciteit Elk type medium Geen waarheidsgetrouw rapport over openbare zittingen van overheid of rechtbanken	Categorieën personen: (1) Natuurlijke personen; (2) Rechts- personen.	Inhoudelijk: (1) Beperkt tot correctie feiten; (2) Geen strafbaar feit; (3) Niet in strijd met belangen van derde; (4) Dezelfde taal. Omvang: Niet groter dan noodzakelijk
Richtsnoeren	Wettige belangen die zijn aangetast door onjuiste bewering herstellen	Elk type medium	Categorieën personen: (1) Natuurlijke personen; (2) Rechts- personen. Aanbieder kan niet civielrechtelijk aansprakelijk worden gesteld	Inhoudelijk: (1) Geen strafbare handeling; (2) Niet tegen openbare orde of goede zeden Omvang: /

	VORDERING	UITVOERING	PROCEDURE & SANCTIES	BIJZONDER
Minimum- beginselen	Termijn: Binnen redelijke termijn Inhoud: Aantonen legitiem belang Vorm: / Geadresseerde: Het betrokken medium	Termijn: Zonder onnodige vertraging Wijze: Dezelfde bekendheid om zelfde publiek en impact te bereiken Kosteloos Weigering	Gerecht of andere instantie die bevoegd is publicatie van antwoord te bevelen	Specifiek voor online media: verband tussen recht op weerwoord en betwiste informatie indien openbaar gemaakt in elektronische archieven
Richtsnoeren	Termijn: Voldoende ruim, onverminderd andere rechtsmiddelen Inhoud: Aantonen rechtmatig belang Vorm: / Geadresseerde: /	Termijn: Binnen redelijke termijn Wijze: Op een tijd en wijze die aansluiten bij betichte berichtgeving Weigering	Rechter of soortgelijke onafhankelijke instantie	!Geen onredelijke regels of voorwaarden die uitoefening belemmeren

BIJLAGE III. Samenvattend schema Wetsvoorstel-Vandenberghé, Wetsvoorstel-Defraigne en informatieverlag van de Senaat voor een (online) recht van antwoord

	DOEL	TOEPASSINGS- GEBIED	TITULARIS	VEREISTEN ANTWOORD- TEKST
Wetsvoorstel- Vandenberghé	Rechtzetting onjuiste inlichtingen of antwoord op aantasting eer/reputatie	Periodiek medium	Categorieën personen: (1) Natuurlijke personen; (2) Rechtspersonen.	Inhoudelijk: (1) Dezelfde taal; (2) Rechtstreeks verband; (3) Niet beledigend, niet in strijd met wetten of goede zeden; (4) Geen derden in zaak betrekken. Omvang: Strikt noodzakelijk en max. dubbel ruimte
Wetsvoorstel- Defraigne	Onbeperkt	Internet-communicatie	Categorieën personen: (1) Natuurlijke personen; (2) Rechtspersonen. Ongeacht nationaliteit of verblijfplaats	Inhoudelijk: (1)Dezelfde lettertekens; (2) Onmiddellijk verband; (3) Beledigend of strijdig met wetten of goede zeden; (4) Geen derden zonder noodzaak betrekken; (5) Dezelfde taal. Omvang: Beperkt tot 1000 lettertekens of dubbel ruimte
Informatie- verslag Senaat	Rechtmatige belangen (aanzien en eer) herstellen	Alle soorten media	Categorieën personen: (1) Natuurlijke personen; (2) Rechtspersonen; (3) Feitelijke verenigingen.	Inhoudelijk: (1) Schriftelijke tekst, tenzij oorspronkelijke boodschap in andere vorm; (2) Onmiddellijk verband; (3) Niet beledigend, in strijd met wet of goede zeden; (4) Geen derden zonder noodzaak betrekken; (5) Dezelfde taal. Omvang: Strikt noodzakelijk

	VORDERING	UITVOERING	PROCEDURES & SANCTIES	BIJZONDER
Wetsvoorstel-Vandenbergh	<p>Termijn: Een maand, onverminderd andere rechtsmiddelen</p> <p>Vorm: Schriftelijk</p> <p>Inhoud: (1) Nauwkeurige inlichtingen medium en betrokken berichtgeving; (2) Bewijs voorwaarden art. 3; (3) Identiteit en woonplaats verzoeker; (4) Handtekening; (5) Het antwoord.</p> <p>Geadresseerde: uitgever/hoofdredacteur of iedere andere</p>	<p>Termijn: Eerste aflevering na afloop van twee vrije dagen</p> <p>Wijze: (1) In geheel; (2) Zonder tussenvoeging; (3) Op dezelfde plaats en omstandigheden.</p> <p>Kosteloos</p> <p>Weigering, tegenvoorstel of spontane rechtzetting</p>	<p>REA (zoals in kortgeding)</p> <p>Schadevergoeding</p>	<p>Bewaring dragers verspreide informatie</p> <p>Bewaring dragers recht van antwoord</p>
Wetsvoorstel-Defraigne	<p>Termijn: Drie maanden</p> <p>Inhoud: (1) Referenties bericht; (2) Manier waarop toegang tot onlinecommunicatie-dienst; (3) Naam auteur.</p> <p>Geadresseerde: Auteur of indien niet bekend de webhost.</p>	<p>Termijn: Drie dagen na ontvangst antwoord</p> <p>Wijze: (1) Op dezelfde wijze toegankelijk; (2) Op dezelfde plaats; (3) Onder gelijkaardige voorwaarden.</p> <p>Kosteloos</p> <p>Weigering, rechtzetting of schrapping op vraag van verzoeker</p>	<p>Corr. of REA (zoals in kortgeding)</p> <p>Correctionele geldboete, eventuele schadevergoeding</p>	/
Informatie-verslag Senaat	<p>Termijn: Drie maanden</p> <p>Inhoud: (1) Identiteit en gegevens aanvrager; (2) Rechtmatig belang; (3) Verwijzing betwiste bericht; (4) Het antwoord.</p> <p>Geadresseerde: Zie coördinaten op nieuwsmedium</p>	<p>Termijn: Na afloop van twee kalenderdagen</p> <p>Wijze: (1) Dezelfde wijze toegankelijk; (2) Hetzelfde belang, even lang publiceren als oorspronkelijke bericht en min. één dag.</p> <p>Kosteloos</p> <p>Weigering, spontane rechtzetting</p>	<p>Zelfregulering Raad voor Journalistiek</p> <p>REA (zoals in kortgeding)</p> <p>Schadevergoeding</p>	<p>Link in elektronisch archief die originele tekst met antwoord verbindt</p>

BIJLAGE IV. Samenvattend schema aanbeveling wetgevend kader voor een online recht van antwoord

	AANBEVELING ONLINE RECHT VAN ANTWOORD
DOEL	Herstellen rechtmatige belangen, waaronder eer en goede naam, van een persoon die expliciet of impliciet werd genoemd in de online media
TOEPASSINGSGBIED	Online media (op een evolutieve wijze geïnterpreteerd)
TITULARIS	Categorieën personen: (1) Natuurlijke personen; (2) Rechtspersonen; (3) Feitelijke verenigingen. Persoonlijk belang
VEREISTEN ANTWOORD	Inhoudelijk: (1) Dezelfde taal; (2) Rechtstreeks verband; (3) Niet beledigend, niet in strijd met wetten of goede zeden; (4) Geen derden zonder noodzaak betrekken. Omvang: Max. dubbel van oorspronkelijke berichtgeving (dezelfde vorm als oorspronkelijke berichtgeving)
VORDERING	Termijn: Een maand Vorm: Schriftelijk Inhoud: (1) Identiteit en gegevens aanvrager; (2) Nodige inlichtingen; (3) Aantonen rechtmatig belang; (4) Het antwoord; (5) Handtekening verzoeker. Geadresseerde: Persoon die bevoegd is om antwoord te publiceren (evolutieve interpretatie)
UITVOERING	Termijn: Twee kalenderdagen na ontvangst van het antwoord Wijze: (1) In zijn geheel; (2) Zonder tussenvoeging; (3) Op dezelfde wijze; (4) In dezelfde omstandigheden. Kosteloos Weigering, spontane rechtzetting en tegenvoorstel
PROCEDURES & SANCTIES	REA (zoals in kortgeding) Eventueel schadevergoeding Meer aandacht voor zelfregulering (Raad voor de Journalistiek)
BIJZONDER	Verband tussen oorspronkelijke berichtgeving en betwiste informatie indien openbaar gemaakt in elektronische archieven